УЖ
Український журнал
1–2 | 2013
ціна 30 Kč

не лише мислення, а й якоїсь хоча б розмито
, хт на європейському рівні кілька років тому
зов ня стратегія великою мірою базувалася
ють ті, хто вважає **Януковича недолугим»**
бставин не може виграти у 2015 році, тому ніхто
с ці вибори. З цього приводу опозиція сьогодн
мна безвихідь Тимошенко. Судячи з того, як
заючи очі на кричущі суперечності в матеріалах
в'язнення для них проблемою не стане. Але поки
ція. Бути Януковичем. На перший погляд, важко
ку на інтелект гора м'яса може чогось боятися. Але
його оточує. По-донецьки Янукович усвідомлює
під Європу. І як тут вибрати? **Ляжеш під Росію**
вання, бо російські ефесбешні «бізнесмени» довго
уть. А ляжеш під Європу — доведеться провести
тські вибори. Так чи сяк, а результат один: копняк
Диверсифікаційні пазли України. Одним із
и є спорудження терміналу скрапленого газу під
мпів його реалізації є зацікавлення терміналом з
тов, Дмитро Фірташ, Ігор Коломойський та нова
такий список гарантує, що закулісні переговори
рсткими. **Жити в різних світах**. Нове мислення
однієї системи координат. Воно постає з тріщин
повнюються водою порожні пляшки під зливою

Тема:
а на третій рочок

не лише мислення, а й якоїсь хоча б розмито
, хт на європейському рівні кілька років тому
зов ня стратегія великою мірою базувалася на
ті, хто вважає Януковича недолугим»
бс н не може виграти у 2015 році, тому ніхто

9 771802 586009 01

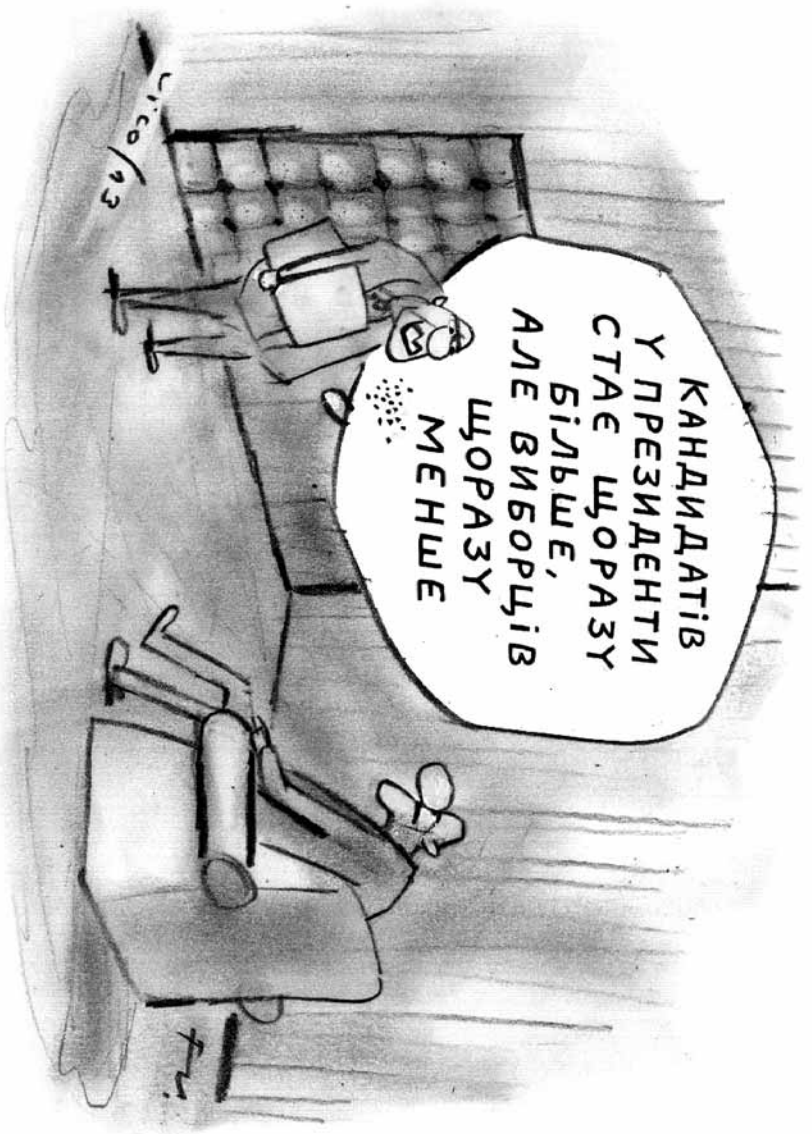

Автор: Федор Віцо, Пряшів, Словаччина

в нашому просторі

ЗМІСТ

вдома на чужині

6 Ігор Ісаєв
А мене з'їдає, що...

А мене з'їдає, що офіційному Києву бракує не лише мислення, а й якоїсь хоча б розмитої стратегії. Тому стратегію мусять виробляти ті, хто на європейському рівні кілька років тому голосно іменував себе друзями України і чия зовнішня стратегія великою мірою базувалася на європейській перспективі Києва.

8 Богдан Копчак
Виборцю дали право вибору президента

9 Ленка Віх
Відхід № 2

гості

10 **Тарас Березовець:**
„Помиляються ті, хто вважає Януковича недолугим"

Опозиція впевнена, що Янукович за жодних обставин не може виграти у 2015 році, тому ніхто не хоче опинитися у таборі того, хто програє ці вибори. З цього приводу опозиція сьогодні йде на втрати, в тому числі економічні.

тема: а на третій рочок

13 Юрій Романенко
Пік Януковича

16 Павел Пєньонжек
Угоді про асоціацію (не)бути?

18 Василь Кнайпа
Тюремна безвихідь Тимошенко

Судячи з того, як обвинувачення та суд поводяться зараз, закриваючи очі на кричущі суперечності в матеріалах слідства, присудити Тимошенко до довічного ув'язнення для них проблемою не стане. Але поки що в процесі триває „пропагандистська" стадія.

22 Олександр Піддубний
Братні лещата

26 Сергій Слободчук
Три версії однієї угоди – хто і чому купив „Інтер"

між іншим

28 Олександр Бойченко
Бути Януковичем

На перший погляд, важко повірити, що позбавлена бодай туманного натяку на інтелект гора м'яса може чогось боятися. Але це так: він боїться панічно і боїться всього, що його оточує.

www.ukrzurnal.eu

„Український журнал"
www.ukrzurnal.eu
Інформаційний культурно-політичний місячник для українців у Чехії, Польщі та Словаччині
№ 1–2 (78), 2013, рік восьмий
Видано у Празі
Передано до друку 14 березня 2013 року
Видає: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz
Редколегія:
Петро Андрусечко (головний редактор)
Прага – Ленка Віх (керівник проекту), Богдан Копчак, Валентина Люля, Інна Біланин, Богдан Зілинський, Рене Кочік, Яна Леонтієва
Варшава – Ростислав Крамар, Петро Тима, Анна Коженьовська-Бігун, Ярослав Присташ
Пряшів – Олесь Мушинка
Київ – Богдана Матіяш
Львів – Анастасія Левкова, Богдан Бачинський
Познань – Катерина Шестакова

Коректор: Надія Іздрик
Художнє оформлення та верстка: Ондра Гулеш
Дистрибютор: CZ Press spol. s.r.o.

Часопис видається за фінансового сприяння Міністерства культури ЧР

За достовірність викладених фактів відповідає автор статті.
Редакція залишає за собою право не у всьому погоджуватися з думками і поглядами авторів, скорочувати матеріали і виправляти мову.
Рукописи не повертаються.

Реєстрація: MK ČR E 16026
ISSN 1802-5862

29 Лубош Палата
Двадцять п'ять років агентства В. К.

з краю

30 Адам Йойна
Політичні перспективи партії ВО „Свобода"

33 Павло Кост
Диверсифікаційні пазли України

Одним із провідних диверсифікаційних проектів є спорудження терміналу скрапленого газу під Одесою. Справжнім викликом для успіху та темпів його реалізації є зацікавлення терміналом з боку провідних олігархів. Ринат Ахметов, Дмитро Фірташ, Ігор Коломойський та нова зірка українського бізнесу Сергій Курченко...

36 Михайло Самусь
Пригоди українських бронетранспортерів у Митному союзі

40 Юрій Гаврилечко
Економіка країни між Митним союзом і Зоною вільної торгівлі

культревю

42 **Микола Воробйов: „Я людей боюсь – із деревами більше дружу"**

45 Микола Воробйов
Поезія

46 **письменницька колонка**
Володимир Єрмоленко
Жити в різних світах

Нове мислення ніколи не народжується в рамках одного світу й однієї системи координат. Воно постає з тріщин, які поступово наповнюються досвідом – як наповнюються водою порожні пляшки під зливою.

47 **рецензії та анотації**

УЖ у мережі Facebook!

„Український журнал" доступний в мережі Facebook, де для всіх охочих відкрито простір для дискусій та коментарів стосовно актуальних та архівних номерів нашого часопису.

www.ukrzurnal.eu

Наш читачу!

Україна – як серце темряви. Все, що спочатку здається зрозумілим, має подвійне дно або виявляється чимось абсолютно іншим. Немає справ простих та очевидних, а 2+2 в українській дійсності дає різний результат.

Підсумком трьох років президентства Віктора Януковича було „спілкування з країною" в запозиченому в північного сусіда форматі. Сама ж річниця спіткала президента у Брюсселі. Однак інтеграція України з ЄС під питанням, і невідомо, чи хтось з усією впевненістю може передбачити результат. Відбулася чергова вимучена зустріч Януковича з представниками ЄС, на якій учергове не прийняли остаточного рішення. Вимоги Євросоюзу всім відомі. Здавалося би, знає їх і українська влада. Як вона збирається їх виконувати? Останній інцидент із позбавленням депутатського мандата захисника Юлії Тимошенко свідчить радше про те, що влада не має жодного наміру виконувати пред'явлені вимоги. Або ж вона інакше розуміє питання „вибіркового правосуддя". В кожному разі справа Власенка – черговий сигнал, чого саме слід сподіватися від теперішнього режиму. І не варто говорити про випадковість.

Дехто стверджує, що Янукович – справжній прибічник інтеграції з Європою, от лише хтось чи щось йому заважає. Це означало би, що попри посилені дії на користь монополізації влади, Янукович її не контролює, але в це, даруйте, важко повірити. Віктор Янукович, як пише Юрій Романенко, має розвинутий інстинкт політичної тварини, а це означає здатність до самозбереження. Людська мудрість говорить, що коли не зрозуміло, в чому справа, то йдеться про гроші. Підтвердженням може бути ідея створення російсько-українського консорціуму, який контролюватиме українську ГТС без участі Євросоюзу взамін за зниження ціни на газ. Проте хіба йдеться лише про це?

Якщо говорити про політичний інстинкт, то не за горами 2015 рік. Віктор Янукович і Ко можуть багато втратити, і не лише Межигір'я. Ставка набагато вища, команда поставила на кін усе, коли посадила у в'язницю представників опозиції. В разі програшу Януковича складно очікувати розуміння від противників. У цій ситуації можна сподіватись усього.

П. Анд.

А мене з'їдає, що...

Почну з того, „завдяки" чому шановний читач досить довго не отримував „УЖу". Тобто – з грошей. І хоч проблеми нашого часопису безпосередньо пов'язані радше з внутрішньою політикою певного відомства певної країни (європейської!?), то все ж глобально: лідери Європейського Союзу на саміті 7–8 лютого у Брюсселі схвалили проект бюджету Співтовариства на наступні сім років. Попередній „бюджетний" саміт восени, до речі, закінчився поразкою, а справжня війна за кожен гріш розгорілася саме в той час, коли наші числа не версталися. Як виглядає компроміс? У бюджеті Європейського Союзу на 2014–2020 роки передбачено 959 мільярдів євро витрат і 908 мільярдів євро прибутків. Загалом „стара" Європа прагнула якомога менше видавати на спільний бюджет, натомість „нова", яка поки що більше з нього бере, аніж до нього вкладає коштів, наголошувала на необхідності продовження політики когезії (завдяки якій вирівнюється інфраструктура на Заході і Сході ЄС) та конечності підтримки сільськогосподарської політики. Тепер у Польщі понад половина державних інвестицій співфінансується з бюджету Європейського Союзу, у Словаччині це 76 відсотків, а в Угорщині – навіть 97 відсотків. Загалом, якщо говорити про результати прийняття бюджету ЄС, то думки поділилися: оптимісти підкреслюють, що виділені суми виявилися не найгіршими, а песимісти називають цей бюджет поразкою всієї Європи, бо він означає гальмування процесу розвитку Співтовариства.

Коли я слідкував за „бюджетною баталією" в Європі, то мимоволі спробував змоделювати собі ситуацію: а що би було в ситуації, якби Україна була членом ЄС? Тобто якби влада дотримувалася певних демократичних стандартів, але хист, персоналії і навички були б сьогоднішніми? І дійшов висновку: найкращі шматки європейського пирога „відгризли" ті держави ЄС, яким не лише всміхнулося вдале розташування геополітичних зірок на дипломатичному небі, але передусім ті, чиновники яких були активними й професійними в переговорах. Цим, зокрема, можна пояснити кращий бюджетний успіх Польщі на тлі, скажімо, країн Балтії. Невтішно для України – у ситуації її членства в ЄС, задля того, аби це членство принесло позитивний результат, потрібне ширше від сьогоднішнього стратегічне мислення.

Та нині, як видається, офіційному Києву бракує не лише мислення, а й якоїсь хоча б розмитої стратегії. Тому стратегію мусять виробляти ті, хто на європейському рівні кілька років тому голосно іменував себе друзями України і чия зовнішня стратегія великою мірою базувалася на європейській перспективі Києва. Це передусім Варшава – від її „адвокатського" ставлення до Києва тепер не можна просто відмовитися, а тому польський президент Броніслав Коморовський перед самітом Україна–ЄС провів низку розмов зі знаними „проукраїнськими" політиками у Європі. Про що велися ці розмови – громадськість не знає, з однією лише Далею Ґрібаускайте, президентом Литви, Коморовський під час візиту у Вільнюсі говорив кілька годин. Відтак не було навіть брифінгу. Можна лише снувати здогадки: Європа дійсно розгублена щодо того, що з Україною – такою, якою нині вона є – робити, а тому активно ведуться кулуарні розмови на найвищих рівнях.

На цьому тлі український президент Віктор Янукович, який 20–21 лютого зустрівся зі своїми польським і словацьким колегами Броніславом Коморовським та Іваном Ґашпаровичем, виглядав так, ніби не розуміє всієї ваги ситуації. На зразок своїх попередників із глибоких застійних років, що їздили з Києва – проте на Схід, а не на Захід, – він просто відзвітував: „Ми пройшли певний шлях і продовжуємо йти шляхом реформ, наприклад, реформи судової системи, кримінальної юстиції; за цей час був прийнятий складний, дуже непростий документ, за допомогою європейських експертів, – це кримінально-процесуальний кодекс, закон про адвокатуру, і сьогодні йде велика робота над законом про прокуратуру та органи кримінальної юстиції. Також прийнята низка законів, які стосуються судоустрою України. Залишилися лише закони, які стосуються Основного закону України – Конституції". Коментарі зайві.

Тому в контексті саміту Україна–ЄС, який відбувся 25 лютого в Брюсселі і на якому обговорювалося питання підписання Угоди про асоціацію України з Євросоюзом, варто, здається, говорити,

не про сам факт підписання, а про те, що буде, коли Угода підпишеться (не підпишеться). Чи будуть українські високопосадовці так само натхненно повторювати прописані на старий шаблон звіти? Чи все ж Євросоюз, отримавши залізний елемент впливу на Київ, „трансформує" тамтешніх чиновників?

Схоже, у Брюсселі повірили в останній варіант: голова Європейської Ради Герман ван Ромпей під час прес-конференції висловив сподівання, що до листопада буде підписано Угоду про асоціацію з Україною. Водночас він підкреслив, що очікує від Києва прогресу „в реалізації умов підписання документа". У польського президента наголосили також, що з боку ЄС існує величезна рішучість, аби підписати з Києвом Угоду про асоціацію під час вільнюського саміту „Східного партнерства" наприкінці листопада цього року. Проте голова Європейської Ради Герман ван Ромпей наголосив, що до травня цього року ЄС очікує від України „відчутного прогресу", який покаже, що країна готова здійснити поставлені Євросоюзом умови підписання угоди. „Часу мало", – зазначив він. ЄС узалежнює підписання Угоди про асоціацію з Україною від умови, що українське державне керівництво почне рішучі дії і досягне помітного прогресу в трьох сферах: запевнить узгодження виборчих процесів з міжнародними стандартами, займеться проблемою вибіркового застосування закону і проведе реформи, узгоджені у плані щодо асоціації. У свою чергу президент України Віктор Янукович запевнив, що Київ зробить усе для того, щоб підписати Угоду про асоціацію на саміті „Східного партнерства". Деякі українські оглядачі припускають, що він у це щиро вірить і цього прагне.

Від самітів, дотримуючись правил ієрархії, переходжу до форумів. Зверну увагу лише на один – Польсько-український форум партнерства, що відбувся 27 лютого і який порушив тему Волинської трагедії. З останньою Україні також, хоче вона того чи ні, доведеться стикнутися: у Польщі в 70-ліття винищення польського населення регіону запланована величезна кількість подій. Додам, що йдеться про польсько-український конфлікт часів Другої світової, який переважна частина польських істориків називає геноцидом польського народу, а українських – обопільними етнічними чистками або війною. За різними оцінками, внаслідок цих подій на Волині і в Галичині загинуло від тридцяти до понад ста тисяч людей, переважно поляків, але також українців, євреїв та росіян. Депутат Європарламенту від Польщі Павел Залевський, співголова Польсько-українського форуму партнерства, підкреслив, що Польща має право та обов'язок увіковічувати пам'ять жертв трагічних подій 1943 року. Тема „замовчуваного геноциду" на Волині (так його називає частина польських публіцистів) напевне ще з'явиться на наших шпальтах, тим часом у загальнопольській пресі від початку ювілейного року її „замовчують" по кілька разів щотижня. А в Перемишлі з нагоди 70-х роковин кривавого протистояння в липні готують навіть „реконструкцію геноциду". Уявні українці, зокрема, бігтимуть із криком: „Смерть ляхам!". І це не жарти.

Як деякі народи не можуть дистанціюватися від історії XX століття, так і деяким країнам Європи бракує дистанціювання стосовно своїх „братів по ЄС". Румунія і Болгарія, які вже кілька років намагаються вступити до Шенгенської зони, вже запровадили всі технічні вимоги стосовно захисту власних кордонів. Однак політичні міркування наприкінці лютого призвели до того, що Софія і Бухарест ще почекають на вступ до вільного європейського руху. Німеччина і Франція загалом в останні роки прагнули в односторонньому порядку ввести прикордонний контроль у ЄС, а Голландія і Фінляндія вказують на недостатню боротьбу Болгарії та Румунії із корупцією та організованою злочинністю. Особисто мене, мешканця та резидента Євросоюзу й потенційного мандрівника до Болгарії у квітні цього року, таке рішення обурило: для того, щоб на кілька годин мене не затримували на летовищі в Софії, доведеться отримати низку листів із консульського відділу – мовляв, такого й такого дійсно можна впустити до Болгарії і він насправді резидент ЄС.

І ще про резидентів і про подорожі: чомусь українці полюбили чеські „притулки–азилі". Без взаємності. Екс-міністр Богдан Данилишин, Олександр Тимошенко тільки відкрили черговий потік політичних мігрантів на Влтавські береги – однак подальші прохання українців, зокрема Андрія Шкіля чи екс-порноактриси Анастасії Гаґен чехи не надто охоче задовольняють. Родині пані Гаґен з трьома дітьми та чоловіком загрожує видворення, а в Україні, як зазначає пані Анастасія, їй загрожує в'язниця за пропаганду порнографії, а дітям – відчуження від родини.

Про резидентів закінчуємо, а от про подорожі – насамкінець. Заради перестороги від січневої ситуації „Аеросвіту", пасажири якого з кількох континентів намагалися дістатися додому. Серйозні фінансові клопоти має переважна більшість середніх європейських авіакомпаній. Польський „LOT", італійська „Alitalia", латвійський „AirBaltic", естонський „Estonian Air" стали перед поважною загрозою банкрутства; у лютому 2012-го збанкрутував угорський „Malev". Великі європейські авіалінії комплексно шукають нових формул виживання: тісну співпрацю разом розпочали „KLM" та „Air France", натомість „Lufthansa" придбала „Austrian Airlines", яким загрожувало банкрутство. На жаль, авіалінії з нашої частини Європи ще не знайшли своєї місії на ринку, а тому масово розпродають недорогі квитки, десь підсвідомо знаючи про неминучість страшного судного дня. Якщо ж він станеться саме в день вашої подорожі і саме з вашою авіалінією – знайте: у кожній країні Євросоюзу за дотриманням правил слідкує Управління цивільної авіації. Ваші пасажирські права регулюються на підставі європейського розпорядження 261/2004, з якими б варто ознайомитися мандрівникові перед польотом. Щасливої дороги!

Ігор Ісаєв, Варшава

Виборцю дали право вибору президента

Цьогоріч Чехія пережила гостру виборчу кампанію. А також небувалу активність громадян, яким вперше було надано можливість самим обирати свого президента. Адже чеських президентів від 1993 року обирали лише депутати й сенатори, славні не лише ігноруванням волі виборців, але й змовами, корупцією і навіть шантажем. Цього разу мало все пройти по-іншому...

Нагадаймо, що обійняти пост президента десятимільйонної Чехії виявили бажання двадцять кандидатів. Але зібрати підписи 20 депутатів чи 10 сенаторів (або ж 50 000 підписів громадян) вдалося лише 11 із них. Недосконалість нашвидкуруч прийнятого закону перекрила шлях до президентства ще двом кандидатам.

Урок першого туру

Лідером усіх передвиборчих опитувань був Ян Фішер, колишній голова Центрального статистичного управління і прем'єр-міністр Чехії. У другий тур разом із ним повинен був вийти Мілош Земан, екс-голова соціал-демократів та уряду ЧР. Однак уже перший тур приніс перший великий сюрприз. Лідер опитувань отримав лише 16 відсотків голосів і посів четверте місце. У другий тур вийшли Мілош Земан та чинний міністр закордонних справ Карел Шварценберґ. Своєрідним переможцем став митець, викладач академії мистецтв Владімір Франз, якому без підтримки потужної політичної партії віддало голос майже 7% виборців. Таким же переможцем можна вважати і аутсайдера опитувань Таню Фішерову, яка проводила кампанію за кілька тисяч доларів, але отримала більше трьох відсотків голосів, випередивши навіть кандидата від найсильнішої урядової партії. Вже перший тур показав те, що згодом підтвердив і другий тур – громадяни голосували не за партійними вподобаннями.

Zeman vs. Schwarzenberg

Між першим і другим туром минуло лише два тижні, впродовж яких активність кандидатів, їхніх виборчих штабів і добровольців досягла небувалого рівня. Зокрема, великою несподіванкою була активність молоді, що працювала на користь міністра закордонних справ, але навіть її велика активізація не змогла побороти старі, знайомі методи негації опонентів. Нагадаймо: Шварценберґу вже 75 років, з яких 40 він прожив у еміграції, і німецькою говорить краще, ніж чеською. І саме його „німецькість" грала на руку його супротивнику. Методи негації проти нього використовував і сам Земан, і його штаб, а також прихильники, поширюючи неправдиву інформацію про нібито нацистське минуле батька Шварценберґа. До цієї кампанії приєднався і тоді ще чинний президент Клаус з родиною. Голоси істориків, які це заперечували, до широких мас дійти вже не встигли. Також згадувалась історія його

Фото: архів

тестя. Вирішальними були, мабуть, моменти кампанії, коли Земану та його штабу вдалося використати невдалий вислів міністра Шварценберґа про післявоєнні декрети Бенеша. Згідно з цими декретами (схваленими союзниками антигітлерівської коаліції), з Чехословаччини після Другої світової війни було виселено три мільйони чехословацьких громадян – етнічних німців. Їхнє майно було конфісковане. Однак ще й сьогодні багато чехів підсвідомо боїться, що нащадки виселених повернуться в прикордонні райони і будуть добиватися повернення „своїх" будинків.

У другому турі Шварценберґу віддало свій голос 45 відсотків виборців – більшість пражан, мешканців великих міст та людей із освітою. Його суперник отримав на 10 відсотків більше – за рахунок більшості голосів із сіл і маленьких містечок.

Земан – президент

Мілош Земан у свої 68 років сягнув чеського політичного Олімпу: 8 березня став – після Вацлава Гавела і Вацлава Клауса – третім чеським президентом. Інавгурацію не оминули сюрпризи. Земан розписався під текстом президентської присяги, в якому була допущена граматична помилка. На думку деяких юристів, це могло би призвести до спроб визнати присягу недійсною. Через три години після офіційної інавгурації, підписання документа повторили – без камер і журналістів, зате в присутності обох голів палат Парламенту та голови Конституційного суду. Головний сюрприз дня залишався, однак, за самим президентом. Очікувалося, що першу свою промову Земан присвятить, зокрема, взаєминам Чехії з Євросоюзом. Натомість про закордонну політику новий президент не сказав у промові ані слова, зате пообіцяв, що стане президентом „усіх 10 мільйонів непривілейованих громадян" і детально зупинився на тому, як під час свого президентства буде воювати з „островами негативної девіації", до яких зарахував, окрім олігархії та неонацистів, ще й „деякі чеські ЗМІ", які, на його думку, „маніпулюють народом".

Отож, після нелегкого періоду президентства Вацлава Клауса, знаного як шанувальника Владіміра Путіна, гострого критика Євросоюзу, екологів і неурядових організацій, Чехія отримала президента, який відмовився розкрити, хто в останній рік був працедавцем його дружини, і передвиборчу кампанію якого великою мірою фінансували невідомі бізнес-структури, в тому числі, мабуть, і російський „Лукойл". А війна зі ЗМІ, можливо, – лише спроба звести старі порахунки, або відвернути увагу від вагоміших тем.

Богдан Копчак, Прага

Відхід № 2

Січнева прощальна амністія чеського президента викликала в громадськості реакцію, глибину і ширину якої, правдоподібно, не міг передбачати навіть майстер провокації Вацлав Клаус.

Саме вона (амністія) спровокувала сенаторів на жорсткий крок – подати до Конституційного суду позов, у якому президента звинувачують в антиконституційних діях. Ставлення до цього звинувачення розкололо як політичну верхівку, так і юристів. На думку одних, ідеться про безпрецедентний, істеричний і ганебний вчинок. Для інших – це серйозний крок, на який треба було відважитися набагато раніше, не залишаючи на кінець каденції виправлення всіх президентських „гріхів" проти держави (обвинувачення містить і інші делікти, а не лише стиль підготовки і оголошення амністії). Адже Клаус любив шукати в Конституції радше свої права і повноваження, часто ігноруючи обов'язки: зволікав із ратифікацією Лісабонського договору, дев'ять років не підписував Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, не виконав рішення, до якого його зобов'язав Вищий адміністративний суд. Просто так, зі сваволі, сплутавши, мабуть, свою особу з інститутом президентства.

Проблема статті № 2

Проблемним пунктом амністії є її стаття №2, де йдеться про аболіцію, тобто припинення кримінальної справи на стадії, коли вина обвинувачуваного юридично ще не доведена. Це означає, що фігуранти близько трьохсот п'ятдесяти гучних корупційних і дефраудаційних справ ніколи не опиняться перед судом. А жертви їхніх дій ніколи не будуть визнані жертвами і не отримають компенсації, які їм належать. І це, на думку деяких юристів, підриває довіру громадян у правову державу. Але всі протести громадян, політиків, суддів і прокурорів нічого не важать. Скасовані один раз судові справи відновити вже не можна. Тобто відновлення статус-кво, який був до амністії, вже неможливе, і єдина надія запобігти подібним злочинам проти громадян і держави в майбутньому залежить від інтерпретації Конституції Конституційним судом.

Що загрожує Вацлаву Клаусу у випадку, якщо Конституційний суд, розглянувши позов, вирішить, що він дійсно порушив норми Конституції? Він більше ніколи не зможе стати президентом республіки і не отримає належної йому президентської пенсії із видатками на канцелярію. Не так страшно. Страшніше для нього – приниження, що його під час прощання Вацлав Клаус змушений був проковтнути.

Одне нещастя за другим

Ще кілька років тому Вацлав Клаус, заручившись вісімдесятивідсотковою підтримкою чеських громадян, роз'їжджав світом, читаючи „наукові" лекції про глобальне потепління чи недемократичність Європейського Союзу. Проте у січні 2013 року його популярність становила менше ніж 30 відсотків. Зниження популярності відбулося не лише через сумнозвісну амністію. Така тенденція намітилася ще 2011 року і далі лише прогресувала. Цьому посприяли і надто виклична поведінка президента, коли він відмовлявся приймати демісії членів уряду, в якості „відступного" вимагаючи від прем'єра рецепт на закінчення політичної кризи; і історія зі „зникненням" чилійського пера; і інцидент у місті Храстава (де в президента вистрелив з пластмасового пістолета молодий чоловік, а Клаус назвав це атентатом); і незрозуміла критика покійного Вацлава Гавела.

Остаточне приниження чекало на Клауса в Словаччині, де на пресконференції журналісти добряче над ним познущалися. Спочатку Клауса запитали, чи не шкода йому, що саме Вацлав Гавел, а не він отримав найвищу словацьку нагороду. А потім із залу пролунало запитання до словацького президента Ґашпаровича, чи той бува не підготував для свого чеського гостя на прощання якийсь подарунок „наприклад, якесь гарне перо".

Отак „значна політична фігура", як називає Клауса частина політиків і політичних коментаторів, покидає велику політику – не дуже елегантно. Обіцяє не мовчати. В кожному випадку варто бути готовим, що це не буде відхід, а радше відступ, який може розтягнутися в часі.

Ленка Віх, Прага

Фото: архів

Тарас Березовець:

„Помиляються ті, хто вважає Януковича недолугим“

Відбувся саміт Україна–ЄС. У травні ЄС має перевірити дії української влади. Який прогноз, наскільки можна вірити українській владі в її деклараціях стосовно зобов'язань перед ЄС?

Дивлячись, які зобов'язання. Адже сьогодні порядок денний переговорів між ЄС та Україною досить широкий. Якщо говорити, наскільки українська влада дотримуватиметься слова, достатньо подивитися на попередні зобов'язання і те, наскільки вона їх виконувала. Є певний простір між деклараціями та діями. Ключові питання стосуються не тільки справи політв'язнів, адже у широкій перспективі людей, які засуджені за політичні переконання, є кілька десятків. Справа Тимошенко та Луценка це лише верхівка айсберга. Великі проблеми у частині боротьби з корупцією, чистоти проведення тендерів, які виграють одні й ті ж компанії, у частині простоти ведення бізнесу (у тому числі для європейських компаній). Зрозуміло, що Україна, з одного боку, це величезний ринок. Але з іншого – це ринок, де правила змінюються регулярно і не в кращий бік.

В Європі розповсюджена теза, що в Україні є олігархи, яких можна вважати або проєвропейськими або проросійськими...

Я скажу, що в Україні немає не проєвропейських олігархів, бо всі вони давно мають свої маєтки і бізнес на заході. Відповідно, вони розуміють усі ризики, представляючи собою проблемну з точки зору демократії та режиму країну. І вони усвідомлюють, що аналогічно до інших країн з подібними проблемами, наприклад, Білорусі чи Росії, Захід (насамперед американці) шукає шляхи до введення персональних санкцій проти тих, хто може бути причетний до фінансування нинішніх проектів влади. Якщо, наприклад, доведуть зв'язок між Ринатом Ахметовим і фінансуванням певних проектів, які працювали проти демократії, то проблеми в олігарха Рината Ахметова можуть виникнути з подачі Державного департаменту Сполучених Штатів. Тому олігархи обережні, особливо у частині фінансування, і намагаються триматися осторонь. Навіть якщо вони це роблять, то вкрай не публічно.

Чи олігархи готові грати за правилами?

Це люди, чиї бізнес-погляди сформувалися у часи формування дикого капіталізму – це рейдерські захоплення, шахрайства, вбивства, продажні суди і таке інше. Чи вони готові до європейської бізнес-культури? Очевидно, що ні. Однак це не означає, що вони не зможуть перелаштуватися. Наприклад, Грузія була значно більш корумпованою у радянський час, проте там вдалося запровадити зміни.

Павел Коваль, польський євродепутат, вважає, що олігархічна система притаманна Україні і зламати її буде важко.

Ні, це не так. Це дуже швидко можна зробити – на законодавчому рівні провести прозорі процедури, зобов'язання по податках. Тоді частина олігархів буде змушена продати бізнес. Адже практично всі податки платяться поза межами України. Вони почнуть платити за законом, або змушені будуть продати майно.

Багато хто писав, що олігархи підтримують політичні партії.

Писати – одне, але довести фізично – інше. Раніше вони особливо й не приховували, що мають, наприклад, стайню породистих коней чи футбольний клуб, або фінансують політичну силу, яка представлена у парламенті. Сьогодні це зникло. Багато хто з них фінансує опозиційні сили, але не хоче світитися, не бажаючи мати проблем із владою.

Яким буде розклад сил перед виборами 2015 року?

Зрозуміло, що політична війна буде неминуча між тими бізнесменами, які оточують чинного президента і тими, хто відсторонений. Є ряд олігархів, так би мовити, призначених цапами-відбувайлами (їхні прізвища часто називаються експертами), чия бізнес-імперія почне худнути під тиском бізнесу, наближеного до керівництва країни. Це такі, як Дмитро Фірташ, Ігор Коломойський, Сергій Тарута і Віктор Пінчук. Вони перебувають у зоні ризику. Єдина значна особа з бізнес-середовища, яка поки що комфортно себе почуває, це Ринат Ахметов.

Як тоді зрозуміти ситуацію з телеканалом „Інтер“?

Очевидно, Валерій Хорошковський некомфортно почував себе і вирішив позбутися цього медіа-активу, побоюючись, що може втратити його задарма чи за безцінь. Сума угоди, яка була задекларована, є економічно необґрунтованою, і багато експертів, включно зі мною, вважають, що справжня ціна є меншою, ніж було заплачено. Навіщо було збільшувати суму? Відповіді немає. Але є велика вірогідність того, що реальна сума була меншою. А для Фірташа це спосіб захисту. „Інтер“ – найбільш популярний канал, маючи який в активі, можна його як зброю повертати або на користь влади, або проти неї. І пропонувати як ресурс кандидатам у президенти.

І для Льовочкіна також?

Для нього це можливість залишиться в обоймі президента, адже він у досить складній ситуації. Він хоче довести Януковичу свою потрібність. Ніби я є акціонером цього каналу, я можу вам допомогти. А якщо ні, буду допомагати вашим ворогам.

Як оцінити дії опозиції? Після виборів усіх лякали тушками...

Ми теж цього очікували. Думаю, що це пов'язано з очікуванням президентських виборів. Опозиція впевнена, що Янукович за жодних обставин не може виграти у 2015 році, тому ніхто не хоче опинитися у таборі того, хто програє ці вибори. З цього приводу опозиція сьогодні йде на втрати, в тому числі економічні. Їхній бізнес у когось забирають, у когось руйнується, хтось змушений продати. Сьогодні вони сидять в мінусі. Навіть в опозиційних депутатів-бізнесменів (тих, хто розраховував заробити) – нічого не вийшло. Але якщо ситуація почне мінятися і стане ясно, що

Тарас Березовець – політтехнолог, директор компанії персонального та стратегічного консалтингу „Berta Communications", Київ

опозиція не здатна протистояти та єдиної кандидатури немає, питання тушок може повернутися. Опозиційні фракції у зоні ризику – потенційних тушок є надзвичайно багато, я думаю, не менше ніж тридцять чоловік.

Які шанси та позиція Віталія Кличка як політика? Він перспективний? Здається, він змінюється.

Це дуже цікавий політик. Він змінився, це правда. Він став упевненішим, став краще говорити. Але перемогу його партії на парламентських виборах він сприйняв як свою особисту перемогу, тому з точки зору керованості Кличко став менш керованим. Це позитив, оскільки раніше він залежав від свого оточення, тепер він частіше приймає рішення під впливом власної думки. Він, звичайно, страждає від того, що інші колеги по опозиції ставляться до нього, як до людини, м'яко кажучи, інтелектуально нерозвиненої, жартують за його спиною з приводу його спортивного минулого. У нього є комплекс через те, що його вважають недолугим політиком. УДАР показав себе дуже сіро після відкриття нової Ради, адже там правила бал „Свобода" і трохи „Батьківщина". Тому він міцно тримає свою фракцію, нікому не дозволяє стати тушкою. Він сказав, що той, хто перейде з його фракції, стане його особистим ворогом.

З ним є одна проблема – його може чекати синдром Віктора Ющенка. Важливо, щоб Кличко не став вірити, що він месія і у нього є велика місія. Недаремно в „Батьківщині" його вважали людиною, з якою не можна ні про що домовитися. Це підтвердилося на останніх виборах. Якщо „Батьківщина" та „Свобода" узгодили спільного кандидата, то він втратив не менше 15 місць у парламенті. І ця ситуація може повторитися на київських виборах. Адже сьогодні ніхто не може дати гарантію, що Кличко не виставить свої кандидатури у тих округах, де „Батьківщина" та „Свобода" погодять спільні кандидатури. Якщо це знову, на жаль, повториться, ми побачимо, що Кличко нічому не навчився.

Європі є чого лякатися „Свободи"?

Це проект з великою головою, але без рук і ніг, у них немає сильних низових організації за винятком галицьких областей та Києва. Подібний імідж створюється навмисно, адже треба створити обличчя радикальних негідників. Проте я не бачу небезпеки. „Свободі" слід позбутися антисемітської риторики, яка, на жаль, їм притаманна і завдає великої шкоди. Плюс Тягнибок може потягти за собою на дно Яценюка. Адже вони партнери. Якщо ксенофобська риторика продовжиться, „Батьківщині" прийдеться вибирати – або вони солідаризуються і відповідальність спільна, або відділятися. Це велика дилема Яценюка. У нього склався тепер сердечний альянс зі „Свободою", вони цілуються і усе погоджують, а УДАР – окремо.

Вибори 2015 року можуть поміняти владу в Україні?

Як казав один західний дипломат, ми розуміємо, що у Януковича немає іншого вибору, як виграти вибори, але ми не розуміємо, як він збирається це зробити. Регіонали пішли на такі кроки, спаливши за собою мости, що у них немає права програти. Адже те, що вони робили з опонентами, з точністю повториться з ними, хто б не прийшов після них, адже наступники будуть зобов'язані до політичної вендети. У наступника не буде вибору, як пустити під ніж нинішню владу.

Тобто більш м'який варіант неможливий? Круглий стіл, скажімо?

Ситуація зайшла у глухий кут. Мені здається, що це малоймовірно. Немає ж ресурсу довіри. Хто виступить гарантом? У 2004 році був Солана та Європейський Союз. Я не думаю, що тепер хтось захоче втручатися.

Чи існує можливість нормального завершення справи Тимошенко?

Вона справді є, навіть до листопада місяця є шанс переглянути її справу. Найбільш ідеальний варіант для Януковича, коли, наприклад, народний депутат Віктор Вікторович Янукович реєструє постанову про амністію чи зміни до Кримінального кодексу, за яким була засуджена Тимошенко. Партія регіонів не зможе не прислухатися до поважного члена партії Віктора Януковича-молодшого. В дійсності для Януковича такий крок буде вигідним, адже ніхто з опозиційних сил не хоче звільнення Тимошенко, навіть члени її рідної партії. Її вихід зламає їм карти. У Тимошенко немає гарантії програшу Януковича на виборах і той міг би зіграти у дуже розумну інтелектуальну гру. Інша річ, чи йому дадуть це зробити люди, що впливають на нього. Але це відкрило би греблю у стосунках з ЄС і зняло б усі питання. На цій хвилі ЄС закрив би очі на інші проблеми – корупційні, економічні. Це змінило би перебіг відносин. Такий сценарій видається фантастичним, проте альтернатива втягування України у Митний союз (а я переконаний, що Янукович категорично не хоче цього, адже Путін – це прямий ворог Януковича) не влаштовує Януковича, і вони чинитимуть нестандартно. До речі, угода з „Shell" показує, що вони ламають монополію Росії.

Тому я вважаю, що Янукович достатньо досвідчений політик. Помиляються ті, хто вважає його недолугим. У нього дуже розвинена політична інтуїція. Дехто з його оточення називає його політичною твариною у сенсі того, що крім інтелекту він має інтуїцію і розуміє, що робить.

Тема:

а на третій рочок

Текст: Юрій Романенко, шеф-редактор порталу „Хвиля“, Київ
Фото: Український журнал

Пік Януковича

Навіть побіжний погляд на його біографію вказує, що чинний президент України зовсім не той недалекий невіглас і нездара, яким його намагаються показати в опозиційних ЗМІ. Недооцінка Януковича багатьом коштувала кар'єри, бізнесу, а, можливо, і життя.

Уся біографія Віктора Януковича є втіленням „української мрії“. Хлопець із неблагополучного середовища, пройшовши через „тюремні університети“, зумів стати членом КПРС. У 90-ті роки Януковичу вдалося пропетлювати крізь бандитські розбірки і піднятися до рівня губернатора. Пізніше він стає прем'єром. Зазнає поразки в президентських перегонах 2004 року, але не ламається і двічі перемагає на парламентських виборах 2006–2007 рр. Нарешті, взимку 2010 року в другому турі Віктор Янукович виграє президентську гонку в Юлії Тимошенко і 25 лютого стає керівником України.

Через три роки Янукович перебуває на піку своєї кар'єри. Ніколи ще він не мав такого впливу, як через три роки після своєї інавгурації на пост президента України.

Його лютий ворог – Юлія Тимошенко – сидить у в'язниці.

Опозиція роз'єднана і представлена слабкими тактиками, не здатними навіть домовитися між собою.

Олігархи відчувають дедалі більший тиск з боку групи впливу, близької до Януковича, т.зв. „Сім'ї“, представленої молодими друзями і соратниками його старшого сина – Олександра Януковича.

Росії, Європейському Союзу та США Янукович потрібен заради досягнення своїх стратегічних цілей. Тому вони змушені з ним загравати, що яскраво засвідчив саміт Україна–ЄС у Брюсселі 25 лютого.

Середній клас в особі малого та середнього бізнесу де-факто поставлений на коліна, не дивлячись на численні акції протесту.

Тим не менш, з вершини владної піраміди Януковича вже чітко проглядається спуск. Причому, цей спуск швидше стрімкий, ніж протяглий і він виглядає дуже небезпечним, якщо не фатальним.

Чому?

Він зумовлений самою природою режиму Януковича і помилками, здійсненими на самому початку його правління.

Потрібно чітко розуміти, що режим Януковича є логічним продовженням справи Леоніда Кучми і Віктора Ющенка. Віктор Федорович довів до абсолютної досконалості модель пострадянської олігархічної держави, яка виявилася повністю підпорядкованою великому капіталу. Олігархи виникли у 90-ті як продукт колишньої радянської партноменклатури і бандитських угруповань, що з'явилися наприкінці існування СРСР.

Перший крок зробив Леонід Кравчук, який вивів Україну зі складу СРСР. Створення незалежної української держави відповідало інтересам функціонерів Компартії УРСР, яка таким чином отримала можливість легалізувати свої претензії на колишню радянську власність.

Другий етап пов'язаний з Кучмою, який, по-суті, заново сконструював державу, де олігархи були потрібні як елемент, що вирішує завдання перезапуску економіки. При цьому гіперінфляція і ваучерна приватизація були інструментами, що дозволили за безцінь отримати контроль над економічними активами. До кінця 90-х олігархи стали самостійними і зміцніли, але подальшу експансію обмежував Леонід Кучма на посаді президента. В результаті, стосовно Кучми була реалізована спецоперація у вигляді справи Гонгадзе, яка посилила залежність президента від олігархів.

Внаслідок запеклої боротьби до влади прийшов Віктор Ющенко, який позначив третій етап. Ющенко був слабкою фігурою, тому інститут президента в результаті зміни Конституції у грудні 2004 року перестав виконувати функцію стримування олігархів. В Україні встановилася олігополія, тобто держава, де влада належала кільком олігархічним угрупованням, які конкурували між собою. Ця конкуренція створювала ілюзію якоїсь демократії в країні, що підкріплювалася щедрими кредитами західних банків, які стимулювали споживання в Україні, що дещо згладило соціальну несправедливість.

2005–2008 рр. були часом, коли українська еліта і народ освоювали залишки радянської спадщини, насолоджувалися радощами споживацтва, яке щедро підживлювалося західними транснаціоналами. Дана модель була надзвичайно залежною від зовнішніх факторів (ринків, фінансів, імпорту).

Не дивно, що все це „щастя в кредит“ миттєво закінчилося після початку глобальної економічної кризи, яка почала відтинати Україну від ринків та фінансів, що призвело до різкого зростання боргів і падіння споживання.

Закономірність вибору

У цих умовах олігархія почала шукати відповідь на питання, як мінімізувати витрати кризи і за чий рахунок. Відповідь на останнє питання була очевидною – за рахунок мас, але ключовим залишалося питання „як?“. Стало очевидно, що конкурентна система олігополії з її квазідемократією стала неефективною і занадто витратною, тому потрібний більш авторитарний режим, що дозволяє зберегти владу і контроль над економікою.

Це і був порядок денний президентських виборів 2010 року, де переміг більш авторитарний, патерналістський, схильний до елітних змов Янукович. Він виглядав в очах олігархів більш передбачуваним, ніж непостійна, популістська Тимошенко, яка апелює до мас. Олігархи побоювалися, що Тимошенко може використовувати маси для зміцнення своєї влади, тому вважали за краще зробити ставку на більш консервативного Януковича.

Таким чином, перемога Януковича у 2010 році була не випадковістю, а закономірністю в рамках логіки розвитку олігархічної держави в Україні, яка визначила подальший хід подій.

Четвертий етап

З приходом на посаду президента Віктора Януковича розпочався четвертий етап в історії незалежної України.

Отже, ключовим завданням, що стояло перед Януковичем у 2010 році, була оптимізація ресурсів.

Вона була досягнута за рахунок олігархів з табору Тимошенко та середнього класу. Контроль над силовиками, швидко встановлений Віктором Федоровичем, дозволив без проблем почати перерозподіл власності. А реформи уряду Азарова–Тігіпка стали ширмою, яка була використана для того, щоб залізти в кишеню середнього класу і випатрати його на користь великого капіталу і бюджетників.

При цьому, на старті своєї президентської каденції він щедро розплачувався з олігархічними групами, що привели його до влади. Тому 2010–2011 рр. були часом, коли швидко росли прошарки лояльних Януковичу олігархів, тоді як інші соціальні групи в цілому ставали біднішими. Це викликало величезне невдоволення серед різних соціальних прошарків, яке посилювалося величезними корупційними бюджетними витратами на квазі-інфраструктурні проекти на зразок чемпіонату Євро–2012, який перетворився на гігантський Клондайк зі збагачення олігархів.

В результаті президентство Януковича супроводжувалося різким зростанням акцій протесту, які набували все більш насильницького характеру.

Однак потрібно визнати, що в цілому режим Януковича був більш стійким, ніж Ющенка–Тимошенко після початку кризи.

Владна вертикаль була повністю взята під контроль. Бунтівні соціальні групи по черзі купувалися і розбивалися, оскільки не могли вийти за рамки приватних інтересів і мобілізувати енергію всього суспільства.

Росія і Захід прийняли перемогу Януковича, розраховуючи, що можуть задовольнити свої інтереси, співпрацюючи з новим режимом.

А далі лише тактика

Фатальною помилкою Януковича стала справа Тимошенко і її ув'язнення. З точки зору логіки і здорового глузду, цей хід не давав Януковичу якихось додаткових преференцій. До середини 2011 року рейтинг Тимошенко впав до 11%, а сама вона не демонструвала здатності адаптуватися до нових умов і повести за собою маси, як це було раніше. Суд над Тимошенко яскраво це підтвердив, оскільки прихильники БЮТ не прийшли підтримати свого лідера. Це дозволило без особливих проблем запроторити Юлію Володимирівну за ґрати.

Дана ситуація різко послабила зовнішньополітичні позиції Януковича, оскільки відкрила його для критики Заходу і Росії. При цьому США, Європа і Росія стали вибивати від Януковича ті чи інші преференції. Логічно припустити, що до необдуманих рішень посадити Тимошенко Януковича підштовхнули або Росія, або США. Саме вони отримували найбільші вигоди від ситуації, яка склалася. Щонайменше, у Києві ця версія є однією з найбільш правдоподібних у поясненні цього безглуздого ходу.

З моменту ув'язнення Тимошенко ситуація почала мінятися для Януковича у гірший бік, оскільки він став відчувати як внутрішній, так і зовнішній тиск, який заганяв його у тактичну площину коштом стратегічної.

2012 пройшов під фанфари скандалів із Заходом, який вимагає звільнити Тимошенко, торговельної війни з Росією, яка не хоче зменшувати ціну на газ унаслідок договору 2009 року, підписаного Юлією Володимирівною. Минулий рік пройшов також під знаком апатії населення, яке швидко розчарувалося в Януковичу, як і свого часу в Ющенкові.

Парламентські вибори 28 жовтня зафіксували, що у суспільстві посилився запит на нових лідерів, що призвело до зростання популярності партії УДАР Віталія Кличка і націоналістичної „Свободи" на чолі з Олегом Тягнибоком. Вибори показали радикалізацію українців, яку Партія регіонів не змогла подолати, навіть використовуючи адміністративний ресурс на парламентських виборах.

Хоча Партія регіонів виграла парламентську кампанію, вона вже не мала стійкої більшості у Верховній Раді. При цьому опозиція стала більш радикальною і злою, що посилило параліч парламенту, який не подоланий через 4 місяці після виборів.

Олігархи проти Януковича

Призначення нового уряду у грудні 2012 року показало зростання впливу так званої „Сім'ї", конгломерату фінансово-промислових груп, керованих сином Януковича. Ця тенденція стала демонстрацією охолодження відносин Януковича з олігархами, які привели його до влади. Така ситуація цілком логічна, оскільки президентські вибори починають розлучати Януковича і олігархів.

Для перемоги у 2015 році Януковичу необхідні ресурси, щоб направити їх на покупку голосів бюджетників і підтримку силовиків. Враховуючи важкий стан економіки і негативне сальдо платіжного балансу, можливості залучення ресурсів обмежені. При цьому надання кредитів з боку Заходу і Росії залежить від поступок Януковича у політичній та економічній сферах, що небезпечне втратою влади. Середній клас після реформ Азарова нагадує вичавлений лимон, як наслідок – сотні тисяч підприємців закрили свій бізнес.

У цих умовах Янукович може знайти ресурси тільки в олігархів. Кінець 2012 року позначив ряд конфліктних ситуацій, що показують турбулентність у відносинах Януковича з олігархами, які почали відчувати загрозу своїй владі. Знаковою стала ситуація з вилученням у харківського олігарха Олександра Ярославського футбольного клубу „Металіст" на користь структури, пов'язаної

На старті своєї президентської каденції Янукович щедро розплачувався з олігархічними групами, що привели його до влади. Це викликало величезне невдоволення серед різних соціальних прошарків, яке посилювалося величезними корупційними бюджетними витратами на квазі-інфраструктурні проекти на зразок чемпіонату Євро–2012, який перетворився на гігантський Клондайк зі збагачення олігархів.

з „Сім'єю“. Стало очевидним, що статус-кво порушений і 2013 рік буде дуже конфліктним.

Користаючи з конфліктів між Заходом і Сходом

Зростаюча нестійкість режиму Януковича посилюється поглибленням конфліктів між Росією і Заходом, які обумовлені подальшим розвитком глобальної економічної кризи. Росія, Європа, США і Китай відчувають труднощі, які намагаються перекласти на інших акторів. У цих умовах Україна відчуває посилення тиску з боку цих геополітичних суб'єктів, а внутрішні проблеми не дозволяють їй відповісти на ці виклики на належному рівні. Однак ці проблеми Заходу і Росії несподівано розширили простір для торгу, чим Янукович і поспішив скористатися.

Першим раундом такого торгу став саміт у Брюсселі 25 лютого, де Україні пообіцяли надання асоційованого членства в ЄС у разі виконання низки умов щодо демократизації режиму Януковича.

Дана пропозиція Європи здивувала журналістів, але вона цілком логічна у світлі інтересів ЄС. Асоціація України обійдеться Євросоюзу не так уже й дорого, а доступ до українського ринку і сировини дозволить завантажити економіку у період рецесії. Однак Європа обмежена в маневрі протидією Росії і її залежність від російських вуглеводнів формує межі маневру щодо України.

З іншого боку, уклавши угоду з „Shell“ у лютому, Янукович пішов на безпрецедентне загострення відносин з Кремлем, оскільки поставив під питання стратегічні плани Росії щодо збереження енергетичної гегемонії „Газпрому“ в Європі.

Важко сказати, наскільки Янукович прорахував усі ризики своїх останніх кроків, але очевидно, що сьогодні він досяг піку своєї могутності.

В ситуації цугцвангу

Для того, щоб отримати необхідні ресурси для збереження влади, йому необхідна підтримка як мінімум одного з зовнішніх гравців – Заходу чи Росії, де Москва демонструє готовність грати більш радикально, оскільки їй надзвичайно важливо втримати Україну, виходячи зі своїх економічних і військово-політичних інтересів. Очевидно, що будь-яка зовнішня підтримка вимагатиме поступок, які можуть порушити крихкий баланс сил і заштовхнути режим Януковича у війну з одним із олігархічних кланів, а то й кількома. Нарешті, Януковичу потрібно підняти свою популярність в очах народу, щоб виграти президентські вибори. Програти їх він може тільки у тому випадку, якщо отримає, як і Кучма свого часу, гарантії недоторканності. Однак переділ власності і справа Тимошенко породили величезну кількість ворогів, які жадатимуть помсти при першому зручному випадку.

Все разом це означає, що Янукович опинився в ситуації цугцвангу. Його поточне становище буде постійно погіршуватися, оскільки у нього не вистачає ресурсів, щоб збалансувати ситуацію в економіці, із зовнішніми суб'єктами та опозицією. Це змушуватиме Януковича до все більш радикальних кроків, які можуть легко перехилити існуючу модель держави. Враховуючи фактор величезної ненависті населення до режиму Януковича, а також протиріччя із зовнішніми гравцями, майбутнє Віктора Федоровича малюється переважно у похмурих тонах.

Однак усім своїм виглядом він випромінює спокій людини, яка сміється над трагедією життя і сцени. Можливо, що Янукович знає щось таке, що вселяє в його серце впевненість, але воно недоступне нашому раціональному поглядові.

Кінець 2012 року позначив ряд конфліктних ситуацій, що показують турбулентність у відносинах Януковича з олігархами, які почали відчувати загрозу своїй владі. Знаковою стала ситуація з вилученням у харківського олігарха Олександра Ярославського футбольного клубу „Металіст“ на користь структури, пов'язаної з „Сім'єю“. Стало очевидним, що статус-кво порушений і 2013 рік буде дуже конфліктним.

Угоді про асоціацію (не)бути?

25 лютого відбувся саміт ЄС–Україна. Мабуть, його можна вважати успіхом, але це тільки гарна міна при поганій грі – Європейська інтеграція України досі не вирішена.

Читаючи спільну заяву голови Європейської ради Германа Ван Ромпея, керівника Європейської комісії Жозе Мануеля Баррозу та президента України Віктора Януковича про результати XVI саміту ЄС–Україна, може скластися враження, що все йде у правильному напрямку: Янукович заявив, що він задоволений переговорами і зобов'язався виконати всі необхідні вимоги, плюс він отримав кредит на 610 млн. євро. А провідні політики Ромпей і Баррозу привітали Україну з „європейським вибором". Однак, чи означає це, що все йде до підписання Угоди про асоціацію, яку обговорили минулого року? Зовсім ні.

Реформи стоять на місці

Підписаний документ витриманий у дуже дипломатичному, збалансованому тоні, але це не означає, що він не містить конкретики.

По-перше, для підписання Угоди про асоціацію необхідні реформи. ЄС вимагає насамперед змін у законодавстві трьох сфер, які були визначені в ході саміту в 2011 році. Це судова система, виборчий кодекс і припинення практики вибіркового правосуддя. Всі вони, де-факто, спрямовані на зменшення випадків порушення демократії. Документ не називає прізвищ колишньої прем'єрки Юлії Тимошенко і колишнього міністра внутрішніх справ Юрія Луценка. Хоча всі ми розуміємо: під формулюванням „вибіркове застосування закону" приховуються процеси над цими політиками. Що не завадило українській стороні з радістю підкреслити, що політв'язні не були згадані політиками ЄС в якості головної проблеми.

Хоча у заяві необхідність реформ описується швидше як безпроблемний процес („Лідери взяли до уваги кроки, здійснені Україною до цього часу, і сподіваються на досягнення нею конкретного прогресу до початку травня 2013 року"), під час свого візиту до Києва незадовго перед самітом Штефан Фюле, єврокомісар з питань розширення та європейської політики сусідства, виклав іншу картину. У ході конференції він різко розкритикував українське керівництво за те, що в останні кілька місяців нічого не зроблено, і закликав прискорити реформи. Він також підтвердив, що існує дев'ятнадцять пунктів, які Україна повинна виконати, щоб мати можливість підписати Угоду про асоціацію. Так званий „список Фюле" офіційно не був оприлюднений. Комісар порекомендував українській владі, щоб вона самостійно підготувала програму реформ. Так і сталося, проте з дев'ятнадцяти пунктів списку у програмі залишилося тільки десять. Трохи менш суворим є депутат Європарламенту Павел Залевські, який в інтерв'ю для видання „Dziennik Opinii" сказав, що ЄС уже не очікує від України виконання всіх пунктів, але хоче бачити „волю до реформ". Тим не менш, до цих пір не видно і цього.

Нерішучість уряду

Іншим важливим питанням є Поглиблена зона вільної торгівлі та пов'язані з нею реформи. „Лідери погодилися з важливістю прогресу у реформах, необхідних для підготовки до створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі", йдеться в заяві. З самого початку команда Януковича асоціюється насамперед із бізнесом. З їх боку було помітне зацікавлення лише економічними питаннями. Тому також здавалося, що у випадку реформ, пов'язаних із зоною вільної торгівлі, все піде відносно добре. Подібний висновок можна було зробити із заяв і виступів політиків ЄС, які наполягали в першу чергу на демократизації української системи. До певного моменту, навіть попри цинізм і жадібність Януковича та його оточення, вірилося, що він допустить деякі форми демократії (спочатку навіть повірили у звільнення політичних в'язнів). Тим не менше, прихильники цієї теорії з плином часу розчаровувалися все більше. По-перше, у Верховній Раді демонстративно не дали відмінити статті про зловживання владою (вони лягли в основу обвинувачення Луценка і Тимошенко). І тому свідомо погодилися відкласти термін парафування Угоди про асоціацію – початково це мало відбутися у грудні 2011 року, але в кінці кінців до того дійшло лише у березні 2012 року. Потім з'ясувалося, що уряд не в змозі провести чесні вибори, хоча ЄС розраховував, що Янукович не захоче ще більше послаблювати свою позицію на міжнародній арені. Але цього не сталося – парламентські вибори 28 жовтня 2012 року були недемократичними.

Тепер виявляється, що Янукович готовий іти далі – поставити під сумнів один із важливих розділів Угоди про асоціацію. 22 лютого під час „Діалогу з країною" він сказав про можливість підписання газової угоди з Росією. Чи дійсно це станеться, буде зрозумілим у першій половині 2013 року, тобто у той самий час, коли має вирішитися доля угоди з ЄС. В угоді передбачається оренда „Укртрансгазу", який займається транзитом сировини з Росії до Європи. Взамін Росія насамперед зобов'язується знизити ціну на газ. Можливо, це було би пов'язане з двома іншими питаннями. По-перше, анулюванням виставленого „Газпромом" рахунку на сім мільярдів доларів для „Нафтогазу" за недобір газу у 2012 році. По-друге, з виділенням Україні кредиту, яка потребує понад 10 млрд. доларів на викуп кредитів з Міжнародного валютного фонду.

Газпром Трансгаз Україна

У „Діалозі з країною" Янукович піддав критиці співпрацю з Європейським енергетичним співтовариством (членство з 2011 року), а саме, що воно не підтримує Україну в переговорах із Росією. Він пообіцяв також, що не підвищить ціни на газ для населення, чого, зрештою, вимагає МВФ. Якщо цього не станеться, МВФ може відмовити Україні у черговому кредиті.

Все складніша економічна ситуація та відкриті атаки на західні структури змушують робити висно-

Текст: Павел Пєньонжек,
редактор газети „Dziennik Opinii“, Варшава
Фото: Український журнал

вок, що Янукович схильний підписати угоду з Росією. У свою чергу Росія в рамках переговорів щодо оренди „Укртрансгазу“, напевне, очікуватиме виходу України з Європейського енергетичного співтовариства – про це натякають останні атаки президента.

Як зауважує аналітик Центру „Номос“ Михайло Гончар у тексті „Аренда ГТС – путь к "всебудетгазпром"" на сторінці „УНІАН“, прийняття такої угоди завершилося би тим, що замість „Укртрансгаз“ ми мали би справу з „Газпром Трансгаз Україна“. Адже оренда означала би де факто втрату контролю над газопроводами. До цього ж, як пише Гончар, у цьому контексті варто пам'ятати, як виглядали переговори щодо Чорноморського Флоту. Спочатку він мав розташовуватися у Севастополі до 2017 року, однак у результаті нової угоди ЧФ не випливе з Криму до 1947 року.

У ситуації трубопроводів йдеться про довгострокову оренду. Беручи до уваги, що Україна нещодавно підписала контракт із „Shell“ на видобуток сланцевого газу на 50 років, на такий же час захоче підписати угоду й „Газпром“. Однак сумнівно, що українська влада задумується, що станеться через 50 років – важливо „тут і тепер“. ЄС надав Україні кредит на 610 млн. євро, але це крапля у морі потреб – маючи на увазі зобов'язання, про які йшлося раніше. Більші гроші від західних інституцій пов'язані з багатьма важкими реформами (насправді часто безглуздими – спіраль боргами, в які впала Греція, що лише зміцнило кризу, яка там панує). Натомість Росія не вимагає забагато, принаймні нічого такого, що знизило би і так слабку підтримку Януковича в українському суспільстві.

Успіху не буде?

Попри численні декларації, потискування долонь, усмішки та теплі слова, досі небагато відомо, на що в підсумку наважиться Україна. Окрім того, що завдяки російській пропозиції запал української влади до подальших дій на користь євроінтеграції послабився, треба пам'ятати, що перед ув'язненням Тимошенко блакитні політики вели переговори у такому стрімкому темпі, якого досі Україна не мала.

Однак сьогодні європейська інтеграція України стоїть під знаком запитання. Янукович завжди керувався своєю цинічною логікою, ймовірно, вона керувала ним і тепер, коли він зрозумів, що реформи, на яких наполягає ЄС та західні організації, можуть призвести до втрати влади та майна. Росія натомість дає просте рішення: газопровід взамін за утримання status quo. Чи виявиться Янукович реформатором до травня і поставить на зближення з Європою, ризикнувши своєю позицією? Раптове пробудження українського президента малоймовірне.

Тюремна безвихідь Тимошенко

Існують дві підстави вважати, що заклики Заходу звільнити Юлію Тимошенко не впливають на владу в Києві. А саме – дві кримінальні справи проти Тимошенко, окрім уже завершеної „газової". І за одну з цих справ їй загрожує довічне ув'язнення.

На першій за останні 15 місяців прес-конференції президент України Віктор Янукович у певний момент дуже розсердився. Це сталося після запитання російського журналіста про те, чи не бажає Україна заплатити російському „Газпрому" $7 млрд. за висунутими штрафними санкціями щодо недобору щорічних обсягів газу. Тим паче, додав журналіст, якщо вірити всьому, що Янукович на цій же прес-конференції розповідав про постійне покращення української економіки, то заплатити було б і неважко.

У відповідь Янукович не сказав, чи збирається Україна платити, чи, навпаки, оскаржить контракт, за яким виставлено штраф. Натомість гарант багато і гнівно говорив про сам контракт і екс-прем'єр-міністра Юлію Тимошенко, котра погодилася на російські умови в січні 2009 року. За словами Януковича, тодішня газова угода – це „зашморг на шиї" як через високу ціну газу, так і через той самий принцип „бери або плати", за котрим Україна повинна платити штраф, якщо купує у „Газпрому" менше обумовленої кількості палива. „Не знаю, чим керувалася Тимошенко, підписуючи таку кабальну угоду!" – кілька разів повторив Янукович.

Гуманізації не буде?

Взагалі-то цього не знає ніхто. Суд, котрий прирік лідерку опозиції на 7 років в'язниці за перевищення повноважень при укладенні угоди, керувався тим, що вона наказала голові „Нафтогазу України" Олегу Дубині підписати контракт без відповідної згоди Кабінету міністрів. Що, власне, і було тим самим перевищенням повноважень з точки зору судді. Але слідство не змогло встановити жодних особистих корисливих мотивів Тимошенко.

За деякою інформацією, цей факт намагалися використати для звільнення екс-прем'єрки лідери Європейського Союзу. Під час візиту Януковича до Брюсселю 26 лютого він, замість запланованих 20 хвилин, провів віч-на-віч із президентом Європейської Ради ван Ромпеєм та головою Єврокомісії Барозу цілих дві години. Пізніше в європейській пресі з'явилися повідомлення про те, що однією з тем перемовин стала доля українських політв'язнів – Тимошенко та екс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка. І що Янукович нібито пообіцяв звільнення Луценка. Що ж до Тимошенко, то європейці нібито пропонували Януковичу реформувати українське законодавство таким чином, щоб кримінальна відповідальність за перевищення владних повноважень наставала лише при доведених корисливих намірах чиновника.

Це виглядало б гуманізацією Кримінального кодексу в напрямку європейських цінностей, і водночас дозволило б випустити Тимошенко, як і Луценка, на волю. Однак європейські газети не повідомляли про реакцію Януковича на цю пропозицію. Відтак, схоже, такою реакцією можна вважати його гнівний спіч на згаданій прес-конференції.

Янукович лише розпорядився ліквідувати камери спостереження в лікарняній палаті, де Тимошенко перебуває з травня минулого року. Державна пенітенціарна служба негайно відрапортувала, що камери прибрано. Більше президент про жодні кроки назустріч ув'язненій, хоч би щодо пом'якшення режиму, публічно не говорив.

Справи давно минулих днів

Сьогодні в Харкові (саме там знаходяться колонія, до якої Тимошенко етапували після вироку суду, та лікарня, де ув'язнена перебуває зараз) тривають судові слухання у так званій „справі ЄЕСУ". Йдеться про першу половину 90-х років, коли Тимошенко очолювала корпорацію Єдині енергетичні системи України (ЄЕСУ). Як вважає слідство, на цій посаді майбутній політик здійснила низку економічних злочинів, зокрема – ухилення від сплати податків в особливо великих розмірах та контрабанду валюти.

ЄЕСУ займалося постачанням газу на підприємства України. Постачання енергоносіїв у ті часи нерідко використовувалося для захоплення власності за борги (заводи, що не отримували за свою продукцію „живих" грошей, потрапляли в борги за поставлений газ). Ще в 1995 році прокуратура порушила проти Тимошенко та її чоловіка Олександра кримінальні справи за „контрабанду валюти". В 2002 році справи закрив суд. Проте перед тим, у 2001 році, коли Тимошенко вже була віце-прем'єр-міністром з питань паливно-енергетичного комплексу в уряді Віктора Ющенка, прокуратура порушила нові справи.

Юлію Володимирівну заарештували 13 лютого 2001 року. Але вже в березні її звільнив суд (суддю, який прийняв це рішення, незабаром теж звільнили – з роботи, але звинувачення на його адресу не стосувалися ситуації з Тимошенко, і рішення про її звільнення ніколи не було успішно опротестоване). А в квітні 2003 року Апеляційний суд Києва постановив закрити справи проти подружжя Тимошенків.

Це не стало останнім фактом кримінального переслідування на той час уже популярної й харизматичної опозиціонерки (докладно див. „За що переслідували Юлю"). Але в 2012 році прокуратура взялася продовжувати слідство саме за цими фактами. На думку нинішньої прокуратури, суд не закривав справ, а лише „призупинив" їх. Тож їх і поновили.

Тимошенко, посилаючись на тяжкий стан здоров'я (болі в спині, хвороба хребта) цієї зими не з'являлася на судові засідання. На початку процесу її допитали просто в лікарні, що викликало бурхливу реакцію захисників, котрі наполягали на незаконності такого допиту. Можливо, через великий резонанс більше цього не повторювалось. Але 18 січня генеральний прокурор Вік-

тор Пшонка на терміново зібраному брифінгу зробив сенсаційну заяву. За його словами, начальник колонії, де має відбувати покарання Тимошенко, вручив їй того дня повідомлення про підозру в злочині, а саме – в убивстві 1996 року народного депутата і великого бізнесмена Євгена Щербаня.

Пшонка одразу ж повідомив, що нова кримінальна справа може передбачати довічне ув'язнення, і що її об'єднано в одне провадження зі „справою ЄЕСУ". Останній факт давав підстави підозрювати, що новою справою слідство просто хоче натиснути на Тимошенко, котра не демонструє готовності свідчити у „справі ЄЕСУ". Але подальші події показали, що все значно серйозніше.

„Злодій Лазаренко" проти „бандитського Донбасу"

Євген Щербань, народний депутат України й донецький бізнесмен, був застрелений разом зі своєю дружиною 3 жовтня 1996 року в аеропорту Донецька. Туди він прилетів чартером з Москви, де напередодні святкував день народження співака Йосипа Кобзона. Під час вбивства, здійсненого двома кілерами, загинули ще двоє співробітників аеропорту. Але вижив 19-річний син Щербаня Руслан, котрий, попри юний вік, уже почав включатися в бізнес-проекти батька.

Вбивство здійснили члени так званої „банди Кушніра", на рахунку котрої ще низка гучних злочинів. Так, цю банду обвинуватили у вибуху на стадіоні „Шахтар" в Донецьку, внаслідок якого загнув президент цього футбольного клубу, „некоронований король Донбасу" Ахать Брагін. (Наступником Брагіна, відомого під прізвиськом „Алік Грек", став Ринат Ахметов – нині найбагатший український бізнесмен). Також „банду Кушніра" звинуватили в убивстві голови Нацбанку України Вадима Гетьмана у 1998 році.

Все це встановив судовий процес, що розпочався 2000 року. Щоправда, під суд потрапили лише кілька з кільканадцяти членів банди. Вся верхівка філерського „синдикату" до початку 2000-х загинула. Попри те, навесні 2003 року Луганський апеляційний суд щодо загибелі Євгена Щербаня постановив, що замовником убивства став Павло Лазаренко, прем'єр-міністр України в 1996–1997 роках. Причиною стали бізнес-конфлікти між Лазаренком, котрий намагався підім'яти всі рентабельні українські підприємства, та Щербанем, котрий був одним із архітекторів донецької

бізнес-кримінальної імперії, мало підконтрольної офіційному Києву.

Лазаренко на час вироку Луганського суду вже чотири роки перебував під вартою в США, куди втік у 1999 році, коли прокуратура підготувала подання на зняття з нього повноважень народного депутата України. В США його обвинуватили у відмиванні грошей. Тож суд покарав лише кількох уцілілих до того часу членів „банди Кушніра", в тому числі – росіянина Вадима Болотських, професійного кілера, що особисто стріляв у Щербаня. Сьогодні він відбуває в Україні довічне ув'язнення.

В жодному з епізодів цієї справи прізвище Тимошенко на початку двотисячних не фігурувало. Проте навесні 2012 року відбулося два майже синхронних виступи. Перший заступник генпрокурора України Ренат Кузьмін сказав західним виданням, що в справі про вбивство Щербаня є „слід Тимошенко". А 3 квітня згаданий вище син загиблого Руслан заявив, що має „документи" про співучасть Тимошенко в організації вбивства.

Які це документи, невідомо і досі. Проте вже відомо, що обвинувачення підтримує версію, ще в квітні минулого року сформульовану Русланом Щербанем для преси. За цією версією, Лазаренко намагався нав'язати донецьким бізнесменам постачання газу від компанії ЄЕСУ. Однак донеччани, включаючи Щербаня, пручалися. „Переконувати" їх мала саме Тимошенко – як президент ЄЕСУ. У певний момент Лазаренко й Тимошенко вирішили прибрати Щербаня. Для цього помічник Лазаренка Петро Кириченко передав кілька сотень тисяч доларів кримінальному авторитету на прізвисько „Матрос". Той винайняв „банду Кушніра". В цілому вбивство донецького бізнесмена й політика нібито оцінили у $3,2 млн. Решта коштів „Матросу" надійшла з рахунків, підконтрольних Тимошенко.

Сумнівні свідчення і безсумнівний вирок?

У цій справі просто неймовірна кількість суперечностей і відвертих натяжок. Понад три мільйони доларів за вбивство нехай навіть і відомого політика та бізнесмена – неймовірно висока плата як для України тих часів. До того ж, Щербань не був ключовою величиною в регіоні, і протидія Лазаренкові цілком успішно тривала і після його загибелі.

Майже всі ті, хто міг би говорити по суті справи, мертві ще з другої половини 90-х. Назагал, усі обвинувачення тримаються на двох речах. По-перше, це слова свідків, жоден із котрих не був учасником подій, а лише нібито щось чув від інших учасників – як правило, вже мертвих. По-друге ж, гроші з рахунків ЄЕСУ на рахунки „Матроса" дійсно надходили. Але між цим переказом та вбивством Щербаня минуло півроку.

Абсолютно незрозуміло, чому Руслан Щербань та інші нинішні свідки на процесі мовчали про роль Тимошенко в 2000–2003 роках, коли судили „банду Кушніра". Сьогодні вони розповідають, що нібито боялися помсти. Але ж тоді Тимошенко була в опалі, а один час, як сказано вище, навіть за ґратами, й прокуратура шукала на неї будь-який компромат.

До речі, про свідків. Майже всі ті, хто міг би говорити по суті справи, мертві ще з другої половини 90-х. Зокрема, це „Матрос", керівник банди Євген Кушнір та його найближчі соратники. Ті ж троє свідків обвинувачення, котрих уже встигли заслухати в суді, відверто смішили журналістів. Один із них, Ігор Мар'їнков, колишній донецький „авторитет", розповідав у подробицях, як була одягнена Тимошенко 16 років тому, коли він нібито випадково бачив її в компанії майбутніх убивць Щербаня – але не міг пригадати обставин свого допиту в прокуратурі місяцем раніше. Журналістське розслідування показало, що цей „свідок" раніше мав спільний бізнес із кількома чинними генералами Служби безпеки України, і в 90-ті, найімовірніше, слугував таємним агентом спецслужб у колах криміналітету.

Другий, дніпропетровський бізнесмен Сергій Зайцев, стверджував, що помічник Лазаренка Петро Кириченко нібито „по п'янці" сам розповідав йому про те, що Лазаренко і Тимошенко хочуть вбити Щербаня. Третій, колишній губернатор Донеччини Володимир Щербань (однофамілець загиблого), під тиском адвокатів екс-прем'єрки мусив зізнатися, що не має підстав говорити про участь Тимошенко у злочині, але „так вважає", бо, бачте, Тимошенко і Лазаренко були „єдиним цілим".

Назагал, усі обвинувачення тримаються на двох речах. По-перше, це не підкріплені поки що документами слова свідків, жоден із котрих не був учасником подій, а лише нібито щось чув від інших учасників – як правило, вже мертвих. По-друге ж, гроші з рахунків ЄЕСУ на рахунки „Матроса" дійсно надходили. Це встановили ще американські слідчі, коли відстежували грошові оборудки Лазаренка та його оточення. Але між цим переказом та вбивством Щербаня минуло півроку, і на переказі, звичайно ж, не написано, на що призначено кошти.

Однак усе це не спиняє українську прокуратуру. Теоретично, в її кишені може бути ще два козирі. Один – це вже згаданий Петро Кириченко, котрий проживає в США й користується програмою захисту свідків за те, що погодився наприкінці 90-х свідчити проти свого колишнього патрона Лазаренка. Відомо, що він уже давав свідчення українським правоохоронцям восени 2011 року, але їх повний зміст лишається таємницею.

Другий козир – це також згаданий вище Вадим Болотських, безпосередній вбивця Щербаня. Неясно, чи міг кілер знати імена безпосередніх замовників злочину. Власне, зазвичай цього якраз уникають. Але людину, котра перебуває в умовах „зони", можна багатьма способами „переконати" дати потрібні свідчення – особливо, якщо це українська „зона".

Судячи з того, як обвинувачення та суд поводяться зараз, закриваючи очі на кричущі суперечності в матеріалах слідства, присудити Тимошенко до довічного ув'язнення для них проблемою не стане. Але поки що в процесі триває „пропагандистська" стадія. Якщо в „газо-

вій справі" суддя навіть забороняв трансляцію із залу, „щоб свідки не впливали один на одного", то зараз свідків слухають публічно, причому за відсутності самої Тимошенко. Інакше кажучи, поки все спрямовано на дедалі більшу дискредитацію лідерки опозиції перед виборцями та Заходом.

Чи не дискредитується в результаті у першу чергу український суд – питання. Як питання і те, чи вирішить цей суд дійсно визнати Тимошенко винною в убивстві. Захисники експрем'єрки впевнені, що це залежить зовсім не від суду, а лише від президента Януковича. І в приватних бесідах вони не демонструють жодного оптимізму.

За що переслідували Юлю

1995 – справа про контрабанду валюти (закрита судом у 2002 році);

2001 – справи про контрабанду валюти, підробку документів, ухилення від сплати податків (закриті судом у 2003 році);

2004 – справа про дачу хабара посадовцям Міністерства оборони Росії, порушена російською прокуратурою (обвинувачення зняті в 2005 році);

2004 – справа про „спробу дачі хабара" для звільнення з-під варти тестя Юлії Тимошенко Геннадія Тимошенка та одного з керівників ЄЕСУ Антоніни Болюри (незабаром зупинена);

2010 та 2011 – справи про нецільове використання грошей „Кіотського протоколу" (міжнародних виплат за дотримання країною квот на викиди вуглекислого газу) та придбання автомобілів „швидкої допомоги", що не відповідали стандартам. Наразі зупинені через відсутність доказів;

2011 – справа про перевищення службових повноважень при підписанні газових угод із Росією в січні 2009 року. 11 жовтня суд дав Тимошенко за цим звинуваченням 7 років ув'язнення;

2011 – справа про „замах на розтрату коштів державного бюджету в особливо великих розмірах" в ході угод ЄЕСУ з Міноборони Росії та справа про перевищення повноважень під час укладення „Додаткової угоди" з іноземним власником комбінату „Криворіжсталь" у 2008 році. У першій справі триває судове слідство;

2013 – справа за звинуваченням в замовленні вбивства Євгена Щербаня. Триває судове слідство.

Братні лещата

28 лютого посол Російської Федерації в Україні Михайло Зурабов попередив офіційний Київ, що відмова від вступу до Митного союзу призведе до згортання двосторонньої співпраці. Далі, якщо вірити цитаті агенції „Новий регіон“, пан дипломат недвозначно заявив: „Ми чудово розуміємо, що якщо війна в сучасному світі не ведеться військовими засобами, то це не значить, що вона не ведеться. Вона просто перетворилася в економічну форму. Війни можуть бути валютними, економічними, ресурсними. Конкурентне середовище, в якому ми живемо, змушує держави їх використовувати“.

Про те, що Росія ніколи й не припиняла війн проти України, говорило вже багато експертів. Утім, рідко бодай побіжно перераховувався арсенал, який Кремль застосовував проти Києва.

У квітні 2008 року, під час саміту в Бухаресті, Україна і Грузія не змогли підписати Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ). Наприкінці того ж року у Москві відбулося таємне засідання Колегії Федеральної Служби безпеки Росії. Під час Колегії тодішній прем'єр-міністр РФ Володимир Путін нагородив низку офіцерів ФСБ за успішне недопущення підписання ПДЧ. В підсумковому слові пан Путін підкреслив, що без України Росія приречена і не матиме майбутнього. Нагородження офіцерів спецслужби, яка за російським законодавством не повинна працювати в інших країнах, не видаються дивними, зважаючи на скандали з офіцерами ФСБ, яких затримували на території України, наприклад, за часів президентства Віктора Ющенка.

Росія ніколи не приховувала, що вважає Україну своєю „внутрішньою територією“. А прагнення Києва прямувати до Європи завжди наражалося на жорстку протидію.

Зовнішня арена

Для дискредитації України на міжнародній арені Росія традиційно використовує широку палітру заходів. Одна з головних ліній в інформаційних кампаніях, що часто проводяться за гроші „Газпрому“ в європейських та світових ЗМІ – формування думки про історичну бездержавність українського народу. Відсутність досвіду існування як держави, на думку провайдерів таких тез, свідчить про безперспективність існування України як міжнародного суб'єкта. Отже, нема України – нема з ким говорити, крім правонаступника „територій, що заблукали“. Звідси постає й інший аспект – включення теми України в різні двосторонні переговори за участю Росії без відома самої України. Права російськомовних українців, питання помісної церкви – це лише вершечок тем, які Росія спокійно порушує в обхід міжнародного дипломатичного етикету.

Союзники

Росія не гребує засобами, щоби формувати суспільну думку в інших країнах. В тому числі це стосується сусідів України, що вже стали членами ЄС. Наприклад, у Польщі це розбурхування місцевими дражливих історичних питань, або тема повернення східних кресів.

Часом Москва не особливо напружується, надто, коли інформаційні приводи самі падають в руки. Таке буває, коли, наприклад, в Україні відзначають річниці УПА. До національно-визвольних рухів (трактування з точки зору України), автоматично підключається ще одна сприятлива для Росії тема – Друга світова війна. Поширення різноманітних інсинуацій про причетність українських націоналістів до вбивств польського і єврейського населення з часом уже перетворилося на самостійну течію, яка вже не потребує допомоги Кремля – достатньо поглянути на тематичні полиці в книгарнях. Тези про участь українських націоналістів в погромах також торкаються іншої благодатної для атак теми – причетність українців до Голокосту. А отже, участь в одному геноциді автоматично відмовляє в праві українцям називати себе жертвами іншого геноциду – Голодомору.

Робота з міжнародної дискредитації вимагає багато зусиль, має багато вимірів, потребує передбачення і планування всіх складових. Наприклад, долучення до Голокосту в якості катів не німців, а інші національності (навіть не представників), є вигідним для Німеччини, позаяк „розсіює“, розділяє з іншими відповідальність за жертви Другої світової (наприклад, всесвітньовідома справа Івана Дем'янюка). Відтак, Німеччина ситуативно стає союзником Росії.

До того ж – Волинь

Для руйнування польсько-українських взаємин надзвичайно „продуктивними“ є події на Волині 1942–43 рр. Нині ця тема теж не потребує зовнішнього підживлення, особливо в контексті сформованої візії Варшави (2013 як рік „Волинської різанини“, чи вимога вибачень з боку України за геноцид). Якщо ж питання Волинських подій з якоїсь причини почне затихати, то готовими дровами стануть судові позови до України щодо „матеріальних компенсацій жертвам Волинської різанини“.

Ще одна країна зі сприятливим ґрунтом для російських інформаційних спецоперацій – Румунія. Наріжним каменем тут виступають територіальні претензії (використовуючи елементи ностальгії румунських націоналістів за Великою Румунією, România Mare) та

Текст: Олександр Піддубний, журналіст, з 2008 до 2011 рр. – член Ради Національної безпеки і оборони України, Київ
Фото: Український журнал

Україна, яка входить у десятку найбільших виробників та експортерів зброї і військової техніки, завжди була більмом на оці Російської Федерації. Характерний приклад – зірвана поставка китайських танків з українськими двигунами до Перу. Чи інформаційна операція Росії проти поставок українських БТРів для Таїланду (росіяни запустили інформацію, що БТРи використають проти мусульманських сепаратистів і Німеччина відмовилася оснащувати українські машини своїми двигунами).

права румунських етнічних меншин в Україні. Оскільки у випадку Великої Румунії йдеться і про нібито історичну належність молдовських територій до Румунії, то це дозволяє останній заперечувати право України в процесі врегулювання Придністровського конфлікту у форматі 5+2. Виведення України з цього переговорного процесу створює Києву світовий імідж безпорадного, ні на що нездатного персонажа.

Безперешкодна робота Росії в інших країнах з часом лише посилила її позиції. Це дозволяє їй порівняно легко розгортати кампанії протидії на різних рівнях. Як це, наприклад, було із заблокуванням визнання Голодомору актом геноциду проти українського народу в Парламентській Асамблеї Ради Європи 28 квітня 2010 року.

Необхідний ґрунт для операцій живить критика внутрішньо-політичної ситуації в Україні, акцентування на економічному спаді тощо. Щоправда, на відміну від часів Ющенка, нині Росія до такого негативу може і не докладати зусиль – Янукович та його оточення дискредитують Україну в світі краще за різних агентів впливу.

ВТС

Для того, щоби з-під України вибити ґрунт, відвернути від неї увагу інвесторів недостатньо. Росія має достатньо напрацьованих технологій, серед яких уже знайомі антидемпінгові розслідування, заборона під будь-якими приводами ввезення товарів, нетарифне регулювання торгівлі тощо. Але боротьба стосується і більш специфічних галузей. Наприклад, у військово-промисловому комплексі. Україна, яка входить у десятку найбільших виробників та експортерів зброї і військової техніки, завжди була більмом на оці Російської Федерації. Наприклад, до цього часу Росія так і не спромоглася зробити жодного безпілотного літака, в той час, як Україна має такі технології.

Характерний приклад – зірвана поставка китайських танків з українськими двигунами до Перу. Чи інформаційна операція Росії проти поставок українських БТРів для Таїланду (росіяни запустили інформацію, що БТРи використають проти мусульманських сепаратис-

тів і Німеччина відмовилася оснащувати українські машини своїми двигунами). Чи інформаційна війна, яку розгорнула російська сторона проти України, коли сомалійські пірати захопили судно „Фаїна" з танками на облавку (тоді Україну на весь світ звинуватили у продажі цих танків терористам).

Крим

Увага до Криму з боку Російської Федерації пояснюється не лише розташуванням там бази Чорноморського флоту РФ, а радше символічним значенням „мест русской славы" і суто прагматичним економічним інтересом до унікального туристично-курортного потенціалу півострова. Тому, поки Крим не стане частиною території Росії, півострів в очах російських функціонерів мусить залишатися нестабільним. Для цього Росія готова – і вона це вже демонструвала – використовувати потенціал бази ЧФ (несанкціоновані переміщення збройних сил РФ територією Криму, захоплення та утримання українських гідролокаційних об'єктів). Або ж розігрує карту сепаратизму, провокуючи міжетнічні конфлікти, часом фінансуючи організації чи угруповання, а часом використовуючи суто кримінальні методи. Наскільки далеко Кремль готовий зайти, може свідчити закон „Про державну політику РФ стосовно співвітчизників за кордоном". Якщо документ перекласти на українські реалії (масова видача паспортів РФ громадянам України всупереч Конституції), то неважко зрозуміти, про що йдеться під формулюванням „захисту співвітчизників" в регіоні з військовою базою.

Церква

Якщо Крим (а надто Севастополь) уособлює для Кремля військову звитягу, то Київ завжди посідав особливе місце як „мать городов русскіх". Під час президентства Дмітрія Мєдвєдєва суттєво підвищився вплив глави Російської православної церкви патріарха Кіріла. Тоді, на заміну агресивній риториці, прийшла модель м'якого впливу з пропагандою концепції „єдності народів". Йдеться про „об'єднання" православних конфесій під егідою залежного від РПЦ Московського патріархату: насамперед формування відданих вертикальних і горизонтальних структур; розбудова організацій вірних парафіян; більш виважена інформаційна політика; активізація неформальних контактів із УПЦ КП, УАПЦ, старообрядцями; створення єдиного осередку священнослужителів із випускників аспірантури і докторантури ім. Кирила і Мефодія.

Для впровадження такої політики залучені в тому числі й громадські організації (наприклад: Асоціація православних експертів, Корпорація православної дії). Ці сили відповідальні за ідеологічну кампанію на утвердження „єдиної, загальноруської православної ідентичності". Широка робота проводиться в напрямку будівництва нових культових споруд в Україні. Російська православна церква змінює своє позиціонування, прикриваючись соціальною активністю та благодійністю. Окремий напрямок – розбудова молодіжних церковних організацій.

> Зазвичай, Російська Федерація у своїх війнах проти України застосовує надзвичайно широкий спектр медіа. Промивка мізків, агресія, перекручування фактів, дестабілізація і формування негативного ставлення до України – неповний перелік засобів заради перемоги. Адже підписання асоціації між Україною та ЄС пришвидшить економічну та політичну інтеграцію України до Європейського Союзу.

Молодь

Одна з тактик Кремля загалом – побудова регіональних прикордонних громадських організацій, де не лише готуватимуться кадри, а й здійснюватиметься опосередкований вплив на українські території. Наприклад, така модель вже відпрацьована в Луганській області, де місцеві організації мають налагоджені зв'язки та досвід спільних політичних акцій з молоддю Ростовської області (РФ). Проекти стосуються як політичних акцій (захист російської мови, боротьба проти українського націоналізму), так і просвітніх кампаній.

Для координації таких дій використовуються представництва російських центрів в Україні. Йдеться про регіональні представництва „Русского мира", російської неурядової організації – Міжнародна спілка співвітчизників (МСРС). Окрім патронату над місцевими акціями, подібні організації проводять дослідження, що потім коригуються Кремлем. Наприклад, одним із центрів були підготовлені соціологічні дослідження, де українці вимірювали ступінь ворожості до них з боку іноземних держав. На першому місці за рейтингом недружності опинилася Росія, однак, після відповідного коригування, РФ опинилася на третьому місці (після США і Румунії).

Відповідні технології з „коригування дійсності" спрямовані також і на поглиблення конфліктів в українському суспільстві (за мовними, регіональними, етнічними ознаками тощо). На цій ниві відзначаються політтехнологи, які спеціалізуються на технологіях маніпулювання громадською думкою. В цьому контексті йдеться про випускників Інституту імені Г. Щедровицького. Крім того, до українського напрямку в разі потреби (у якості think-tanks, або ж такі, що озвучують ініціативи) долучаються знані міжнародні центри: Інститут країн СНД, Міжнародний інститут гуманітарно-політичних досліджень, Міжнародний інститут політичної експертизи, Інститут політичного і воєнного аналізу Росії. Якщо подивитися на інтернет-сторінки деяких установ, то впадає у вічі, що деякі припинили функціонування у 2012 році. Однак ніщо не заважає повернути їх до життя у разі потреби.

Інтернет

Мережа привернула особливу увагу ще з часів Революції троянд і Помаранчевої революції. Висновки не забарилися і спецслужби низки країн СНД уклали неформальну секретну угоду про боротьбу із політичною опозицією.

Текст: Олександр Піддубний, журналіст, з 2008 до 2011 рр. – член Ради Національної безпеки і оборони України, Київ
Фото: Український журнал

Йдеться не лише про контроль над сайтами, але й про складання та подальший взаємний обмін списками користувачів таких ресурсів. Один із додаткових шляхів отримання таких даних – поширення нелегального програмного забезпечення, що уможливлює не лише витік даних, а й дистанційне підключення до жорстких дисків.

Медіа-ресурси

Зазвичай, Російська Федерація у своїх війнах проти України застосовує надзвичайно широкий спектр медіа: Первый канал, НТВ, ТВЦ, РТР, Вести, Рен-ТВ, РИА Новости, Росбалт, Росбизнесконсалтинг, Регнум, Российская газета, Время новостей, Газета, Известия, Комсомольская правда, Труд, Московский комсомолец, Независимая газета, Страна.ру, Утро.ру, Газета.ру, Полит.ру, Кремль.орг, КМ.ру, Правда.ру...

Російська православна церква змінює своє позиціонування, прикриваючись соціальною активністю та благодійністю. Широка робота проводиться в напрямку будівництва нових культових споруд в Україні.

Промивка мізків, агресія, перекручування фактів, дестабілізація і формування негативного ставлення до України – неповний перелік засобів заради перемоги. Адже підписання асоціації між Україною та ЄС пришвидшить економічну та політичну інтеграцію України до Європейського Союзу. За різними оцінками, це може протривати від 5 до 7 років. У Росії стільки часу немає, що й підтвердив посол Росії в Україні Михайло Зурабов, коли зазначив: „ми сьогодні живемо з обмеженим часовим лімітом, і ця особливість в країні, яку я представляю в Україні, дуже добре зрозуміла".

Три версії однієї угоди – хто і чому купив „Інтер“

Прес-служба групи „Інтер“ повідомила, що Валерій Хорошковський продав 100% акцій компанії U.A. Inter Media Group Limited українському бізнесмену Дмитру Фірташу. Нібито за 2,5 мільярда доларів США. Вкрай скупа інформація про перехід права власності на один з найбільших медіа-холдингів закономірно породила більше запитань, аніж відповідей. Але тут потрібно врахувати, що у сучасній Україні повідомлення прес-служб про подібні угоди покликані якщо не приховати, то замаскувати справжній стан речей, не кажучи вже про камуфляж даних щодо справжніх власників і сум угод.

На сьогоднішній день до складу групи „Інтер“ входять 7 ефірних і 1 супутниковий телеканал, інформаційне агентство „Українські новини“ та 3 рекламних агентства, а частка аудиторії становить 14–16%, згідно з вимірами соціологічної компанії GFK за останні місяці.

За себе і за того хлопця

При аналізі угод в українському медіа-бізнесі потрібно виходити з того, що в Україні відсутні законодавчі вимоги щодо прозорості власності на ЗМІ. Більшість телеканалів, радіостанцій, газет і журналів є акціонерними товариствами, а різні за обсягом пакети акцій, як правило, зареєстровані на офшорні компанії. Саме тому більшість повідомлень про покупку або продаж ЗМІ є витоками з оточення покупців або продавців і відвертими чутками. Для розуміння того, що відбувається з медіа-холдингом „Інтер“, необхідно повернутися до передісторії питання.

Інформація про те, що Хорошковський придбав контрольний пакет телеканалу „Інтер“ з'явилася у російському виданні „Ведомости“ у вересні 2005 року. „Ведомости“ стверджували, що Хорошковський придбав 61% акцій „Інтеру“, 29% залишилися у власності російського „Первого канала“, а ще 10% зберегла за собою Світлана Плужникова, вдова покійного власника телеканалу та народного депутата Ігоря Плужникова. На той момент Хорошковський обіймав посаду виконавчого директора міжнародної вертикально-інтегрованої металургійної і гірничодобувної компанії „Evraz Group“, що належить російському бізнесменові Олександру Абрамову та його діловим партнерам. Слід узяти до уваги, що восени 2004 року Хорошковський продав свої активи в Україні зятю президента Кучми Віктору Пінчуку. Тому на момент придбання акцій „Інтеру“ він був усього лише найманим менеджером у російській компанії (йому особисто належало тільки 2,08% акцій „Evraz Group“), який апріорі не мав коштів для купівлі такого великого активу, як один із провідних телеканалів України. Очевидно, що в даному випадку майбутній глава Служби безпеки України та віце-прем'єр виступав в якості агента з придбання медіа-активу в інтересах третьої сторони. Чому справжній власник був зацікавлений приховувати факт придбання телеканалу? Почнемо з того, що приховати справжнього власника від влади неможливо – український держапарат має такі ресурси примусу, як Державна податкова служба та Служба безпеки України, що здатні оперативно встановити справжнього власника. Значить, новий власник „Інтеру“ намагався приховати інформацію про справжнього власника від українського суспільства. Тому, якщо виходити з російських фактів в біографії Хорошковського, швидше за все, бізнесмен придбав контрольний пакет „Інтеру“ в інтересах російського покупця.

Опціон як гарантія

Для розуміння ситуації потрібно враховувати дві вихідні позиції. По-перше, Хорошковський ніколи не був і не є олігархом. Його слід вважати комерційним агентом, який виступає „обличчям“ при придбанні різних активів в інтересах замовника в особі великого російського бізнесу. Тоді стає зрозуміло, чому перший віце-прем'єр свого часу у прямому ефірі заявив, що не є членом Партії регіонів і не збирається в неї вступати. По-друге, він не купував телеканал „Інтер“, тому що елементарно не володіє такими капіталами.

З урахуванням контексту, як слід розшифровувати заяви пресслужби про продаж медіа-холдингу „Інтер“?

Варіант номер один полягає у тому, що в 2005 році Хорошковський придбав телеканал в інтер-

есах активного у газовому бізнесі, але маловідомого на той момент в Україні бізнесмена Дмитра Фірташа. Версію підтверджують факти неодноразової участі бізнесмена у телеефірах „Інтеру" і поведінку ведучих, що ставилися до Фірташа, як до свого господаря.

Другий варіант – Хорошковський придбав „Інтер" в інтересах російського бізнесу (швидше за все, ключового співвласника „Evraz Group" Абрамова та його ділових партнерів). Інформація, що один із найбільш рейтингових каналів належить іноземним особам, привела б до політичного скандалу. Ось чому як власник, так і правляча адміністрація, незалежно від імені президента (Ющенко чи Янукович) були зацікавлені у тому, щоб формальним власником вважався Валерій Хорошковський. Втім, найбільш життєвим є змішаний варіант номер три – коли Хорошковський виступив агентом в інтересах Фірташа та російського бізнесу, які тісно взаємодіяли між собою.

Інформація про перехід права власності на телеканал „Інтер" – красномовний симптом того, що в Україні відбувається перегрупування медіа-ресурсів напередодні президентських виборів 2015 року.

У випадку з продажем „Інтеру" вкрай цікавою є відповідь на питання – яким чином справжній власник міг сподіватися, що агент після закінчення потрібного терміну поверне йому акції? У нашому випадку питання вирішувалося за допомогою укладення опціону – цивільно-правового договору, згідно з яким Фірташ брав на себе зобов'язання купити, а Хорошковський – продати акції або протягом декількох років, або на певну дату. Таким чином, Хорошковський не міг продати акції нікому іншому, окрім Фірташа, а власник Group DF мав можливість оформити права власності на себе в будь-який зручний момент. Власне, про таку схему проговорився сам екс-власник телеканалу, повідомивши ЗМІ 7 січня 2009 року, що Фірташ має опціон на придбання акцій UA Inter Media Group Limited. Крім того, сайт „Wikileaks", при всій сумнівності подібної інформації, свого часу транслював повідомлення, що у Фірташа з 1 січня 2010 року був опціон на купівлю 50% акцій телеканалу.

> Російський бізнес і правляча адміністрація сьогодні розглядають дві кандидатури для підтримки на президентських виборах 2015 року – Валерія Хорошковського та Віктора Медведчука.

Розшифровка

Якщо ж говорити про нових власників телеканалу, ймовірні два варіанти прочитання ситуації. Очевидно лише те, що угода не проводилася за „живі" гроші – на сьогоднішній день не тільки Дмитро Фірташ, а й взагалі ніхто в Україні просто не має стільки вільних капіталів. Побічно даний висновок підтверджується і тим, що повідомлення про продаж оприлюднила прес-служба „Інтеру". Хоча, за логікою речей, в такому випадку продавець і покупець роблять спільну заяву. У крайньому випадку, інформація повинна була виходити або з прес-служби компанії „Український медіа-проект" (дочірня компанія UA Inter Media Group Limited, що належить Хорошковському), або з Group DF Фірташа.

Отже, перший варіант полягає у відході Хорошковського від справ, внаслідок чого відбувається передача телеканалу справжньому власнику в особі Фірташа. Другий варіант полягає в тому, що Фірташ виступив в даному випадку таким же агентом для російського власника, як і Хорошковський в 2005 році, просто дозволивши згадувати своє ім'я в зв'язку з купівлею телеканалу. І в першому, і в другому випадку власник Group DF для підстраховки залучає до складу власників голову президентської адміністрації Сергія Льовочкіна, подарувавши йому 20% акцій. Інтерес нового власника очевидний – отримати „дах" від можливих „наїздів" з боку будь-якої влади та інших фінансово-промислових угруповань. Важливий ще один, комерційний, ракурс такого кроку – 20% на користь Льовочкіна означають, що Фірташ тепер не володіє контрольним пакетом акцій телеканалу.

Якщо ж говорити про перспективи самого Хорошковського, їх доля сьогодні вирішується не в публічній, а в кулуарній площині. Можна говорити про два варіанти його подальших перспектив – адміністративний і політичний. Призначення Хорошковського на вищі посади в Україні – перший заступник голови Адміністрації президента, міністр економіки, керівник Митної служби, голова СБУ – ніколи не залежало від його політичної популярності або участі у виборах (останній раз він балотувався у Верховну Раду у 2002 році в якості № 1 списку „Команди озимого покоління" і не подолав бар'єр у 4%). Тому перспективи повернутися у політику залежать від його власного уміння переконати великий російський бізнес у своїй потрібності і здатності представляти їх інтереси в Україні. Політичний варіант базується на версії, що російський бізнес і правляча адміністрація сьогодні розглядають дві кандидатури для підтримки на президентських виборах 2015 року – Валерія Хорошковського та Віктора Медведчука (екс-голова Соціал-демократичної партії України (об'єднаної), екс-голова Адміністрації президента Леоніда Кучми у 2002–2005 рр.). Сильною стороною кандидата Хорошковського є відсутність у його біографії причетності до гучних політичних скандалів, що заплямували репутацію. Так само, як і відсутність досягнень, які могли б відчути мільйони простих українців (сьогодні цей факт відноситься до списку мінусів). Тому „продаж" „Інтеру" і від'їзд за кордон можна розглядати, між іншим, як варіант відпочинку і підготовки до участі у президентській кампанії, перші серії якої ми побачимо вже до осені 2013 року.

Бути Януковичем

Олександр Бойченко, Чернівці

Маю надію, таке траплялося не лише мені. Принаймні в юності, в часи формування особистої ідентичності, коли наше „я" починає активно рефлектувати з власного приводу і здивовано запитує себе: „Цікаво, як це – бути не мною, бачити речі не моїми очима і розуміти їх не моєю головою?". Звичайно, передусім нам цікаво було би „влізти в шкіру" людей, яких ми – залежно від наших життєвих мрій – вважаємо зразками досконалості. Що би діялося в моєму організмі, якби це я був той, хто підхопив м'яч на своїй половині поля, елегантно пройшов крізь пів збірної команди Англії і забив їй вирішальний гол? Або затягнув п'ятихвилинне гітарне соло в „Comfortably Numb"? Або взяв отак білий аркуш паперу і вивів на ньому щойно придуману назву „Catcher in the Rye"? Ех, несправедлива доля: до кого завгодно ласкава, тільки не до нас.

Це – з одного боку. А з іншого, могло ж бути й гірше. Могло ж бути й так, що прокидаєтеся ви вранці чи як вам вийде і крокуєте ходою командора до лазнички. Ніби все чудово, всюди ідеальна чистота, червоне дерево, унітаз виблискує золотом і взагалі – таке відчуття, що досить плеснути в долоні, як моментально збіжиться всіляка челядь з напоями, наїдками й екзотичними масажами. Аж раптом ви ненароком глипаєте в дзеркало, а звідти на вас розгублено витріщається непричетна до жодних осмислених явищ цього світу пика Януковича. Хто собі як, а я в такій ситуації зволікати б не став: заліз би ногами на славнозвісний унітаз, примоцував до якогось канделябра пояс від халата – і негайно повісився.

А Янукович – ні, не вішається. Тримає, отже, його щось тут, бачить і він якісь плюси у своєму перебуванні серед людей. Хоча власне серед людей нічого доброго з ним ніколи не стається. Ще десь там у сауні серед побратимів-гопників чи серед гуманітарних порадників якась Ганця Герман інший раз і видихне з глибин душі, мовляв, лідер ви наш. А серед нормальних людей – навпаки: суцільний регіт і нецензурні побажання. Якийсь він невезучий у цьому плані. Інший би, наприклад, на його місці побачив незнайоме слово у тексті власної доповіді – Гомера, припустімо, побачив чи „Іліаду" – та й пропустив би до бісової матері. Подумав би: моя доповідь, що хочу – читаю, що не хочу – не читаю. І сказав би: у цих краях колись хтось написав щось. Ну, викрутився б якось. Або ті ж круасани. Лежать собі на вітрині й лежать, за язик нікого не тягнуть. Крім Януковича. Бо він – політик послідовний: скільки разів вийде на публіку, стільки разів і мусить зганьбитися. О, каже, курасани... з маком... Одне слово, хто собі як, а я в такій ситуації – після гОмера з іЛАдою і курасанів з маком – зволікати б не став: негайно відчепив би від канделябра пояс, прив'язав ним до шиї славнозвісний унітаз – і стрибнув униз головою з межигірського дебаркадера.

А Янукович – ні, не стрибає. Хоч і невідомо, з якої причини. Може, теж із цікавості? Сидить на згаданому славнозвісному унітазі й думає: „Так, – думає, – добре, згаданий славнозвісний унітаз у мене вже є. Тепер ще цікаво, до якого врешті-решт союзу приєднається Україна – Митного чи Європейського?". До речі, за ці міжсоюзні вагання хто лише не кепкує з лідера Ганці Герман. „От же тупий предмет, – лунає з усіх боків. – Чи ж до нього не доходить, що не можна бути вагітним від двох партнерів потрохи або сидіти на двох унітазах одночасно?". А дарма. Бо нездатність Януковича зробити вибір між Європою і Росією – це чи не єдине, що я в ньому розумію.

Ясна річ, сам по собі вираз „процес інтеграції" відлунює в його незахаращеному мозку чистою абстракцією і означає не більше, ніж перший-ліпший „домінантний септакорд" або там „демократичні реформи". Тобто нічого не означає. Але по-своєму, по-простому, по-донецьки Янукович усвідомлює, що йому пропонують лягти: або під Росію, або під Європу. І як тут вибрати? Ляжеш під Росію – залишишся без матеріальної бази свого панування, бо російські ефесбешні „бізнесмени" довго панькатися з учорашнім шапкокрадом не будуть. А ляжеш під Європу – доведеться провести чесні в європейському значенні слова президентські вибори. Так чи сяк, а результат один: копняк під зад – і прощавайте, самодержавні плани.

Тож якщо ви ще не передумали спробувати відчути себе в шкірі Януковича, ось вам головне, а точніше, єдине пояснення його поведінки: страх. На перший погляд, важко повірити, що позбавлена бодай туманного натяку на інтелект гора м'яса може чогось боятися. Але це так: він боїться панічно і боїться всього, що його оточує. Він боїться світу, бо не має шансів на порозуміння з ним. Він боїться народу – настільки, що готовий виглядати абсолютним кретином у зрежисованому його холуями „діалозі з країною", аби лише не почути, що насправді ця країна про нього думає. Він боїться опозиції, а найбільше – виснаженої крихітної жіночки, тому обіцяє європейським політикам випустити її з в'язниці, але лише за умови, що вона гарантовано більше не братиме участі в політичному житті України.

Зрештою, він, як виявилося, боїться малесеньких діток, тому ходить на виставки їхньої творчості або до цирку в супроводі півсотні двометрових мордоворотів у цивільному. Незабутня картина: здоровило Янукович, як ананас на суничній грядці, дивиться з дітьми циркову виставу, а місця довкола і всі проходи між секторами забиті його охоронцями без тіні усмішки на спецслужбівських фізіономіях. Що, у принципі, й не дивно: хто цілодобово мусить пильнувати такого клоуна, той у цирку не знайде нічого смішного.

І тут уже серйозно: як він це все витримує? Людина з найменшим почуттям власної гідності, перетворившись на таке феєричне посміховисько, просто не змогла би далі жити. Втім, люди з найменшим почуттям власної гідності на Януковичів ніколи й не перетворюються.

Двадцять п'ять років агентства В. К.

Лубош Палата, Прага

Генерал-майор Борис Ніколаєвич Воскобойнік вирішив особисто познайомитись із В.К. Восени 1986 року вони вперше зустрілися в одному із затишних празьких ресторанів. „У мене для вас пропозиція. Вас обрали, оскільки вважають вас одним із кращих чехословацьких економістів", – сказав генерал-майор. „За нашими аналізами, весь нинішній "табір миру і соціалізму" щонайпізніше за п'ять років очікує неминучий колапс. Ми повинні підготуватися до цього і створити структуру, до якої перейде влада. Вас було обрано як одного з адептів", – сказав генерал і у подальшій розмові з В.К. натякнув, що у празької резидентури достатньо матеріалів, передусім таких, що торкаються приватного життя В.К., які його можуть на все життя скомпрометувати. „У вас є вибір іти з нами або проти нас", – додав він. „Якщо вирішите піти з нами, забезпечите себе і свою сім'ю на кілька поколінь. І ніхто нічого не довідається, адже не таємниця, що наші архіви ніколи не відкриваються". В.К. узяв два дні для того, аби все обдумати. Після чого погодився.

Інститут прогнозів у кінцевій фазі чехословацької нормалізації був оазою свободи. Звичайно, підконтрольною КҐБ. А потрібний він був саме на початках „перестройки" як інструмент тиску на закостеніле гусаківське керівництво. Далі настав листопад 1989 року, коли В.К., як найкраще підготовленого агента, було вибрано для спеціальної місії: генерал-майор Воскобойнік доручив йому увійти у середовище дисидентів, оскільки ті вже починали формувати свої структури. Місію було успішно виконано. В.К. отримав одну з найвагоміших позицій.

У 1991 році, незважаючи на власні проблеми, Москва ухвалила запропонований В.К. метод ваучерної приватизації, що видавався найнадійнішим способом передачі державного майна в руки вибраних осіб, прикритих інвестиційними фондами. Після початкового успіху згаданої акції було вирішено, що В.К. разом із агентом В.М. відповідатиме за розподіл Чехословаччини на два менші, краще контрольовані суб'єкти. І ця місія також вдалася без проблем. В.К. та В.М. ретельно виконали покладені на них обов'язки. Державу, яка проіснувала сім десятиліть, їм вдалося розділити впродовж півроку. В.К. та В.М. отримали найвищі нагороди спеціальних служб, які їм було таємно передано 1 січня 1993 року.

В.К. обійняв найвищу урядову посаду Чехії і точно за вказівками реалізував ваучерну приватизацію – перевів мільярди в руки уповноважених осіб. Дрібні акціонери і більшість чеських громадян отримали символічні суми. Згодом В.К. отримав карт-бланш (з урахуванням правил дотримання конспірації) на підготовку вступу Чехії в ЄС і НАТО, де повинен був провадити деструктивну діяльність. Після проблем із витоком конфіденційної інформації та через недисциплінованість В.М. Словаччині так і не вдалося потрапити в НАТО, тож весь тягар завдання впав на плечі В.К.

Завдяки співпраці з іншими впливовими агентами резидентури В.К. вдалося втриматися в конституційних органах влади навіть після падіння його уряду та після поразки на виборах. Але президентське крісло в той час займав В.Г., який ефективно перешкоджав В.К. виконанню його місії. Тому було вирішено на кілька років призупинити діяльність В.К.

У грудні 2002 року В.К. отримав нове завдання. Незважаючи на великі зусилля резидентури, падіння популярності В.К. досягло критичної межі і його повернення у прем'єрське крісло виглядало малоймовірним. Тому празька резидентура запропонувала використати В.К. як кандидата в президенти. За допомогою кількох агентів у рядах Комуністичної партії Чехії найрізноманітнішими методами вдалося організувати групу депутатів і сенаторів, які врешті-решт проголосували за В.К.

З огляду на членство Чехії в НАТО та наближення вступу до ЄС, В.К. було доручено засадниче завдання розкласти ці, ворожі інтересам Кремля, західні структури. В.К. виконав усі завдання „на відмінно". Вже на порозі вступу до Унії він цілеспрямовано шкодив репутації і підривав авторитет Брюсселя в ЧР, атакуючи євро, саботуючи договори, включно з Лісабонським, та називаючи ЄС недемократичною організацією, яка загрожує чеським національним інтересам.

Менш успішною виявилась його місія в НАТО, але і там йому вдалося нашкодити репутації США, знизити боєздатність чеської армії до мінімуму і добитися дострокового виходу чеських миротворців із Косово. Десять років місії В.К. на посаді президента були оцінені керівництвом ФСБ як максимально успішні. За посередництвом П.К. для В.К. були надані ресурси для подальшої запланованої пропагандистської діяльності. Агент В.К. висловив керівним органам вдячність, запевнивши їх у намірах продовжувати свою місію.

Також було домовлено, що винагороду (у тому ж обсягу, що й раніше) В.К. отримуватиме на свій постійний рахунок у Швейцарії. Все ухвалив В.П., який у секретному листі подякував В.К. за його успішну діяльність. І інформував його про вручення найвищої нагороди, яку лише може отримати російський агент.

P.S. Увесь наведений текст я вигадав, тому його не можна вважати документом. Найімовірніше, Вацлав Клаус не є агентом КҐБ, так само як і Владімір Мечіар. Інститут прогнозів, правдоподібно, не був резидентурою КҐБ. І найбагатший чех Петр Келлнер, який свій бізнес реалізує в путінській Росії, навряд чи придбав замок для Клауса на підставі інструкції з Кремля. Проте надто багато розділів у політичній діяльності Вацлава Клауса важко пояснити інакше, ніж тим, що він діяв як найманець Москви.

Політичні перспективи партії ВО „Свобода“

Фото: Петро Андрусечко

Загроза фашизму, що нависла над українським суспільством, чи початок справжнього національного відродження і наведення порядку в авгієвих стайнях української політики?

В Україні не вщухають дебати в середовищі експертного співтовариства з приводу того, що ж насправді сталося з приходом радикально-націоналістичної правої партії Всеукраїнське об'єднання „Свобода“ у парламент. Проблема полягає у тому, що успіх „Свободи“ не є раптовим явищем. Це закономірність у розвитку незалежної української держави і результат конкуренції в ідеологічній боротьбі груп і класів суспільства. Це також результат зміни поколінь і парадигмального зсуву у мисленні українських громадян, спроба сформулювати і представити національний інтерес. „Свобода“ – це, звичайно, один із найважливіших етапів в ідейному розвитку українського націоналізму та державного будівництва.

До питання про особливості української націонал-демократії

Специфіка українського націоналізму полягає у тому, що з моменту набуття Україною державного суверенітету він намагався замінити собою комуністичну ідеологію. По-перше, бажав порвати з будь-якою формою тоталітаризму. По-друге, український націоналізм кінця XX століття набув форми націонал-демократії. Тобто, він відразу ж прагнув стати інтегральною, універсальною ідеологією. Причому такою, що виражає інтереси не якоїсь суспільної групи, класу, клану і т. п., але всього народу, всього населення України, незалежно від етнорелігійних, демографічних, класових і культурних відмінностей як на індивідуальному, так і на груповому рівні.

За словами Джеймса Мейса, у 1991 році незалежність дісталася не Україні, а УРСР – Українській Радянській Соціалістичній Республіці з усіма наслідками, умовностями і особливостями пострадянського періоду. Практично за один день – 24 серпня 1991 року – почався процес формування українського народу і української національної держави, який триває і в наші дні. Оскільки мислення переважної більшості населення нової держави сформувалося у радянський період, тоді всім здавалося, що потрібне ідеологічне, єдино вірне закріплення інтересів нового суспільства. Саме у той час виникли так звані націонал-демократичні партії. Їх ідеологія – це суцільна еклектика націоналізму, етатизму, соціал-демократизму, християнської демократії, лібералізму, республіканізму і аж до анархізму та навіть відверто містико-утопічних і квазірелігійних ідей. Націонал-демократичні партії змішали безліч понять: народ, нація і навіть етнос мислилися їх ідеологами як синоніми. Потрібно віддати належне, агресивної й шовіністичної риторики і практики з боку цих партій практично не було, вони із задоволенням пішли у парламентську політику та публічні дебати. Не маючи громадської бази, і як наслідок – чіткої ідеології і фінансової незалежності, вони швидко потрапили під вплив різних фінансово-промислових груп і олігархів, стали грати за правилами того, що отримало назву „українська політика багатовекторності“.

ВО „Свобода“: довгий шлях до успіху

Серед цих партій нічим особливим, якщо не враховувати агресивної криптофашистської риторики та

символіки, не виділялася і заснована 13 жовтня 1991 року Соціал-національна партія України (СНПУ). Свій другий з'їзд вона провела лише у 1995 році, щоб виконати формальності для отримання офіційної реєстрації. Партія об'єднала у своїх лавах найбільш радикальних послідовників „соціал-націоналізму", ідеології соціальної справедливості на національному ґрунті, створеної, щоб захищати інтереси титульної нації – українців, які визначаються за етнічною ознакою.

14 лютого 2004 року лідером партії стає народний депутат України, мажоритарник Олег Тягнибок. Партія проводить ребрендінг, позбавляючись прямого ототожнення себе з ідеологією німецького націонал-соціалізму, і відтепер називається Всеукраїнським об'єднанням „Свобода". Під час президентської кампанії 2004 року Олег Тягнибок підтримує Віктора Ющенка, вважаючи, що після його обрання влада перейде до рук спадкоємців тих, хто в XX столітті „боролися з москалями, боролися з німцями, боролися з жидвою та іншою нечистю, яка хотіла відібрати ... Українську Державу ".

На парламентських виборах 2006 року „Свобода" набирає 0,36% голосів виборців та 18-е місце з 45 партій.

Популярність партії різко зростає після початку світової економічної кризи у 2008 році. На дострокових виборах до Тернопільської облради 2009 року партія займає 1-е місце (34,69% голосів) та одержує 50 місць із 120 в обласній раді.

На президентських виборах 2010 року кандидат від ВО „Свобода" Олег Тягнибок набирає в області менше 5% голосів. Але вже у жовтні 2010 року на виборах до місцевих рад „Свобода" отримує у міськраді Тернополя 34 з 60 місць. Мером цього обласного центру обирають члена партії Сергія Надала.

Справжній фурор відбувається на парламентських виборах 2012 року, коли ВО „Свобода" бере 10,44% голосів виборців. Обов'язковий 5% бар'єр партія подолала практично скрізь на Західній і Центральній Україні, а також у ряді населених пунктів Півдня і Півночі, практично не зачепивши Схід України і Крим.

Національний екзит-пол показав, що за ВО „Свобода" на цих виборах проголосували переважно високоосвічені українці-городяни, а також молодь. Виборці „Свободи" мають вищу, повну середню та неповну середню освіту (відсоток виборців з вищою освітою вищий, ніж у регіоналів та комуністів). 54% українців, які проголосували за ВО „Свобода" – чоловіки, 46% – жінки. Серед тих, хто голосував за „Свободу", найбільше було мешканців обласних центрів – 47,5% і найменше жителів села – 24%. Коментуючи дані екзит-полу, український політолог Володимир Фесенко назвав тенденцію до високої освіченості виборців „Свободи" „авторитарно-революційним синдромом ліберальної інтелігенції".

Партія отримала 37 місць у Верховній Раді України з 450, або 8,22% голосів, витративши на свою виборчу кампанію лише 23 млн. гривень (близько 2,3 млн. євро). При цьому варто пам'ятати, що за найскромнішими підрахунками українських експертів всього на вибори партії-хедлайнери витратили близько 1,5 млрд. євро.

Офіційно партія заявляє про „більше 15 000 членів", але їх точна чисельність – інформація закрита. За неофіційними даними, вона становить кілька десятків тисяч чоловік. Середній вік парламентської фракції ВО „Свобода" – 40 років, Київської міської та обласної організацій – 24 роки, політради партії – 33 роки.

У „Свободу" не приймають людей, які відкрито називають себе атеїстами. У партії існує поки що приховане, але цілком реальне протистояння між греко-католиками і православними. Втім, офіційна позиція партії щодо конфесійного питання – „не питай, не говори", потрібно лише вірити в Бога...

Що у „Свободі" привабило електорат?

Виходячи з наведеного вище, важливо зрозуміти, чому українське суспільство і міжнародну громадськість сколихнув прохід ВО „Свобода" в український парламент. Треба також зрозуміти, які перспективи існують у цієї політичної партії.

По-перше, у Верховну Раду України пройшли не просто представники однієї з багатьох партій, але представники партії ідеологічної, які у теорії і на практиці сповідують український буржуазний націоналізм. Іншими словами, вперше з моменту здобуття незалежності українські радикальні націоналісти організовано пройшли у вищий законодавчий орган країни і отримали реальний доступ до важелів влади. При професійному підході це дозволить зміцнити партію, створити механізми соціальної мобільності всередині партії, а також готуватися до наступних виборів і запустити власні бізнес-процеси.

По-друге, практично відразу після проходження у Раду партія перетворилася у парасолькову ресурсну організацію для цілого спектру інших українських партій, організацій та індивідів, які сповідують погляди від право-ліберальних до радикально ультраправих. Це представники патріотично налаштованої творчої інтелігенції, члени традиційних націонал-демократичних партій і організацій, субкультурні праві, футбольні хулігани, неонацисти і скінхеди, громадські активісти, праворадикальні студентські організації, парамілітарні воєнізовані формування. Після проходження до парламенту лави „Свободи" поповнилися цілими районними організаціями інших націонал-демократичних партій, які в масовому порядку вступили у партію. Членство постійно зростає.

По-третє, у партії дуже багато освіченої молоді: молодих професіоналів, викладачів вузів і студентів, професійних громадських діячів

1 січня Податок на нерухоме майно, який набув чинності з 1 січня, може бути замінений на податок на багатство і предмети розкоші. Про це йдеться в проекті закону „Про внесення змін до Податкового кодексу щодо оподаткування багатства і предметів розкоші", розробленого Мінфіном.

1 січня Україна вперше в історії почала головувати в Організації з безпеки й співробітництва в Європі. Головування в ОБСЄ триває один рік, а головою є міністр закордонних справ головуючої країни. Крім того, Україна почала головувати в Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Організація створена в 1992 році для розвитку економічних відносин між країнами Чорноморського регіону, а також для боротьби з організованою злочинністю й тероризмом. Тут головування України триватиме півроку.

2 січня Європейський парламент може ратифікувати Угоду про спрощення порядку видачі віз для українців не пізніше березня 2013 року. Про це повідомив представник України при Європейському Союзі, посол Костянтин Єлісєєв.

7 січня У 2012 році через системи грошових переказів в Україну надійшло $4,3 млрд., які надіслали в основному заробітчани з країн ЄС. Про це йдеться у повідомленні Нацбанку. Ці суми, до речі, не оподатковуються. У 2011 році сума приватних переказів становила $7млрд., майже стільки ж, скільки сума іноземних бізнес-інвестицій.

9 січня Європейський суд з прав людини зобов'язав Україну поновити Олександра Волкова на посаді судді Верховного суду України. У своєму рішенні Євросуд з прав людини встановив порушення статті 6 Конвенції з прав людини – принципів незалежного та неупередженого трибуналу, в тому числі під час перегляду рішень Волкова представниками Вищої ради юстиції. Також були встановлені порушення статті 6 Конвенції у зв'язку з тим, що частина депутатів парламенту України голосувала за інших, відсутніх на момент голосування у залі парламенту.

10 січня Новопризначений голова СБУ Олександр Якименко до 1998 року був офіцером російської армії. У своєму дописі в соціальних мережах Якименко деталізує, як потрапив на службу в Україну. В Росії він, виявляється, став непотрібним... Також Якименко негативно відгукується про журналістів і каже, що працівників ЗМІ треба гнати від армійських справ „поганою мітлою". Перед тим, як очолити Службу безпеки країни, він працював фахівцем з охорони на фірмі Віктора Януковича, а з 2010 року очолював СБУ в Севастополі та на Донеччині.

10 січня 48,4% українців вважають, що Україні необхідно вступити в Європейський Союз. У той же час 40,3% за вступ у Митний союз у рамках Єдиного економічного простору (Росія, Білорусь і Казах-

і організаторів. Серед парламентських депутатів „Свободи" багато народилися у 1970-х рр., а деякі навіть у другій половині 1980-х рр. Це молода, освічена і міська партія, де рядовим членам пострадянський спосіб мислення є чужим. Їм не подобається займатися традиційними політичними практиками. Вони налаштовані на дію і встановлення своїх правил гри. Партійна молодь „Свободи" бере активну участь в українській вуличній політиці, проводить правозахисну діяльність, переслідує і нападає на лівих і субкультурних активістів, втручається у конфлікти між роботодавцями та робітниками. Багато молодих активістів відбувають тюремні ув'язнення за звинуваченнями, пов'язаними із застосуванням насильства з ідеологічних мотивів.

По-четверте, у партії є всі шанси взяти владу у свої руки і стати суверенним суб'єктом національної, регіональної та світової політики. „Свобода" – це структура з низовою ініціативою, відданим і дисциплінованим активом на місцях. Олег Тягнибок заявив про готовність партії співробітничати з великим міжнародним капіталом під час зустрічі 12 лютого 2013 року з представниками Європейської бізнес-асоціації. На зустрічі він задекларував „європейський вибір", попросив не звертати уваги на шовіністичну риторику партійців і інвестувати в Україну. Між іншим, він заявив про готовність підтримати розвідку і видобуток сланцевого газу в Україні, якщо „будуть враховані три питання – екологічна безпека, участь громади у прийнятті рішень і розподіл прибутку. Якщо всі вони будуть зняті, ми, звичайно, підтримаємо видобуток сланцевого газу".

Виходячи з цього, можна стверджувати, що на наших очах відбувається якісний перелом в українській політиці: у новому українському парламенті з'явилися відразу три ідеологічні, молоді, міські партії. Це ліберальна партія УДАР, умовно ліва, враховуючи відсутність реально лівої альтернативної сили. Це Комуністична партія України, якій багато експертів і політиків пророкували політичне забуття за прикладом зниклої з української політичної арени Соцпартії. І, власне, правонаціоналістична партія ВО „Свобода".

Після олігархічного перевороту 2004 року, який приватизував публічну політику, „Свобода" знову повертається на вулиці. У суспільстві існує реальне замовлення на прагматичну ідеологію державотворення, а також на політиків, здатних діяти в рамках цієї ідеології, а не інтересів фінансово-промислових груп і олігархів.

Проблеми ВО „Свобода"

Між тим, існує кілька істотних проблем, які можуть перешкодити партії посилитися і сконцентрувати більше влади в своїх руках.

У „Свободі" не існує системного партійного будівництва і партійного утворення. Отже, про справжній загальний світогляд та ідеологію партійного активу говорити поки не доводиться. У лавах партії мирно уживаються націонал-демократи, кар'єристи, кон'юнктурники, неонацисти, шовіністи, містики, ліберали і навіть ... неосталіністи.

Серед тих, хто підтримує партію, є чимало так званих „субкультурних правих", тобто уболівальників і попутників, але не активістів. При виникненні внутрішньопартійних розбіжностей, враховуючи відсутність системи партійного будівництва, саме вони можуть стати тією самою „чорною радою", якою можна буде маніпулювати і впливати на долю партії.

І останнє, існує реальна проблема конфлікту поколінь. Що не кажи, а лідери партії і представники старшого покоління є людьми старої радянської закалки. Існує висока ймовірність того, що вони піддадуться спокусі розміняти ідеологію на матеріальні активи. Серед партійної молоді стратегічне бачення і вміння діяти тактично мають одиниці, які часто навіть не входять у керівні органи партії. Усунувши кілька десятків людей від партійної діяльності, можна легко перетворити „Свободу" в посміховисько і відвернути від неї масового виборця. Партія, безумовно, відрізняється високим рівнем низової підтримки, але є надзвичайно крихкою структурою з організаційної точки зору.

Отже, якщо ця молода, міська і високоосвічена партія відмовиться від популістської шовіністичної риторики, порожнього розмахування кулаками і переслідування своїх беззахисних політичних опонентів на користь партійного будівництва, освіти і реального захисту національних та державних інтересів, у неї є всі шанси увійти в історію у ролі творця української державності.

Адам Йойна, Київ

Диверсифікаційні пазли України

24 січня 2013 року в Давосі уряд України та концерн „Shell" підписали договір про розподіл продукції на Юзівському родовищі сланцевого газу в Україні. Цей крок показав, що Київ не жартує з планами обмеження газової залежності від Росії та примусив експертів прискіпливіше проаналізувати всі його диверсифікаційні ініціативи – від нетрадиційного газу до зниження енергоємності економіки.

Технічно видобувні поклади сланцевого газу в Україні оцінюються від 1 до 1,5 трлн. м³ газу. Згідно з угодою з „Shell", британсько-нідерландський концерн буде розробляти Юзівське родовище (Харківська та Донецька області) сланцевого газу спільно з компанією „СПК-Сервіс", яку пов'язують з т.зв. „Сім'єю" – групою впливу, близькою до Олександра Януковича, сина президента України. Додатковим ударом по позиції російського монополіста може бути підписання схожої угоди щодо Олеського родовища (Західна Україна) з „Chevron" (партнером американців має бути „СПК-Сервіс").

Нетрадиційна революція?

Песимістичні прогнози передбачають видобуток у 2023 році на рівні 10 млрд. м³ газу на Сході та 3–5 млрд. м³ у рік на Заході України, а початок промислового виробництва заплановано на 2017 рік. Незважаючи на попередній характер розрахунків, такі цифри роблять чимале враження на очільників „Газпрому". Навіть якщо песимістичні розрахунки виявляться надто оптимістичними, їх реалізація буде великим успіхом Києва в зміцненні енергетичної незалежності України.

Усвідомлення цього, схоже, в Кремля є. Про це свідчить активізація антисланцевих заходів з боку руху „Український вибір" Віктора Медведчука. Основні контраргументи стосуються надмірного використання води при видобутку та її потенційного забруднення. З огляду на низький рівень суспільних знань у цій сфері, дуже легко лякати „другим Чорнобилем". Тимчасом експерти однозначно говорять, що видобуток сланцевого газу безпечніший для екології за добування вугілля, а необхідні об'єми води на 10 років видобутку сланцевого газу втричі менші за потреби вугільної електростанції на одну добу. Ключовим є дотримання процедури та стандартів при експлорації. Сумнівів, що „Shell" та „Chevron" їх не забезпечать, вкрай мало. На цьому тлі цікавим є те, що пліч-о-пліч з Медведчуком проти сланців виступила націоналістична „Свобода".

На сланцях не закінчуються російські страхи, пов'язані з нетрадиційним газом в Україні. Згідно з оновленою (але ще не затвердженою) Енергетичною стратегією України до 2030 року, поклади газу ущільнених порід (щільних колекторів, щільних пісковиків) можуть становити від 2 до 8,5 трлн. м³. Нічого дивного в тому, що російсько-британська ТНК-ВР вже у 2010 році розпочала розвідувальні роботи в Луганській та Донецькій областях. Але через високі ризики інвестицій, відсутність адекватних капіталовкладень та брак технологій наразі її намагання не принесли серйозних результатів.

Україна займає 4 місце в світі за покладами газу метану вугільних пластів – від 12 до 25 трлн. м³. Цим потенціалом зацікавився „Газпром", створивши СП з „Нафтогазом". Вибір російського монополіста у якості партнер дивний тому, що „Газпром" не володіє технологіями, необхідними для його видобутку. Недостатня вивченість покладів, відсутність технологій та коштів та відносно високий рівень небезпеки для екології стали причиною браку прогресу в питанні добування газ-метану в Україні. Володимир Омельченко, експерт Центру Разумкова, припускає, що іншою можливою причиною є сам „Газпром", який може таким чином захищати свою позицію на ринку газу. В будь-якому випадку, газ-метан та газ ущільнених порід ще „чекають своєї черги" на поштовх для розвитку в Україні.

Очікуючи на прорив

Добувні поклади традиційного газу в Україні становлять приблизно 1,1 трлн. м³. Неодноразово

стан). Через півроку від часу останнього опитування фондом „Демініціативи" та Центром Разумкова, підтримка інтеграції в Євросоюз зросла на 3%.

14 січня Суд міста Суми засудив до двох років ув'язнення активістів, що малювали трафарети президента Віктора Януковича з простреленою головою. Кримінальна справа була заведена у червні 2011 року через появу малюнків у Львові.

17 січня Російський газовий монополіст „Газпром", за попередніми даними, у 2012 році продав Україні 33 мільярди кубометрів газу. При цьому, за попередніми оцінками, Україна мала купити 52 мільярди кубометрів. Враховуючи суттєвий недобір, „Газпром" заявив, що Україна має заплатити ще $7 млрд., однак президент Віктор Янукович заявив, що ця вимога є необґрунтованою і Україна не платитиме нічого.

17 січня Європейський суд із прав людини оприлюднив рішення за рекордною кількістю позовів проти України – Київ програв усі 211 справ на загальну суму 11 млн. євро. Більшість скарг у цьому списку мають статус „клонових", тобто повторюють вже прийняте „пілотне" (типове) рішення ЄСПЛ. Всі позивачі скаржилися на невиплату з українського державного бюджету грошей за позовами, в яких держорган або держпідприємство вже програло суди всіх інстанцій всередині країни.

18 січня Україна не виконала 95% рішень, ухвалених щодо неї Європейським судом з прав людини. Про це заявив суддя Євросуду Станіслав Шевчук.

18 січня Генпрокуратура пред'явила екс-прем'єру Юлії Тимошенко „повідомлення про підозру" у справі про вбивство депутата Євгена Щербаня. Генпрокурор уточнив, що за цією статтею екс-прем'єра може бути засуджено до довічного ув'язнення. „Зібрані матеріали досудового слідства, які свідчать про те, що Тимошенко дійсно замовила дане вбивство разом із Лазаренком. Сьогодні слідча група Генпрокуратури приїхала до Тимошенко, щоб вручити їй підозру у вчиненні злочину", – повідомив він. Пшонка уточнив, що Тимошенко і екс-прем'єр Павло Лазаренко заплатили за вбивство Щербаня 2,8 мільйона доларів.

24 січня У Давосі в присутності президента України та прем'єр-міністра Нідерландів підписано газову угоду між „Shell" та компанією „Надра Юзівська". Міністр енергетики та вугільної промисловості Едуард Ставицький, який підписував угоду з української сторони заявив, що „ми зараз можемо лише прогнозувати; за оптимістичним сценарієм компанії " Shell", це близько 20 млрд. кубічних метрів видобутку на рік, за песимістичним – не менше 7–8 мільярдів кубічних метрів на рік". „Якщо ми досягнемо оптимістичного сценарію, це повністю вирішить питання дефіциту, який зараз є в нашій державі, і навіть вийдемо на профіцит", – сказав міністр, додавши, що на такий

рівень видобутку вуглеводнів можна вийти через 5 років. Також він зазначив, що підписання угоди дозволить Україні залучити інвестиції в обсязі близько 10 млрд. доларів. „Shell" та „Chevron" будуть видобувати газ не самі, а з українськими партнерами – спільними підприємствами, створеними НАК „Надра України" (90%) та маловідомою компанією „СПК-геосервіс" (10%).

25 січня Рахунок „Газпрому" на оплату 7 мільярдів доларів за газ, який НАК „Нафтогаз України" не купував у 2012 році, став реакцією на підписання Україною з компанією „Shell" угоди про розробку і видобуток сланцевого газу, – заявив експерт з енергетичних питань Богдан Соколовський.

28 січня Міжнародна спільнота не вірить твердженням першого заступника генпрокурора Рената Кузьміна про причетність Юлії Тимошенко до вбивства Євгена Щербаня. Про це заявив голова комітету Європарламенту з закордонних справ Ельмар Брок. „Ми мусимо констатувати, що перший заступник генпрокурора Кузьмін продовжує свою боротьбу з Юлією Тимошенко і накопичує безліч обвинувачень, які так само мало виправдані, як і всі попередні", – заявив Брок. Євродепутат зазначив, що Євросоюз може заблокувати Кузьміну в'їзд, як це зробили США.

29 січня Провину екс-начальника департаменту зовнішнього спостереження МВС Олексія Пукача в перевищенні влади і вбивстві журналіста Георгія Гонгадзе доведено згідно із зібраними доказами. Про це йдеться в тексті вироку Печерського районного суду Києва. У вироку наголошується, що Пукач частково визнав свою провину. Він повідомив, що йому наказали здійснювати спостереження, наказ вбити Гонгадзе він отримав особисто від тодішнього міністра внутрішніх справ Юрія Кравченка. Суд прийняв рішення засудити Пукача до довічного ув'язнення. Крім того, суд задовольнив цивільний позов Мирослави Гонгадзе на компенсацію 500 тисяч гривень та Олексія Подольського на компенсацію 100 тисяч гривень. Водночас суд ніяк не відреагував на заяву Пукача про причетність екс-спікера Володимира Литвина і екс-президента Леоніда Кучми до вбивства журналіста Георгія Гонгадзе.

30 січня Казначейство виплатило екс-міністру внутрішніх справ Юрію Луценку матеріальну компенсацію у розмірі 15 тисяч євро за рішенням Євросуду. Нагадаємо, раніше Євросуд визнав порушення ст. 18, яка визначає політичну складову переслідування.

30 січня До екс-міністра внутрішніх справ Юрія Луценка зверталися представники Партії регіонів з пропозицією написати заяву на амністування. Про це повідомила дружина екс-міністра. Проте, як вона заявила, Луценко ніколи не піде на цей крок.

30 січня Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг

анонсоване Києвом кардинальне збільшення власного виробництва поки що не знаходить підтвердження в цифрах. Об'єми видобутого природного газу в Україні та частка власної сировини в газовому балансі країни впродовж останніх років практично не змінювалися.

Головними перешкодами в реалізації немалого потенціалу є відсутність технологій та фінансових ресурсів для нарощення видобутку. Роботу ускладнює факт, що українські родовища є відносно дрібними – це підвищує кошти видобутку. Труднощів додає присутність військових мін в акваторії Чорного та Азовського морів та те, що більше 15% родовищ є важкодоступними. Політичні ризики збільшує брак делімітації морського кордону України з Росією – як наслідок, невідомо, кому належить частина покладів газу. Експерти звертають увагу на несприятливий інвестиційний клімат.

Київ усерйоз взявся за вирішення цих проблем. У першу чергу було відмінено архаїчний обов'язок узгодження з державою ціни та споживача добутого газу. В 2011–2012 рр. проведено конкурси на розробку кількох родовищ. Прикерченську ділянку розроблятиме компанія „Vanco", пов'язана зі структурами Рината Ахметова, родовище Суботіна, Одеське та Безіменне дісталося альянсу „Чорноморнафтогаз" (дочірня компанія „Нафтогазу") та російському „Лукойлу", спірним (через невирішений кордон) родовищем Паласа займатимуться спільно НАК з „Газпромом", а Скіфським – альянс західних компаній (ExxonMobil, Shell, Petrom, OMV), партнером якого будуть „Надра України".

Звертає увагу спільна розробка родовищ з російськими компаніями, що суперечить логіці диверсифікації. До того ж, „Лукойл" не володіє відповідними технологіями видобутку. З іншого боку, рішення щодо них було прийняте ще в період, коли (судячи з усього) Банкова вірила в пом'якшення позиції Кремля щодо ціни на газ. Після того, як переговори зайшли в глухий кут, два конкурси виграли західні компанії, а попередні заяви „Vanco" щодо потенційних партнерів розробки також вказують на західні концерни. Така активізація Києва обіцяє принести відчутні результати в недалекому майбутньому.

Подолати самих себе

Одним із провідних диверсифікаційних проектів України є спорудження терміналу скрапленого газу під Одесою. Київ планує, що вже в 2015 році зможе отримати через термінал до 5 млрд. м³, а в наступному році подвоїти об'єми. Однак скандал з лижним інструктором з Іспанії та брак суттєвого прогресу в переговорах щодо залучення інвесторів та надійного постачальника – достатні докази того, що не все йде так гладко. Тим не менш, усі серйозні дослідження однозначно доводять економічний та політичний сенс реалізації проекту.

Справжнім викликом для успіху та темпів його реалізації є зацікавлення терміналом з боку провідних олігархів України. Ринат Ахметов, Дмитро Фірташ, Ігор Коломойський та нова зірка українського бізнесу Сергій Курченко – такий список гарантує, що закулісні переговори щодо участі в проекті будуть тривалими та жорсткими. А це природним чином породжує корупційний фактор. Потенційним джерелом нового скандалу навколо проекту може бути захмарна ціна (1,2 млрд. грн.) на будівництво газогону, що поєднуватиме майбутній термінал з Газотранспортною системою (ГТС). В таких умовах важче буде знайти надійного, ціново привабливого і стабільного постачальника LNG (від англ. Liquefied Natural Gas – скраплений природний газ). Водночас, названі виклики можуть зірвати (і, скоріше всього, зірвуть) заплановані терміни його реалізації, але навряд чи поховають весь проект.

Енергетична дипломатія

Ще два роки тому уявити, що Україна купуватиме газ на західному кордоні від європейських компаній, було досить важко. 2012 рік приніс перші, скромні (наразі лише 55 млн. м³) закупівлі газу від німецької RWE на польсько-українському кордоні, що зінтенсифікувало дискусії про цей шлях диверсифікації. Ціна „європейського" газу була тільки незначно нижчою за російський, але цінність цього кроку вимірюється в самому факті отримання альтернативного джерела газу з перспективою на нарощення поставок. Песимісти вважають ці заходи імітацією та спробами психологічного тиску на „Газпром". На їхню думку, не зроблено нічого,

Ще два роки тому уявити, що Україна купуватиме газ на західному кордоні від європейських компаній, було досить важко. 2012 рік приніс перші, скромні закупівлі газу від німецької RWE на польсько-українському кордоні. Ціна „європейського" газу була тільки незначно нижчою за російський, але цінність цього кроку вимірюється в самому факті отримання альтернативного джерела газу з перспективою на нарощення поставок

щоб реверс приніс відчутні ефекти, оскільки не проведено переговорів зі Словаччиною та Угорщиною, з території яких існують технічні можливості більших за об'ємом поставок газу в Україну. Тимчасом „польський" напрямок реверсу не має такого потенціалу.

Представники влади іншої думки. Заступник голови „Нафтогазу" Вадим Чупрун однозначно заявив, що домовленості з Братиславою та Будапештом близькі та що в 2013 році Київ зможе купити на західному кордоні 5 млрд. м³. Перекрити таку можливість технічно може „Газпром", збільшуючи транзит газу в ЄС через Україну. Але це суперечить його тактиці тиску на Київ саме за допомогою скорочення об'ємів транзиту. Навіть якщо виявиться, що за підсумками поточного року куплений обсяг газу буде значно меншим, це буде важливий крок до зміцнення незалежності, який відкриватиме простір для маневру.

Україна зінтенсифікувала роботу на туркменському напрямку. В ході лютневого візиту Віктора Януковича в Ашхабад, Київ отримав запевнення в готовності продавати туркменський газ. Однак єдиний реальний шлях його транспортування веде через Росію, а Кремль не зобов'язаний надавати такі послуги, оскільки не ратифікував Енергетичну хартію. На думку Михайла Гончара, провідного українського фахівця з енергетики, Москва погодиться на транзит цього газу лише у випадку домовленостей з Києвом щодо української ГТС. Не можна виключити, що Київ, вирішивши піти на домовленості стосовно ГТС, відкрив більше простору для отримання кращої позиції в цих домовленостях. Але право на існування має також погляд, що це черговий елемент війни нервів між Києвом і Москвою. Власне цей елемент може суттєво вдарити по диверсифікаційних намірах України.

Енергоємний автогол

За даними Міжнародного енергетичного агентства (IEA), енергоємність української економіки перевищує в 13 разів відповідний рівень у Німеччині та в 5 разів – у Польщі. Надмірне споживання газу відіграє в цьому контексті важливу роль. Безперечно, найслабшим кільцем у диверсифікаційних успіхах України є спроби підвищити рівень енергетичної ефективності. А саме цей напрямок експерти, опитані компанією KPMG, вважають ключовим викликом. Хоча Київ поступово зменшує споживання газу, відбувається це на тлі економічного сповільнення, а не внаслідок запровадження енергоощадних технологій. Водночас, рівень енергоємності економіки практично залишається незмінно високим. Анонсоване зменшення закупівель російського газу в 2013 році з 33 до 18–20 млрд. м³ також пов'язане з меншими потребами промислового сектора.

На жаль, ключовий диверсифікаційний проект, яким повинно бути зниження енергоємності економіки, насправді не є пріоритетом. У 2013 році припинено фінансування державної програми підвищення енергоефективності на 2010–2015 рр. Досі не розроблено або не оновлено ключові правові акти: ЗУ „Про енергетичний аудит", „Про енергоефективність" та „Про енергетичний баланс України". Не зроблено нічого, щоб простимулювати бізнес до введення енергоощадних технологій, хоча саме на нього, згідно з програмою, покладено основний фінансовий › на кінець грудня 2012 року склала 12,68 млрд. гривень.

31 січня Депутати трьох опозиційних фракцій у парламенті одноголосно ухвалили у Верховній Раді спільну заяву і завершили засідання. В підсумку, депутати вирішили висловити недовіру голові Верховної Ради Володимиру Рибаку та розпочати процедуру його відкликання з посади „у зв'язку з незадовільним виконанням ним своїх повноважень та грубим порушенням норм Конституції". „Він фактично є не головою парламенту, який представляє інтерес усіх парламентських фракцій, а представником особисто Віктора Януковича та Партії регіонів", – йдеться в заяві.

1 лютого Дмитро Фірташ став власником медіа-холдингу Валерія Хорошковського, куди входить канал „Інтер". „За умов, що склалися, я не маю можливості забезпечувати розвиток групи і саме ці обставини стали моєю головною мотивацією щодо продажу", – цитує Хорошковського прес-служба. Продаж Валерієм Хорошковським медіа-групи „Інтер" Дмитру Фірташу пов'язаний з можливим тиском на нього після критики влади на „Інтері". Сам Хорошковський, за даними менеджерів каналу „Інтер", був змушений покинути країну – з кінця грудня він перебуває, за даними різних джерел, у Франції чи Монако.

4 лютого Якщо Юлія Тимошенко не вийде з в'язниці до 2015 року, вона просить підтримати в президентській боротьбі єдиного кандидата – Арсенія Яценюка. Про це розповіла Олександра Кужель після повернення з колонії, де перебуває Тимошенко.

5 лютого Трибуна Верховної Ради станом на 9:28 заблокована представниками опозиційних фракцій. Зокрема, на місцях керівництва парламенту та навколо них перебувають близько 50 депутатів фракцій УДАР, „Свобода" та „Батьківщина". Депутати УДАРу одягнені у червоні светри з партійною символікою, на них написи – „Голосуй особисто". Опозиція вимагає включати при голосуванні сенсорну кнопку, яка присутня у системі „Рада" та повинна забезпечити особисте голосування. При цьому фракція УДАР Віталія Кличка вирішила залишитися у Верховній Раді на ніч, щоб не допустити незаконної роботи парламенту.

5 лютого Вищий адміністративний суд 16 січня підтвердив рішення судів нижчих інстанцій, якими визнано законним Указ президента Віктора Ющенка про визнання членів ОУН і воїнів УПА учасниками боротьби за незалежність України. Крім активістів ОУН і воїнів УПА, борцями за українську незалежність було також визнано членів формувань Української Центральної Ради, Української Народної Республіки, Західноукраїнської Народної Республіки, Української Держави (гетьманату Павла Скоропадського), Української Військової організації, Організації народної оборони „Карпатська Січ" та Української Головної Визвольної ради. ›

6 лютого Європейський союз розробив 19 критеріїв, виконання яких дозволить Україні підписати Угоду про асоціацію з Євросоюзом. Даний список не має офіційної назви – представники Євросоюзу згадують про нього, як про „19 індикаторів" або про „список Фюле". Водночас у МЗС розраховують, що при оцінці прогресу України влада обґрунтує свої досягнення з більшості показників і переконає Брюссель не надавати першорядного значення невирішеним політичним проблемам. Тим більше, що серед „19 індикаторів" немає прямої вимоги про звільнення з ув'язнення Юлії Тимошенко та Юрія Луценка. „Прізвищ там немає. Там стоїть питання про вибіркове правосуддя, але воно не персоніфіковане", – заявляє глава МЗС Леонід Кожара.

7 лютого Співвласником телеканалу „Інтер", окрім бізнесмена Дмитра Фірташа, стане й голова Адміністрації президента Сергій Льовочкін. Угода про продаж медійної групи була укладена, виходячи з оціночної вартості телеканалу у 2,5 мільярди доларів США.

8 лютого Міжнародний Альянс Інтелектуальної Власності відзначає в Україні надзвичайно високий рівень цифрового та фізичного піратства. Крім того, організація пропонує закріпити за Україною статус „піратa №1" у світі. Жодна інша країна на сьогоднішній день такого статусу не має. Уряд США розгляне цю пропозицію Альянсу і протягом двох-трьох місяців прийме відповідне рішення. На сьогодні Україна вже перебуває у статусі „Priority Watch List" разом із Аргентиною, Чилі, Китаєм, Коста-Рікою, Індією, Індонезією і Росією.

12 лютого Партія регіонів готова до проведення перевиборів до Верховної Ради повністю на мажоритарній основі у разі продовження блокування роботи парламенту. Про це заявив депутат від Партії регіонів Володимир Олійник, коментуючи тривале блокування парламенту опозицією.

13 лютого Літак Ан-24 „Одеса–Донецьк" (чартер) здійснив аварійну посадку під Донецьком і загорівся. 5 осіб загинули. Літак здійснив посадку не в останню чергу через те, що на його борту були виключно фанати, які поспішали на матч Ліги Чемпіонів „Шахтар–Борусія(Д)". На борту літака знаходилися 45 осіб, з них 16 їхало без квитків.

13 лютого Київська вчителька Ніна Москаленко програла апеляційний, суд пов'язаний з рейдерським захопленням її землі та житла. Засідання тривало всього 15 хвилин. Згідно з цим рішенням суду першої інстанції, вчительку разом із неповнолітнім сином та старенькою матір'ю викидають просто на вулицю. Крім того, проти Москаленко порушено дві кримінальні справи. Перша – про нібито нанесення тілесних ушкоджень одному з рейдерів, які вривалися в її будинок. У цій справі продовжується судовий розгляд. Водночас напередодні нового року міліція закрила кримінальне

тягар її виконання. Нацагентство з енергоефективності надалі залишається маргінальним органом без суттєвих повноважень. Таким чином, результати успіхів, якими у перспективі зможе похвалитися Київ на інших диверсифікаційних напрямках, не будуть відчутні повною мірою через архаїчну економічну модель України.

Політика диверсифікації може принести справжні результати тільки в тривалішій перспективі, а Україна знаходиться лише на початку складної укладанки диверсифікаційних пазлів. Незважаючи на гарний старт Києва (за винятком зниження рівня енергоємності), перед ним ще довгий шлях до енергетичної незалежності. Боротьба за впливи олігархів, корупція, брак коштів та технологічна складність реалізації окремих проектів – усі ці виклики будуть стояти перед Україною аж до повного успіху диверсифікації. Спокусу здати ГТС Росії за дешевий газ також ніхто не знімав. Залишається сподіватися, що Києву вистачить волі піти до кінця.

Павло Кост, Київ

Пригоди українських бронетранспортерів у Митному союзі

Затримання двох високопоставлених чиновників „Укрспецекспорту" у Казахстані стало справжньою несподіванкою для експертів. Здається, українська зброя стала кісткою в горлі творцям Митного союзу.

До останнього часу питання військово-технічного співробітництва на пострадянському просторі вирішувалися тихо, без зайвих рухів та шуму. Публіку, як правило, знайомили вже з результатами багаторічних переговорів, консультацій, візитів і неформальних зустрічей. Однак цього разу все пішло не так. Усупереч багаторічним традиціям.

„Призма Берлусконі"

Щоправда, торгівля зброєю завжди і всюди була закритою темою. Традиції в цій справі вже давно встановлені. І законодавцями писаних та неписаних правил збройового бізнесу були представники західної цивілізації – британці, французи, американці, німці, італійці. Звичайно, світ змінюється, моральні принципи європейської спільноти за останні 100 років начебто кардинально змінилися на краще. У всякому разі, нам так здається. Аж ось одночасно з подіями в Астані, де казахи заарештували українців через підозру в корупції при реалізації збройових контрактів, в Італії було заарештовано президента італійського оборонно-промислового гіганта „Finmeccanica" Джузеппе Орсі. Причина арешту – підозра в дачі хабарів індійським чиновникам за домовленість про продаж вертольотів „AgustaWestland AW101" Індії.

Але найбільш показовим у випадку з Джузеппе Орсі є коментар колишнього прем'єр-міністра Італії Сільвіо Берлусконі, опублікований італійськими ЗМІ. „Це не злочин, – вважає пан Берлусконі. – Мова йде про виплату комісійних комусь у конкретній країні. Тому що такі правила в цій країні". „Моралізаторство щодо хабарів чиновникам недемократичних країн є абсурдним, при такому підході неможливо бути підприємцем глобального масштабу", – сказав, як відрізав, колишній прем'єр-міністр Італії.

Через „призму Берлусконі" арешт співробітниками Комітету національної безпеки Казахстану начальника 1-го регіонального департаменту „Укрспецекспорту" Олександра Школяренка та його заступника Олександра Хрульова за підозрою в дачі хабара начальнику Головного управління озброєнь Міністерства оборони Казахстану генералу Алмазу Асенову, не виглядає дивно. Як кажуть – це щоденна рутина глобального оборонного бізнесу.

Тому питання корупції у цьому матеріалі піднімати я не буду. У будь-якому разі правди ми не дізнаємося. Чи давали українці казахському генералу $200 тисяч чи не давали – мабуть, встановить слідство. А суд покарає кого треба. Чи пак – повинен покарати.

Україна–Казахстан-?

Однак у цій історії все ж таки головним запитанням залишається те, хто і чому дав команду заарештувати українських чиновників та казахського генерала? І, що головне – оприлюднити інформацію про це у пресі. Важко повірити в те, що казахи почали так завзято боротися з корупцією, що відразу схопили на гарячому начальника Головного управління озброєння Міноборони. І випадково натрапили на представників керівництва „Укрспецекспорту". Виглядає досить фантастично. Можна, звичайно, ще згадати історію про „вічну війну між військовими та КДБ" і бажання „кадебістів" за будь-яких умов насолити „військовим". Але такий сюжет здається занадто простим. І занадто надуманим в умовах Казахстану.

Більш складною, але більш реалістичною є версія про конкуренцію між Україною та Росією на ринку озброєнь Казахстану, який останнім часом різко збільшив оборонні витрати і викликає все більшу зацікавленість серед експортерів зброї. Взагалі, у трикутнику Росія–Україна–Казахстан зараз постійно трапляються негаразди. І якщо про перманентні конфлікти та суперечки між Росією та Україною знає весь світ, то про проблеми російсько-казахстанських відносин в інформаційному просторі майже не чути. А тим більше – про конкуренцію між Росією та Україною на казахстанському ринку зброї. Між тим, усе не так красиво і однозначно, як намагаються змалювати творці Митного союзу.

Негаразди у „Митному королівстві"

Скажімо, мало хто помітив у грудні минулого року начебто незначну новину про те, що „Казкосмос" збирається перевести новий космічний ракетний комплекс „Байтерек" з російської ракети „Ангара" на українську „Зеніт". Причина такої метаморфози на користь України лежить на поверхні. Вартість проекту на базі давно випробуваного „Зеніту" оцінюється фахівцями у декілька разів дешевше, ніж на основі ще не створеної „Ангари". За даними „Казкосмосу", вартість проекту „Байтерек", який реалізується на „Байконурі" за участю Росії, виросла у порівнянні з початковою більш ніж у 7 разів – до $ 1,7 млрд.

Україна офіційно поки що на такий позитивний хід Казахстану не відреагувала, мабуть, побоюючись нарватися на нечемну „братську відповідь" Москви. Неофіційно, джерела в українській ракетно-космічній галузі повідомили пресі, що Україна готова обговорювати можливість участі в проекті „Байтерек". Джерела також резонно зауважили, що для української космічної промисловості перспектива участі в казахстанському проекті – це розширення міжнародної кооперації, завантаження потужностей своїх підприємств, зміцнення ринкових та іміджевих позицій ракетоносія „Зеніт". Логічно припустити, що Росія, навпаки, отримає від участі України в „Байтереку" виключно збитки і негатив.

Далі – більше. Тоді ж у грудні 2012 року керівник „Казкосмосу" Талгат Мусабаєв заявив про те, що Казахстан планує вивести комплекс „Байконур" з-під російської оренди та повернути однойменне місто під юрисдикцію Казахстану. Ця заява викликала різке невдоволення російської сторони, проте пізніше глава МЗС Казахстану Ерлан Ідрісов пояснив, що країна не збирається припиняти співпрацю з Росією в галузі космосу, а має намір і далі розвивати „Байконур" спільно. Правда, вже 28 грудня 2012 влада Казахстану затвердила проект співпраці космодрому „Байконур" з російською стороною на 2013 рік і оголосила про скорочення кількості стартів російської ракети „Протон-М" з 14 до 12. Крім того, як ідеться в документі, „старти космічних апаратів, що передбачають використання нового району падіння відокремлюваних частин ракетноcіїв типу "Союз", можуть здійснюватися тільки після підписання та набуття чинності відповідного міжнародного договору". У відповідь МЗС Росії фактично висунув казахстанській владі ультиматум, в якому заявив, що Росія має намір переглянути наявні домовленості про співпрацю щодо спільних із Казахстаном проектів, в тому числі

провадження за фактом смерті вітчима Москаленко, в якій також звинувачували жінку. Київська вчителька Ніна Москаленко вже півроку воює за власну землю і будинок на Печерську. Вона пережила кілька рейдерських нападів, її вікна били, її намагалися звільнити з роботи. За цими діями, як підозрює вчителька та її представники, стоїть регіонал Василь Грицак.

13 лютого Суддя Оксана Царевич постановила видалити депутатів з зали суду, де мав відбутися допит свідка у справі Щербаня. До зали почали заходити співробітники спецпідрозділу „Грифон". Після того, як керівнику спецпідрозділу не вдалося вмовити депутатів, їх почали виводити. Між „грифонівцями" і депутатами сталася сутичка. Після кількох хвилин натиску, „грифонівці" припинили силові дії. Депутати у коментарях журналістам заявили, що не залишать залу засідань.

13 лютого Українська сторона вважає, що об'єднаний чемпіонат з Росією суперечить статуту Міжнародної федерації футболу і тому не братиме в ньому участь.

15 лютого Україна очолює список країн, що потерпають від работоргівлі. Про це свідчать дані Міжнародної організації з міграції. Свій рейтинг МОМ формує на основі кількості жертв, які звернулися про допомогу до організації. Так, у 2011 році про допомогу до МОМ з України звернулися 835 осіб. Друге місце серед країн, що потерпають від работоргівлі, займає Гаїті (709 звернень), третє – Ємен (378 звернень). Далі у списку йдуть Лаос (359 звернень), Узбекистан (282), Камбоджа (259) та Киргизстан (213). Загалом, за оцінками представництва МОМ в Україні, понад 120 тисяч українських жінок, чоловіків і дітей постраждали від торгівлі людьми з 1991 року. Перше місце серед країн, куди привозять рабів, за даними МОМ, посідає Росія.

16 лютого У 2012 році 25% усіх шенгенських віз Україні видало Генеральне консульство Польщі у Львові, ще 25% видало Польське посольство у Києві.

16 лютого У м.Охтирка на Сумщині більше 10 прихильників партії „Свобода" на чолі з нардепом Ігорем Мірошниченком зруйнували пам'ятник Володимиру Леніну. Свободівці аргументували свої дії виконанням закону України про ліквідацію пам'яток тоталітарного режиму. Вони реалізували свій план, не зважаючи на присутність міліції.

18 лютого Фракція „Батьківщина" ухвалила рішення про висунення Віталія Кличка єдиним кандидатом від опозиції на посаду міського голови Києва. Раніше Петро Порошенко висловив готовність балотуватися на посаду мера Києва, якщо він стане єдиним опозиційним кандидатом. Водночас Віталій Кличко заявляє, що представники партії „Батьківщина" не обговорювали з ним питання про кандидатуру на посаду мера Києва.

20 лютого Заступник генерального прокурора Ренат Кузьмін стверджує, що

проводиться нове розслідування щодо замовників убивства Георгія Гонгадзе. „У нас є достатньо доказів, що підтверджують причетність Кучми до цього злочину, і зараз ми займаємося розслідуванням і збором усіх можливих доказів".

21 лютого Єврокомісар з питань енергетики Гюнтер Оттінгер заявляє про готовність ЄС допомогти Києву перетворитися з транзитера на виробника і експортера газу. Водночас у грудні 2012 року Єврокомісія прийняла рішення про виділення близько 45 мільйонів євро на нову програму бюджетної підтримки для енергетичної сфери.

21 лютого Вищий спецсуд виніс рішення у справі за заявою Юрія Луценка про перегляд постанов Печерського та Апеляційного судів щодо обрання йому запобіжного заходу. Рішення винесене на підставі аналогічного рішення Європейського суду. Представник інтересів Юрія Луценка у Європейському суді з прав людини Валентина Теличенко вважає, що рішення ЄСПЛ дає Вищому спеціалізованому суду достатні підстави скасувати вирок щодо Луценка та повернути справу для нового розгляду, звільнивши Луценка з-під варти. Це єдино можливе законне рішення касаційної інстанції. Воно стане маркером – чи ж таки прагне Україна євроінтеграції, чи лише вдає.

22 лютого Верховна Рада прийняла за основу і в цілому постанову щодо євроінтеграційних прагнень України. За відповідне рішення проголосувало 315 народних депутатів. У документі зазначається, що Верховна Рада „забезпечить виконання рекомендацій щодо підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, викладених у резолюціях Європейського Парламенту та висновках Ради ЄС".

23 лютого Після посилення контролю над персональним голосуванням нардепів, на Банковій вирішили очистити фракцію Партії регіонів від депутатів-прогульників, обраних за партійним списком.

26 лютого До саміту „Східного партнерства" у Вільнюсі в листопаді 2013 року українська влада звільнить Юрія Луценка та „вирішить питання" Юлії Тимошенко. Таку думку за підсумками саміту Україна–ЄС, що відбувся в Брюсселі, висловив високопосадовець Європейської комісії, посилаючись на слова президента Януковича.

27 лютого Екс-міністр внутрішніх справ Юрій Луценко не проситиме про помилування президента Віктора Януковича і бачить інші варіанти свого звільнення. „Однак шукати вихід із ситуації мають організатори мого арешту", – зазначив Луценко. Водночас Янукович заявив, що „коли закінчиться касаційний суд, якщо він його не звільнить, я буду розглядати питання про його помилування".

4 березня Вищий адміністративний суд позбавив депутатських повноважень депутата від Партії регіонів Андрія Веза програмою „Дніпро", проектом „Байтерек" та деякими іншими. На думку МЗС РФ, влада Казахстану, накладаючи обмеження на запуск російських ракет, прагне „обійти умови оренди комплексу "Байконур"". За оцінкою „Роскосмосу", розірвання домовленостей щодо спільних із Казахстаном проектів призведе до того, що замовникам доведеться повернути до $500 млн.

Без узгодження з Москвою?

Тепер, власне, до військово-технічної тематики. На початку лютого в російській пресі розійшлися повідомлення під загальним гаслом „Казахстан змінює військовий вектор". У публікаціях казахстанське керівництво звинувачується в тому, що воно без узгодження з Москвою активно розвиває стосунки з НАТО. Наприклад, вказується, що аеропорт в казахському Чимкенті починає обслуговування літаків НАТО з військовими вантажами з Афганістану. При цьому росіян обурює, що Казахстан не узгодив допуск на свою територію натовських літаків з союзниками по Організації Договору про колективну безпеку. Щоправда, автори цих повідомлень не пишуть, чи погоджувало керівництво Росії зі своїми союзниками по ОДКБ відкриття найбільшого транзитного центру НАТО в Ульяновську у 2012 році. Невже Росія має в ОДКБ особливий статус?

Ще одним гріхом Казахстану стало те, що 31 січня, буквально саме тоді, коли казахстанський президент Нурсултан Назарбаєв підписував з міністром оборони Росії Сергієм Шойгу документи про створення Єдиної системи ППО, глава МЗС Казахстану Ерлан Ідрісов в Брюсселі зустрічався з генеральним секретарем НАТО Андерсом Фогом Расмуссеном. Виявляється, і тут Астана мала узгодити свої кроки з Москвою, оскільки дві країни „є союзниками".

Але найбільше роздратування російських експертів викликає військово-технічна політика Казахстану. Місяць тому до Казахстану прибули перші два військово-транспортні літаки С-295 від „Airbus". Скоро повинні надійти ще шість. Це росіян дуже зачепило, щоправда, незрозуміло чому. Росія не виробляє літаки такого класу і навряд чи вже буде випускати. Можливо, в перспективі Москва буде змушена купити українські Ан-140Т, а можливо, купить ті ж самі С-295. Після купівлі французьких „Містралів" це абсолютно нікого не здивувало б.

Казахстан також закупив шість вертольотів ЕС-145 „Eurocopter" і відкрив завод з їх виробництва. І це знову викликає невдоволення Росії. Щоправда, російське Міноборони теж купує в 2013 році сім натовських вертольотів AW-139. Але це, мабуть, не настільки небезпечні екземпляри для союзників по ОДКБ. Далі, Казахстан звинувачується у придбанні в Ізраїлі 18 пускових установок ракет „Лінкс", шести 122-мм самохідних гаубиць „Семсер" і 18 120-мм мінометів „Кардом" для встановлення на своїх БТР. Спільно з Італією Казахстан модернізує танк Т-72. А з Україною казахстанське керівництво домовилося виробляти бронетранспортери БТР-4.

Купуй українське

І що цікаво, саме український БТР-4 викликає просто-таки хворобливе роздратування в Росії. Спочатку Москву неприємно здивував контракт на поставку 420 БТР-4 Іраку. Однак цей контракт було зневажливо названо „політично вмотивованим", у зв'язку з його лобіюванням США в подяку за участь України в американській кампанії в Іраку. Сам БТР-4 було названо „відсталим" і „неконкурентоспроможним" на світових ринках. І раптом, Москву підвів союзник по ОДКБ та Митному союзу – Казахстан. Справа в тому, що в середині квітня 2012 року „Рособоронекспорт" підписав контракт з Астаною на поставку 90 російських бронетранспортерів БТР-82. А вже на початку травня Казахстан, явно не порадившись із Кремлем, підписує контракт з „Укроборонпромом" на спільне виробництво в Казахстані нових українських бронетранспортерів БТР-4 з першим опціоном на 100 машин. Російська преса того періоду так і заявила тоді: „Дивний вибір".

Можна припустити, що російське керівництво не залишило без уваги своїх спецслужб таке свавілля казахстанських „братів". І почало щільно працювати над контактами українських спецекспортерів та Міноборони Казахстану. Далі, звичайно, можна тільки гадати, на-

скільки пов'язані між собою контракт щодо БТР-4, невдоволення Росії і арешт казахстанського генерала і двох представників „Укрспецекспорту".

Однак уже зараз ясно, які будуть наслідки цього інциденту. По-перше, буде кинуто тінь на всю систему збройового експорту України і на українську систему експортного контролю зокрема, оскільки саме „Укрспецекспорт" займає одну з центральних позицій у вертикалі державного контролю за збройовими контрактами. По-друге, буде завдано удару міжнародному авторитетові самого „Укрпецекспорту". По-третє, керівництво Казахстану може зажадати від Міністерства оборони заморозити всі контракти з Україною. До з'ясування обставин. І, нарешті, в разі припинення реалізації контракту на постачання „неблагонадійних" БТР-4, Росія точно заповнить спорожнілу нішу своїми БТР-82.

І ще один дуже важливий момент. Усе це сталося напередодні однієї з найпотужніших міжнародних збройових виставок IDEX-2013, яка відбулася 17–21 лютого в Об'єднаних Арабських Еміратах. „Укрспецекспорт" презентував на цій виставці новий український БТР-4МВ. Ця машина – новий крок українського ОПК у розвитку сучасної бронетехніки. І природно, українська промисловість має великі плани стосовно просування нового бронетранспортера на міжнародні ринки. Щоправда, російська преса вже заявила, що новий український БТР безнадійно відстав від кращих світових зразків, не згадуючи при цьому про російські досягнення. Дійсно, про що згадувати, якщо нещодавно Міноборони РФ підтвердило закупівлю 1775 (!) італійських бронемашин „Lynx" виробництва IVECO? Проте факт залишається фактом – у зв'язку з подіями в Астані репутація „Укрспецекспорту" була підмочена, а заразом кинуто тінь і на новий БТР-4МВ.

До речі, якраз у той час, коли Україна представляла в ОАЕ свій БТР-4МВ, танк „Оплот", а також дві нові спільні розробки – БТР KRAZ-ASV, створений разом із компанією „Ares Security Vehicles LLC" (ОАЕ) та БТР-3Е, укомплектований бельгійською баштою CMI „Defence Cockerill CSE 90LP", у російській пресі розпочалася просто-таки „митно-союзна" істерика з оборонно-промисловим нахилом. Російські ЗМІ цитували „українських експертів", які в один голос твердили, що Україна страшенно відстала від Росії у сфері ОПК, „проїдає здобутки спільного минулого", і якщо українці не схаменуться і терміново не вступлять до Митного союзу – українська оборонна промисловість не сьогодні, то завтра зникне.

Єдине, що примушувало засумніватися у достовірності висновків – прізвища експертів. Пан Олег Ногінський, голова цікавої організації „Поставщики Таможенного союза", відомий своїми зв'язками з яскравим українофобом Михайлом Леонтьєвим, але не відомий до цього часу особливими знаннями у військовій сфері, віщує, що українські оборонні підприємства виявилися відрізаними від російського оборонного замовлення Митним союзом. А тому Україні треба швиденько цю помилку виправити. Щоправда, пан Ногінський чомусь не каже про те, що українські оборонні підприємства переважно є прямими конкурентами російського ОПК, а тому їх у будь-якому разі ніхто нікуди не допустить. Навіть у складі Митного союзу.

Інший новоспечений оборонно-промисловий експерт, учитель історії за освітою та колишній нардеп-соціаліст, а зараз директор Центру соціальної політики пан Євген Філіндаш також висловив категоричні оцінки щодо відсталості українського ОПК і негайної потреби вступати до Митного союзу. А коли в той же день російські медіа зацитували головного комуніста Петра Симоненка, який заявив, що без Росії український ОПК вижити не зможе, стало зрозуміло, що у Кремлі дійсно комусь не до вподоби українські намагання розвивати свою оборонну промисловість. І боротися за своє місце під сонцем за межами Митного союзу.

А з IDEX-2013, до речі, надійшли повідомлення про укладення нових контрактів на поставку за кордон українських бронетранспортерів. Будемо чекати на нові істерики Москви?

Михайло Самусь,
заступник директора Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння, Прага

ревського на підставі суміщення його депутатської роботи із підприємницькою. Таким чином, суд задовольнив позов голови Верховної Ради Володимира Рибака. Веревський не відвідав ні одного засідання Верховної Ради, куди потрапив під 46-им номером у списку партії влади.

6 березня Вищий адміністративний суд позбавив Сергія Власенка депутатського мандата, на підставі суміщення його депутатської роботи із адвокатською. Рішення було ухвалено, незважаючи на те, що Генеральна прокуратура підтвердила, що Сергій Власенко виступав на судах Юлії Тимошенко в якості захисника не як адвокат, а як народний депутат.

7 березня Голова Верховної Ради Володимир Рибак не виключає, що президент Віктор Янукович може розпустити нинішній парламент. Лідер опозиційної „Свободи" Олег Тягнибок заявив, що дострокові вибори парламенту потрібно робити із одночасними виборами президента.

7 березня Якби вибори президента відбувалися у лютому, на друге місце вийшов би лідер партії УДАР Віталій Кличко. Про це свідчать результати опитування, проведеного соціологічною групою „Рейтинг". Зокрема, Віктора Януковича підтримали б 25,1% опитаних (серед тих, хто взяв би учать у виборах), 15,1% – Кличка, 13,9% – Юлію Тимошенко, 7,9% – Олега Тягнибока, 7,7% – Петра Симоненка, 7,4% – Арсенія Яценюка. У разі, якщо Тимошенко не братиме участь у виборах, трійка лідерів виглядає наступним чином: Януковича підтримали б 25,1% опитаних, 16,8% – Кличка, 15,1% – Яценюка. Таким чином, якби вибори президента України відбувалися наприкінці лютого 2013 року, то у другому турі Януковичу протистояв би Кличко або Яценюк (Тимошенко). Зважаючи на те, що сукупно опозиційні сили мають вищу підтримку у суспільстві, Янукович ризикує програти ІІ тур президентських виборів практично кожному з лідерів опозиційних партій, представлених у парламенті. Так, якби вибори президента відбулися наприкінці лютого 2013 року і до другого туру вийшли б Янукович і Кличко, то 30,2% опитаних (серед тих, які мають намір голосувати) підтримали б чинного президента, 49% – лідера УДАРу. Якби до другого туру вийшли Янукович і Яценюк, то 33% опитаних підтримали б чинного главу держави, 40% – главу фракції „Батьківщина". Якби до другого туру вийшли Янукович і Тягнибок, то 33,5% опитаних підтримали б чинного главу держави, 32,3% – лідера „Свободи".

12 березня Жіноча збірна України з шахів перемогла на командному чемпіонаті світу, зігравши в останньому турі з росіянками 2:2. Друге місце посіла збірна Китаю, третіми стали росіянки. До складу нашої команди входять чемпіонка світу 2012 року Ганна Ушеніна, Катерина Лагно, Марія Музичук, Наталія Жукова та Інна Гапоненко.

Економіка країни між Митним союзом і Зоною вільної торгівлі

Цього року Україна повинна буде визначитися з вектором подальшого розвитку. Причому їй слід зробити це до осені. В іншому випадку вже взимку гривню може очікувати девальвація. Оскільки власних ресурсів для її утримання у країни немає.

2013 рік продовжить практично всі тенденції попереднього року. Як мінімум до листопада, коли має відбутися саміт „Східного партнерства", уряд постарається стримувати курс гривні. Отже, серйозних коливань вартості національної валюти і показників інфляції очікувати не слід.

Стабільність курсу також залежить від того, чи зможе Україна домовитися про реструктуризацію зовнішнього боргу і залучення кредиту Міжнародного валютного фонду. Якщо це зробити не вдасться, власних ліквідних ресурсів Нацбанку України не вистачить на покриття тієї частини держборгу, яку необхідно повернути впродовж цього року.

Макропоказники і фінансовий сектор

Якщо не відбудеться різкої девальвації гривні, то у 2013 році номінальний ВВП залишиться на рівні минулого року. Проте реальний ВВП може впасти від 1 до 3% порівняно з 2012 роком. Падіння можна очікувати, якщо збережуться поточні тенденції до падіння виробництва, обумовлені зниженням зовнішнього попиту на більшість українських експортних позицій. Крім того, падіння можливе, якщо не буде досягнуто принципових домовленостей з Росією щодо входження України до Митного союзу.

Реальна інфляція може скласти від 5 до 8% за умови стабільності гривні. Втім, за даними Державного комітету статистики ситуацію можуть показати кращою. Основними факторами, які можуть викликати зростання цін, стане подорожчання енергоносіїв, зростання тарифів на ЖКГ для населення та збільшення вартості продуктів харчування.

Цього року в Україні зростатиме приховане безробіття, яке не відображається у даних державної статистики, причому реальне безробіття може скласти 12–15%. Фактичне скасування адміністративної реформи, яка вилилася у відновлення ліквідованих раніше міністерств (Міністерство промислової політики, Міністерство освіти, Міністерство у справах молоді та спорту) та створення нових (Міністерство доходів і зборів) уже в березні–квітні призведе до перегляду державного бюджету та збільшення державних витрат. У цілому дефіцит бюджету порівняно з плановими 50 мільярдами гривень може вирости до 80–100 мільярдів.

Важливим питанням залишається збільшення держборгу, що безпосередньо залежить від домовленостей з міжнародними фінансовими організаціями. Якщо переговори, розпочаті у 2012 році, увінчаються успіхом, зовнішній борг України може зрости на $16–18 мільярдів. Якщо ж цього не станеться, внутрішній борг, згідно з планами Міністерства фінансів, збільшиться на 55 мільярдів гривень. Сумарно до кінця року прямий державний і гарантований борг України може зрости при оптимістичному сценарії до 560 мільярдів гривень, при песимістичному – до 700 мільярдів гривень (50% від ВВП).

Наступного року очікується продовження спаду промислового виробництва і скорочення обсягів транспортних перевезень. Невизначена ситуація з імовірною приватизацією „Укрзалізниці" не дасть можливості раціонально використовувати залучені на її модернізацію позикові кошти, отже, не відбудеться ані оновлення вагонного парку, ані поліпшення якості полотна залізниці.

У 2013 році тенденція зростання імпортозалежності може змінитися тільки в умовах повної відсутності зовнішнього кредитування, коли на закупівлю імпортних товарів просто не буде коштів. Експорт послідовно знижуватиметься внаслідок рецесії в Єврозоні і росту числа обмежень у торгівлі з Росією і країнами Митного союзу. Після введення Росією утилізаційного збору з автомобілів, їх виробництво в Україні знизилося у 6 разів. У 2013 році Росія планувала підписати контракт на закупівлю 70 українських літаків Ан-70, проте на сьогоднішній момент не планує купувати жодного. Зростання експорту можливе тільки в агропромисловому комплексі, зокрема, очікується істотне зростання експорту зернових.

Енергетичний сектор

Упродовж року Україна вирішуватиме два основні питання: зниження вартості енергоносіїв (зменшення ціни на газ або шляхом домовленостей з Росією, або диверсифікації джерел поставок газу) і зміни відносин в Енергетичному співтоваристві (ЕС). Очевидно, якщо Україна збереже своє членство в ЕС і не вступить до Митного союзу, тоді Росія може переглянути свою участь у добудові атомних блоків Хмельницької АЕС. Оскільки Україна й так енергопрофіцітна країна, допомагати їй у збільшенні можливостей експорту електроенергії в ЄС для Росії невигідно.

Можливо, що наступним етапом домовленості зі США після підписання договорів з компанією „Shell" буде підписання аналогічних договорів з компанією „Chevron", яка претендує на газоносні ділянки в Одеській області та Західній Україні. Виходячи з аналізу тієї частини договору з „Shell", яка потрапила у відкриті джерела, можна зробити висновок, що добутий сланцевий газ буде поставлятися на експорт, а не використовуватися в Україні.

Будівельна галузь

2013 рік, усупереч ряду досить оптимістичних минулорічних прогнозів окремих девелоперів, уже демонструє погіршення ситуації на ринку нерухомості. Сьогодні на ринку впевненіше почуваються великі гравці – компанії повного циклу типу ПБГ ім. С.Ковальської, ХК „Київміськбуд", а також девелопери з міцним адміністративним ресурсом – К.А.Н. Девелопмент, UDP, „Ліко-Холдінг". Є й новий, але дуже активний гравець – компанія сина президента, Олександра Януковича, МАКО, яка агресивно зайшла на столичний ринок і складе іншим серйозну конкуренцію, враховуючи адміністративний ресурс і фінансові можливості.

Останні два роки (на тлі складних 2009 і 2010 рр.) явно демонстрували поліпшення ситуації на ринку нерухомості за обсягами завершеного будівництва. Однак розцінювати це як стабільний тренд було б невірно. Комерційна нерухомість у 2012 році також продемонструвала позитивні

Фото: архів автора

Україна може розраховувати на два розв'язання. На кредит МВФ і допомогу Євросоюзу у разі підписання Угоди про асоціацію та створення Зони вільної торгівлі. Або на торговельні преференції від вступу до Митного союзу..

тенденції і масштабні обсяги поповнення. Ця тенденція може зберегтися у 2013 році.

Вже знизили і продовжуватимуть знижувати ціни і власники бізнес-центрів (БЦ). У минулому році в експлуатацію здавалися в основному об'єкти, відкриття яких неодноразово відкладалося. За рік у Києві почали працювати 16 нових бізнес-центрів загальною площею 244 400 кв.м. Найбільшими об'єктами 2012 року стали: БЦ класу А „Гуллівер" (48 тис. кв. м) і „Торонто–Київ" (30 тис. кв. м), БЦ класу В „Європа" (19 тис. кв. м). Терміни введення в експлуатацію більшості офісних комплексів, анонсованих на друге півріччя 2012 року, були перенесені на 2013 рік. Серед найбільших проектів – бізнес-центри „Сенатор" та „Silver Breeze".

Традиційно найактивнішим і інвестиційно привабливим залишиться Київ і Київська область. Набагато менш активними, і в основному під заплановані раніше проекти, будуть міста-мільйонники – Львів, Харків, Одеса, Донецьк. Причому, як і в столиці, це буде житлова і торговельна нерухомість.

Агропром (зернові)

У 2013 році погодні умови сприяють отриманню кращого врожаю за останні 20 років. Тільки 3–5% площ під озимими доведеться пересівати навесні цього року (у 2012 році – майже 20%). Відносно тепла і сніжна зима створила умови для суттєвого збільшення врожаю.

За оцінками Української зернової асоціації, загальний обсяг зібраних зернових у поточному році перевищить торішні показники на 10 мільйонів тонн і досягне 55–56 мільйонів тонн. Потреби України становлять близько 26–27 мільйонів тонн, решту Україна зможе поставити на експорт, що дозволить практично на 50% відносно поточного маркетингового року збільшити свою частку присутності на світовому ринку.

На даний момент Україна вже продала 17 мільйонів тонн зернових у поточному маркетинговому році і до його закінчення планує продати ще 4–5 мільйонів тонн зерна, довівши обсяг експорту до 22 млн. тонн. Крім традиційних ринків збуту (Північна Африка і Близький Схід), надлишок зерна планується поставити у Південну Корею, Китай, Японію, Саудівську Аравію.

У 2013 році змінюватиметься структура вирощуваних зернових. Якщо площі під пшеницю залишаться на рівні минулого року, то площі, відведені під ячмінь, скоротяться (без втрат в обсягах виробництва, оскільки врожайність ячменю планується наростити до 6,7 тонн з гектара). Збільшуватимуться посіви сої та кукурудзи. Також будуть вводитися нетрадиційні для України культури, такі, як сорго, просо, частина врожаю яких буде перероблена в біоетанол.

Є дві дороги

Україна може розраховувати на два розв'язання. Перший – на кредит МВФ і допомогу Євросоюзу у разі підписання Угоди про асоціацію та створення Зони вільної торгівлі. Другий – на торговельні преференції від вступу до Митного союзу і економію грошей за рахунок зниження ціни на російський газ.

У будь-якому випадку до листопада фінансовий сектор країни буде постійно відчувати кризу ліквідності. Постійні касові розриви, що виникають у регіональних казначействах внаслідок невиконання Бюджету, будуть покриватися за рахунок збільшення держборгу. Тому до кінця року курс гривні буде ослаблений в силу надлишкового тиску надходження в економіку нічим не забезпечених емісійних грошей, але навряд чи опуститься нижче 8,5 грн. за долар США.

Вірогідність створення третього державного банку, статутний фонд якого буде формуватися за рахунок Бюджету (що передбачено Програмою активізації економіки на 2013–2014 рр. і поділу НАК „Нафтогаз" на кілька компаній) передбачається малоймовірним. У першому випадку через недоліки фінансування, у другому – через невизначену позицію у відносинах з Росією та ЄС.

Загальний же стан економіки України буде дещо гіршим, ніж у 2012 році, але ймовірність якихнебудь серйозних катаклізмів, де реперними точками виступають літо (момент визначення позиції України щодо Митного союзу) і листопад (коли пройде саміт „Східного партнерства"), невисока.

Юрій Гаврилечко, Київ

Микола Воробйов:
„Я людей боюсь – із деревами більше дружу“

Мій співрозмовник – поет із непростою історією життя і водночас дуже світла людина. „Однокласник“ Василя Голобородька, Михайла Григоріва та Віктора Кордуна у тому сенсі, що також належить до „київської школи“ поезії. Ми в аскетичній київській квартирі поета п'ємо каву. Воробйов багато жестикулює, ходить по кімнаті, часом навіть стрибає. У розмові спогади плутаються з віршами, сама вона починається без першого запитання. Пан Микола розповідає про нещодавно укладений рукопис нової збірки „Таблиця множення“, а я непомітно вмикаю диктофон.

Уклав нову книжку „Таблиця множення“. У ній слово вимагає іншого слова: оце слово хоче, щоб поряд стояло це, яке його розкриває, або підкреслює, або розсипає. Це схоже на 64 гексограми китайської „Книги перемін“, бо по цих моїх віршах можна гадати. Кожен рядок – окремий, а все разом це – єдність, хоч я не можу окреслити, як воно об'єдналося. Уже уклав цю збірку і якби завтра спитали, чи ти готовий видавати книгу, я би це тільки ще раз переписав великими літерами (бо я не друкую, а пишу). Але ніхто цього не питає.

Ви говорите, що переписуєте вірші. Знаю, що у вас була друкарська машинка, яку вилучили? Її не повернули?

Так, під час обшуку вилучили, але потім, коли вийшла перша книжка, мені сказали у Спілці письменників, що можна забрати її. Німецька маленька машинка. Така: ціп-ціп-ціп. Ще трофейна, стара, незручно було друкувати на ній. Я тепер вірші пишу гарно від руки.

Якось підготував збірку вибраного і заніс в „Український письменник“. Назвав її „Чекання в Києві“. Це дуже давня моя назва, яку я не реалізував у сімдесяті роки, коли мені нічого не можна було друкувати взагалі. І справді, назва збулася: мені довелося потім чекати 19 років, поки вийшла моя перша книжечка. Тож заніс і відчуваю: щось не те. Пішов у Шевченківський комітет, який повинен був видати цю книжечку (*Є правило, за яким лауреатові Шевченківської премії мають видати книгу вибраного. – Л.Я.*). „Немає вас у списку“, – кажуть. Спершу був, а тепер немає! Тоді ще Марія Матіос входила до комітету, потім вона зникла звідти, і я вже перестав туди ходити. Це якісь такі ігри. Гроші були перераховані, не дійшли до Шевченківського комітету, зникли по дорозі – так мені пояснювали. Але на цьому тижні мені двічі снилося, що я літав (показує, як саме літав). Піднявся і лечу, і це мене потішило. Дух піднімається.

Уклав збірку, дав за неї 5 тисяч гривень, що від премії залишилися, і „Просвіта“ мене видала.

(*Розповідаючи про рукописи, показує мені шафу з папками*).

Василь Голобородько скаржиться, що в нього збираються папки з рукописами і він не встигає їх опрацьовувати. У вас, бачу, теж.

Це день при дні треба зранку до вечора опрацьовувати, щоб перемолоти його і зітхнути. То погода не та, то гарна погода – не хочеться, то щось не так. А я ще малюю, у мене стільки різних ескізів, а їх дуже важко реалізувати. Наприклад, собака гавка за горою. Не можу цього намалювати, але хочу. Отакі мені штучечки приходять, іноді вдається втілити, але більшість не вдається.

Я виконавець, люблю це робити, а далі... просувати... я людей боюсь – із деревами більше дружу. Загалом мало контактую. Куди

Розмовляла Любов Якимчук, Київ
Фото Любові Якимчук зі світлиною „Кування зозулі“

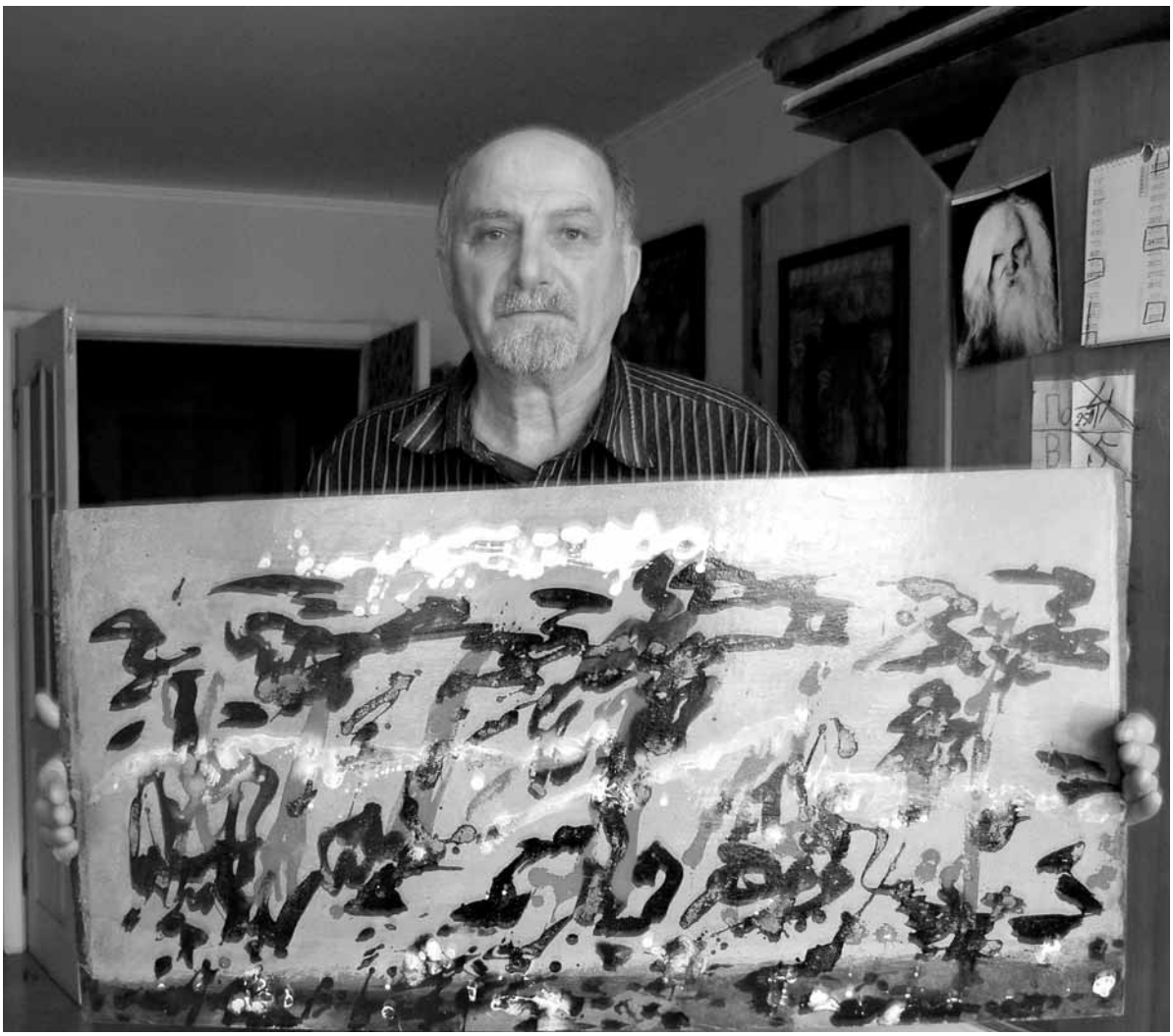

я звернусь, щоб видали, чи виставку зробили? Нікуди.

Ви значитеся як поет „київської школи“ і водночас „лаврської школи“ поезії...

„Лаврської“ – це Лишега щось придумав. Ми тоді в Лаврі працювали на кінофакультеті. Ґудзь, Лишега і Семененко, та й мене туди включили.

Я був фанатик: що не міг намалювати, викладав у вірші, що не міг записати, навпаки. А воно йшло без кінця, тільки встигай записувати. І стільки всього нагромадилося, тепер це розбираю: які речі! А вони просто лилися. Який дивний, дивний... У 68-му я написав „Верховний голос“ у садку в Пашківці. Ми сторожували: Кордун, я і Семененко. Там була алея така, обсаджена райськими яблучками, а вони все цвіли-цвіли! Будка дерев'яна, собака-вівчарка, боявся я її. Але сказали, що „треба давати команди – вівчарка, вона слухається“ (*змінюючи голос на суворий*). Спробував, справді слухається. За будкою – глуха посадка, а за нею – маленький зарослий ставок. Я там зробив греблю, і вода з шумом спускалася, здавалося, що там водоспад. І я потім про цей водоспад написав, що у глибині води рояться сині бджоли, вулик. Ще шматком якоїсь тюлі ми з Кордуном ловили в струмку там маленьких карасиків. Писав і малював – який я був щасливий! Це називається – і щуку кинули у річку. Мені не вистачало того в університеті.

А за що вас виключили з університету?

Не знаю, усіх підряд виключали. Здається, причиною був Рубан Василь, йому приписали якісь листівки. Його тоді й посадили в психіатричку. А в мене тоді, коли був обшук і приїхали дві чорні машини, і вилучили друкарську машинку. Мабуть, звіряли, чи друкувалося щось заборонене на ній. Нічого не друкувалося, звичайно. Була в мене збірочка білих віршів Василя Рубана – її вилучили. Ми самі друкували ці збірочки на 25–30 віршів, і я теж зробив дві книжечки. Потім їх вилучили у Віри Вовк. Було так. Драч мене розшукав у гуртожитку і повів до готелю „Дніпро“, де ми зустрілися з нею, я і подарував, підписав. І тоді все вже закрутилося, це був 1967-й. Може, мене і не виключили б, якби не це. А вірші в тих збірочках були мої улюблені. І Григорів Михайло найбільше любить їх, як я читаю.

А де ви читали вірші один одному?

На Хрещатику було кафе таке, „Чай–кава“. Тепер воно називається „Гімалаї“ (*сміється*). Нехай будуть „Гімалаї“. Людей у ті часи, літом і під осінь, не було, машин не було. Читаєш і каву замовляєш – кофейники маленькі біленькі. Можна

холодну каву, можна з морозивом. Сон! Ми не знали, що втратили, а тепер я нічого не маю. Якби не та ідеологія, то б отаке було. А тепер ідеології немає, але можливостей менше.

Василь Голобородько говорить, що найкращі часи для нього – це початки творчості, тобто кінець 60-х, і ще – перебудова. Вам теж так здається?

Так-так. Першу збірочку мою видали у 85-му, у перебудову. Тільки з'явився Горбачов, мене зразу помилували і видали книжку. Драч по одному листочку вкладав і пильно роздивлявся. Володимир П'янов був головним редактором у „Радянському письменнику", тому до нього передали рукопис. Потім сказали зайти до П'янова, бо там якісь зауваження. У рукописі був вірш „Суниці": зайшов на узлісся, збирав суниці, вони були смачні, те-се. А в кінці так: „І більше тієї дівчини я не зустрічав". А він каже: „Миколо, куди ви діли ту дівчину?". Серйозно! „Та це асоціації", – кажу. У нього там позначки були – мінус, мінус, мінус. Прийшов редактор, повитирав ці мінуси і підписав. Це ж не політика якась, просто метафори, асоціації. Не розумів цього.

А було таке: мене не друкують, книги мої викидають і кажуть, що загубились. Я відніс скаргу Щербицькому, тоді через тиждень у Спілці письменників збирають нараду і роблять мій творчий вечір. Напевно, була резолюція розібратися, чому це відбувається з моїми віршами. Я читав там, усі були захоплені. Принаймні так мені здавалося тоді. І Василь Стус виступав, і Драч виступав, і Олійник виступав. Резолюція була така: „Негайно видати книжку". Це 70-й рік. І на цьому все, не видали, звичайно. Олійник мені пояснив, що після цього пішла скарга в ЦК на Спілку, що таких книг видавать не можна. Чи це правда, чи це вони самі придумали? Розібратися важко.

В „Оманливому оркестрі" ви згадуєте, що продали 5 віршів за 1 карбованець дитячому письменнику Конецькому.

Так, це в гуртожитку було. Мені треба було якихось грошей, і я сказав: „Купи!". Це було спілкування таке. Ми були трохи молоді і трохи поети. Ми створювали таку атмосферу і в ній купалися.

Колись ви з Григорівим розказували мені історію про кожух, який ви шили. Уже погано пригадую. Розкажете?

Біля жовтого корпусу університету Шевченка, напроти бібліотеки стоїть високий будинок. Там жив художник-графік. І ми там ночували під горищем. Була зима надворі, і Кордуну було холодно. Я сказав, що пошию йому шубу. Ми накупили дитячих шубок в комісійних магазинах – вони дешево-дешево були. Я їх порозстеляв усі на підлозі і кажу: „Кордун, лягай". Він ліг, я його обвів крейдою. Кажу: „Оце двічі так вирізать і зшить – і все". А той художник навідався до нас. Він як це побачив, то перелякався. „А що це, дитячі шубки лежать?" Хтозна, що він подумав. Нас витурили і на тому закінчилося. Що ми тільки не пережили, дива всякі!

Ви потім ще працювали сторожем у театрі Франка.

І в Молодіжному театрі сторожем. А останнє – це кінофакультет. З Лишегою там працював. Він – декоратором, а я – пожежником. Там я познайомився з Богданом Бойчуком, із Ревакович Марією – вони приїхали до нас у гості. Ми обідали, взяли вина. А це було після вибуху на Чорнобилі, і море сухого вина було в магазинах. У чайнику я варив кип'ятильником сосиски. І комірочка у мене була, вікно таке маленьке. Там малював. Ночував там же на столах – треба було ночувати. Зате потім три дні вільні: малюй, пиши.

А ви десь училися малювати?

Ні, але завжди хотілося малювати. Та вдома це було неможливо, там, де я жив, під Снілою. Я втік, вступив до Милівської школи садівництва. У кімнаті п'ять чоловік було, то я всіх перемалював, портрети зробив. Потім перевівся в Чигирин у технікум бухгалтерського обліку. Яка краса! Під лісом. Там був монастир, ліс вільховий вологий, гори піщані! Пам'ятаю, вийшов якось із приміщення. Зима була, тільки криничка чорна. І сніг – вода, і криничка – вода. Різні стани води. На деревах – гнізда, качки великі. Це я запам'ятав, бо такого ніколи не бачив – щоб гнізда качок були на деревах. А тут поряд, триста метрів пройти, Тясмин. Отам я малював акварелі. Так, увесь час готовий був малювати. Поступово вийшов на внутрішні позиції. Тепер тільки треба реалізувати. Щось обірвалося... (зробився сумним).

Ви недавно кудись їздили...

Так, в Америці був, у дружини. Вона плаче: приїдь-приїдь, мені погано. Ми ж уже немолоді. Я два місяці був там. Там спирт гарний продається, а я привіз усілякі компоненти, трави, коріння, щоб оздоровити її.

Знаєтеся на тому?

Так. Я ніколи раніше не використовував це, але тепер, коли в мене почались дірки (показує, де саме), я почав робити ліки. Може, це запізно вже, але знаюся. І психологічно допоміг дружині. Вона хотіла повертатися сюди, але не повертається. А я там жить не можу. Я і тут ні з ким не спілкуюся, а там – тим більше. Мови не знаю, глухий до того зовсім, повторить не можу. Раніше там діаспора була, а тепер так усе це глухо-глухо. Усе завмерло, немає ніякого спілкування. Іноді в гості десь поїдемо до знайомих. Місяць, два, а далі вже неможливо. Я кажу: „Хочу на город уже. Посадить щось, подивиться, як пташки співають". Там теж природа, але інша.

Поїду собі на дачу під Київ, а хата вся в чистотілі, як у вінку. Скільки я не виполював, нічого не допомагає. Думаю, оце зварю суп. Тої трошки травички, тої трошки трави, того листячка, там бруньку, тут дикий часник. Зварю, а їсти його не можна, та я їм, мені приємно. Думаю, мабуть, це треба так. Рибу іноді ловлю, карасиків маленьких – там ставок, зарослий. Грибів там, які хочеш!

Усе набридає, уже нічого не хочеться... я хочу тільки дивиться на верхів'я Міссісіпі. Ви його бачите? І я не бачу. Це пошуки рівноваги.

Микола Воробйов

Без кори

Тіло жіноче –
мов дерево без кори.

Кору можна зняти коло вогню,
коли темно, щоб розвести вогонь,
кору можна зняти коло води.

Коли вона кору знімає –
на ліси опускається дим...

***

Машини хлюпаються,
а коли їм сумно,
тікають через стіну –
і тоді на дорогах
кумкають зелені жаби.

Та ніхто не знає,
Де стіна...

Суниці

Зайшов я на узлісся і довго-довго
збирав білі конвалії,

у глибині зірвав дві суниці,
і розтали вони на вустах,

повернувся я знову на те узлісся
і побачив, що конвалії вже прив'яли,

жаль було розлучатися з ними,
але ж не любити мені в'ялі конвалії...

І більше тієї дівчини я не зустрічав.

Спроба квітки

Дерева шиють і шиють.
Боляче голку
в щебіт встромляють
і вишивають квітку.

У дівчини
з поколотих пальців
пелюстки сочаться.

***

Хтось подовгу грає на скрипці –
у шпарину під дверима
витіка синє:
вечір.

А прибиральниця акуратно
змітає те синє –
щоб чисто:
вечір.

У кінці вулиці
забілів шмат газети,
важкий від роси і пилу:
вечір.

Тут голуб сидів у полудень
(жовтий голуб),
а тепер його місце
холодне:
вечір.

З утоми
ти затулився котом
і не чув, як я увійшов:
вечір.

Дощ

Миє голови буланим колонам,
таблички миє
„По газонах не ходити".
А по газонах скачуть ще дужче,
мабуть, коні.

Терпіння закоханих
білоногим струмком біжить,
офіціантки вийшли потриматись за дощ.
Сховалися птахи у листі,
і чистять мокрі пера,
і мружать карі очі.

Теплішає у залі.
Вмощуються зручніш на лавах
і кожен сну шматочок,
як дзеркальце, виймає
і дивиться на себе.

***

Коли б ти не була такою, як тепер, то невідомо, які квіти ти мені дарувала б, а зараз говориш:
– Купи ту айстру.
І тримаючи її в руках, ти ще більше не тримаєш нічого з того, що було колись... між нами.
З темряви випадає віник двірника Михайла і ховається в дірку під порогом, де тісно і чисто. А листя тим часом прилягає перепочити.

Жити в різних світах

Фото: архів

Юрій Шерех-Шевельов, геніальний український лінгвіст і літературознавець, у спогадах розповідає про один несподіваний епізод, який трапився з ним наприкінці війни. „Переміщена особа", він залишав територію Радянського Союзу, вже тоді майже переможця. З України через Словаччину від дістався до Відня, а звідти мав поїхати до Пляуена, де сподівався знайти тимчасову роботу в українському емігрантському журналі.

Користуватися залізницею він не міг, не маючи спеціального дозволу. Зайшовши навмання до віденського поліційного відділку, він, невідомий нікому біженець, попросив цього дозволу в молодого кульгавого поліціанта. Без запрошення, без жодних документів, які підтверджували би „мету поїздки" – ані „робочу", ані „сімейну".

У цій ситуації він міг, як то кажуть, залишити будь-яку надію. Але дозвіл видали: без причин, без підстав. Дав той самий кульгавий поліціант, який „вражав своєю молодістю" і, можливо, своєю наївністю чи безвинністю. Всупереч логіці війни, всупереч навіть логіці миру – звичайного, хижого миру, з візовим режимом та прикордонними постами.

„Чому?" – питав себе Шерех тоді. „Адже не було б нічого простішого, як відмовити мені. Документи в мене були унтерменшівські, ніяких доказів потреби їхати я не міг подати".

Відповідь, яку він для себе знаходить, певно, відчувають усі люди, які жили в епоху великих катастроф. В епоху, коли все руйнується, коли все стирається – і коли натомість залишається найістотніше, найвище і найнижче, найбільш ангельське та найбільш демонічне.

„[В] години розпаду імперії закони теж розпадаються, пробуджується в людях звіряче, пробуджується й власне людяне й людське", – писав Шерех.

***

Російський філософ Фьодор Степун, офіцер російської армії, член Тимчасового уряду, сприйняв більшовицький переворот як демонічну „імітацію добра". Ту саму соловйовську імітацію з „Короткої повісті про Антихриста", з механічним голосом, посмішкою-фейком, штучно-наївними очима та зімітованими жестами. Тим самим „підробним добром", яке є насправді хитрістю зла.

„Монументальність, з якою несамовитий Ленін, як повчання капіталістичній Європі та на горе селянській Росії, зайшовся будувати комуністичне суспільство, можна порівняти хіба що зі створенням світу, як про нього йдеться у книзі Буття", – писав Степун.

У 1918–1919 роках він ще залишається в Росії; керує театром і ставить античні п'єси. „Очевидно, – пише він, – коли життя ставить перед людьми на позір непосильні завдання, воно надає їм сили, потрібні, щоб їх подолати".

У цій самій голодній, повоєнній, революційній, хаотичній Росії, без минулого й майбутнього, у країні, де для мертвих не вистачає трун, він займається театром, намагається створити „театр трагічної дії" і ставить Софокла, доки його зусиллям покладає край нова радянська влада. 1922 року він емігрує.

Але чому Софокл? Чому театр? Чому і тоді, і пізніше – філософія?

Катастрофа, близькість загибелі, пише Степун, відкривали очі на тендітність життя і зривали покривала. „Всім нам ставало по-новому зрозуміло, чим є любов, дружба, чим поет відрізняється від версифікатора, справжній філософ від професора філософії, герой від позера".

„Розпізнавання сутності стало життєвою необхідністю для кожного з нас, адже на кожному перехресті на нас чекала доля, адже кожен поворот означав вибір поміж вірністю собі та зрадою себе", – писав пізніше цей емігрантський філософ.

***

І Шерех, і Степун, і багато інших знали, яка це велика драма і великий дарунок життя – жити в епоху катастроф. Жити в епоху розламу світів, загибелі старого, народження нового – відчувати їхнє взаємне тертя, їхні хронічні конфлікти, їхню сумісність і несумісність.

Сьогодні багато хто з громадян України, у свої двадцять, тридцять чи сорок років уже встиг пожити у кількох епохах. Вони народилися в Радянському Союзі чи на його уламках, дорослішали у злочинні та перехідні 1990-і, пожили в дикому капіталізмі, молодій демократії та старій-новій диктатурі. Вони знають, що таке революція і що таке реакція; можливо, цілком скоро вони стануть свідками народження нового світу, в планетарному масштабі. Їхні трагедії, можливо, були меншими від трагедій їхніх дідів, але вони все одно змогли стати свідками головної драми історії: смерті старого світу й народження нового.

Від того, як світи зіштовхуються, немов великі крижані плити під час льодоходу, наше життя часто страждає: у ньому з'являються пустоти ностальгії, незамінних втрат, бідності й самотності. Але духовне й інтелектуальне життя часто знаходить у кризах плюс, а не мінус; джерело і конфлікту, і натхнення.

Ми часто заздримо заможним та комфортним країнам світу, але забуваємо про свою перевагу: ми вже жили в різних світах, їхній же світ протягом принаймні останнього покоління радикально не змінювався. Ми знаємо про множинність світів на власному досвіді; вони ж можуть її лише інтелектуально уявити, лише розумом зрозуміти, що інші світи існують, але насправді не знаючи, що таке множинність світів на смак і на дотик.

Адже коли живеш в одному світі, в одній системі, все рухається по колу. Все чітко і ясно, немає сумнівів, є второвані дороги, добрі асфальтовані автобани для думок і відчуттів. У ньому ти не можеш загубитися, але нових шляхів також не знайдеш.

Нове мислення ніколи не народжується в рамках одного світу й однієї системи координат. Воно постає з тріщин, які поступово наповнюються досвідом – як наповнюються водою порожні пляшки під зливою.

Тільки в часи розпаду світів людина залишається сам-на-сам зі своєю подвійною сутністю – напівангельською, напівдемонічною.

Тільки від напруги між різними світами, причому у межах одного-єдиного життя, може піти струм, від якого щось здатне відбутися.

Володимир Єрмоленко,
філософ, Київ

Слова до нас теплі, інтонації – ніжні...

Дзвінка Матіяш. Історії про троянди, дощ і сіль, Київ,: Темпора, 2012, 204 с.

„Всі ми заїки перед Богом, бо ж нам нічого Йому сказати, коли Він розпитуватиме нас про наше життя", – пише Дзвінка Матіяш у своїй найновішій книзі „Історії про троянди, дощ і сіль". Натомість маємо людське спілкування, яким можемо втішатися і насолоджуватися. Неточно цитуючи Прохаська, спілкування – найбільше щастя, яке може бути у людини чи іншої живої істоти.

Писання книг – також спілкування. І коли маємо безпосередню живу мову, то можемо посперечатися. Коли ж читаємо книжку, то навіть маючи схильність не погодитися з автором, маємо знання, що автор ніби над. Тому вже автор має попіклуватися, аби читач не губився. Щоб не хотів сперечатися, а хотів підтвердити.

Про це мені йдеться ще й тому, що найяскравіший персонаж книжки Дзвінки Матіяш – брат Заїка. Його так називають тому, що він заїкається. А коли завдяки диву цей мовленнєвий дефект зникає, брати все одно називають його Заїкою. І він міркує, що насправді в цьому немає нічого поганого, бо... (далі цитата, якою починається цей відгук).

Книжка складається з трьох частин, у кожній з яких по п'ятнадцять історій про троянди, дощ і сіль. Якщо дивитися на структуру видання за формою текстів, то вони рівно поділені і за розміром практично однакові. Інша справа – тематика. Хоча спочатку все виглядає, ніби це збірка оповідань.

Перша історія – „Лист до бабусі" – починається щемко. Головна героїня звертається зі світлим сумом до своєї родички, якої вже нема, і шкодує, що їм не випало побачитися, позаяк бабуся померла за п'ять років до народження головної героїні. Проте онука намагається уявити свою бабусю, відчути свою руку в її руці. Паралельно йде переказ окремих фактів з бабусиного життя, а потім з'являються такі моменти, коли героїня не може уявити бабусин сміх або плач, а доходить до запитання: чи доводилося бабусі коли-небудь тримати в руках букет квітів? І такі епізоди найбільше зворушують. А закінчується текст тим, що героїня міркує, чи за бабусею сумував дідусь, який пережив її на двадцять літ. І доходить висновку, що, вочевидь, таки сумував, бо весь час слухав радіо. А це, скоріш, через те, що йому не вистачало бабусиного голосу. І останнє речення: „Може, він тужив за твоїм м'яким волоссям, за очима, які дивляться кудись дуже далеко, і за шкірою щік, схожою на зів'ялі пелюстки троянд?".

Оце й усі троянди! На це варто звернути увагу, щоб не було омани, бо дуже часто і троянди, і дощ, і сіль з'являються в історіях мимовільно і наче б випадково, граючи роль не більшу за художній засіб. Проте трапляються і протилежні, де троянди (дощ, сіль) чи не головні персонажі.

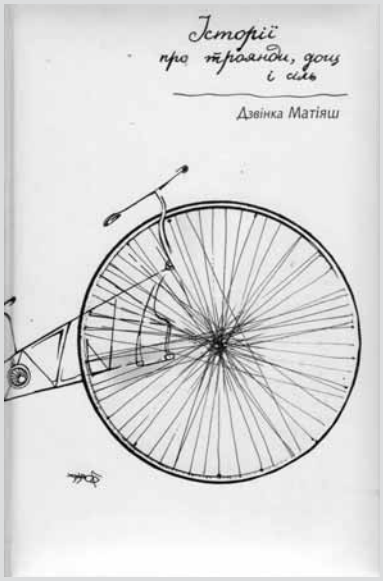

Більшість історій є гарними оповідями на різні теми. Деякі з них сюжетно пов'язані у своєрідні цикли. Першорядний з них – оповіді про брата Заїку та його оточення у першій частині, і якби якось можна було визначити емоційну напругу й мисленнєву глибину, то саме ці історії можна би вважати стрижневими у книжці. Власне, без них і сама книжка важко уявляється, хоча це лише п'ять текстів із сорока п'яти.

Що ж такого є у цього Заїки? Хоча, скоріше, нема. Нічого такого, що хотілося би собі мати. На позір. Навіть балакати добре не годен. Він незграбний і недолугий в очах інших братів. Має мало

фізичної сили і сповна усвідомлює свою малість перед Богом і навіть перед іншими братами. Але саме йому являється Богородиця і дарує дуже гарну троянду. Після того брат Заїка може добре говорити, але розуміє марність. Найліпше це проявляється тоді, коли вже до похилого Заїки звертається молодий брат Юліан з проханням розповісти про молитву. „Ти не питай мене, брате Юліане, бо я нічого не знаю про молитву. (...) ...просто кажу до Бога, що мені спаде на думку, так, знаєш, брате, як маленькі діти щось лепечуть собі до батьків. Чи дякую Богові, бо ж мені є за що Йому подякувати".

Автор післямови Василь Герасим'юк наголошує, що брат Заїка – „це та частинка кожного з нас, яку майже втрачено (витравлено) і майже безповоротно, але повністю загубленою вона просто бути не може...". Крім того, треба наголосити, що „Історії про троянди, дощ і сіль" містять сюжети не лише на релігійну тематику. Більша частина – таки світські. Проте всі без винятку наповнені великим духовним натхненням любити життя і не боятися смерті.

Повертаючись до теми спілкування з книжкою, варто сказати, що бути з „Історіями..." приємно. Вони добрі, щирі та зворушливі. І тут уже не йдеться про багатство мови чи стилістичну вправність. Бо слова до нас теплі, а інтонації – ніжні. Залишається відповісти взаємністю.

Василь Карп'юк, Брустури

Мелодія львівського фатуму

Юрій Винничук. Танґо смерті, Харків, Фоліо, 2012.

Найновіший роман Юрія Винничука вже не потребує представлення. Увійшовши до фінальних списків найпомітніших українських рейтингів 2012-го й ставши переможцем „Книжки року ВВС", він утвердився в статусі однієї з головних книжкових подій минулого року. Частина критиків до того ж назвала „Танґо смерті" найсильнішим авторовим романом. Водночас не всі висловлювання про книжку були комплементарними. Ба більше, цей текст спричинився до рідкісної в наших широтах літературної дискусії, пов'язаної передусім із авторською інтерпретацією окремих сторінок української історії (головним чином візії Галичини міжвоєнного та воєнного періодів, а також досі дуже дражливої теми причетності українців до Голокосту). У кожному

разі, вже сам факт такої уваги до роману є достатнім аргументом хоча б для того, аби його прочитати.

Послідовний творець львівського міфу в українській літературі, Юрій Винничук топосом і цього твору обирає своє рідне місто: тут розгортаються обидві сюжетні лінії роману. Перша, як уже було згадано, – це період перед і під час Другої світової війни; в ній переплітаються долі чотирьох друзів – українця Ореста Барбарики (фрагменти рукопису якого і становлять основу цієї лінії), єврея Йоська Мількера, поляка Яська Білєвіча та німця Вольфа Єґера. Дія другої відбувається в „сучасному" Львові від 1980-х і до 2000-х, а центральним персонажем є професор, дослідник мертвої арканумської мови Мирон Ярош. Обидві лінії поєднано спільним персонажем – Йозефом Мількером (єдиним із чотирьох друзів, кому вдалося дожити до наших днів), а також містично-детективним мотивом – пошуком загубленої мелодії, того-таки „танґо смерті", котре нібито звучало в Янівському концтаборі напередодні сумнозвісних розстрілів. Чергуючи два часові виміри, автор поступово зближує їх між собою, аби врешті поєднати за вже класичною логікою інтелектуально-детективних романів: персонаж із „сучасного" розкриває таємницю „минулого", встановлюючи цим сяку-таку історичну справедливість (якщо в цьому випадку наважуватися говорити хоч про якусь справедливість).

Власне, і найсуворіші критики Винничука ніколи не заперечували того, що цей автор є одним із найкращих стилістів у сучасній українській літературі. Більшість же читачів роману погоджується з тим, що найсильніші сторінки „Танґо смерті" – це розділи, присвячені описові Львова 1930-х. Тут є все, за що найбільше люблять Винничука: майстерна інтрига, колоритні персонажі, довершена стилізація галицького ґвару (в діапазоні від професури до перекупок) і, звичайно ж, гумор. Є також і еротичні епізоди, без яких годі уявити винничуківську прозу.

Звісно, романові є що й закинути: і певне „провисання" „сучасної" сюжетної лінії, чимало епізодів якої видаються надміру розтягнутими, а подекуди й зайвими в загальній романній логіці; і деяке „перегравання" з містикою; і надто заяложено-карикатурне зображення „совітів". Про все це вже, зрештою, писали, як і про дискутивність авторської візії єврейської теми в українському вимірі. Але повторюся: роман заслуговує на увагу. Навіть якщо під час читання виникатиме бажання посперечатися з автором. А може, насамперед через це і заслуговує.

Роксоляна Свято, Київ

Людина

Александер Ґранах. Ось іде людина. З німецької переклала Галина Петросаняк, Київ, Видавництво Жупанського, 2012.

Александер Ґранах народився у єврейській родині в селі Вербівці, неподалік Городенки, теперішнього райцентру на Івано-Франківщині. В чотирнадцять років він уперше потрапив до театру і ця начебто випадковість виявилася доленосною. Хлопець марив сценою й через роки опинився-таки в одному з центрів театрального життя Європи. Небавом він опинився і на фронтах Першої світової, потім знов у театрі і навіть в кіно, і навіть

у Голлівуді. На початку сорокових років Ґранах взявся писати історію свого життя (мемуари, автобіографічний роман, якщо хочете); назвав її – „Ось іде людина".

Цю книжку не можна критикувати як літературу. Її взагалі важко критикувати, бо це все одно, що присікуватися до дерева, чого воно таке виросло: вузьке чи крислате, чи криве, яким і повинно бути. Бо автор її – не письменник. Вам не пропонують добре стилізований, продуманий літературний текст (хоча рецензована книга цього не позбавлена), а просто розповідають, як воно було. Людина жила, а тепер її вже нема, як нема тогочасних містечок, порядків, звичаїв, напоїв, наїдків, борделів, шинків та пекарень. Нема, але можна про це прочитати.

Ґранах описує життя у Вербівці, Сколе, Городенці, Заліщиках, Коломиї, Станиславові, Львові, Берліні, полоні. Фокус не затримується на фіксованій точці, а рухається від маленького галицького села до

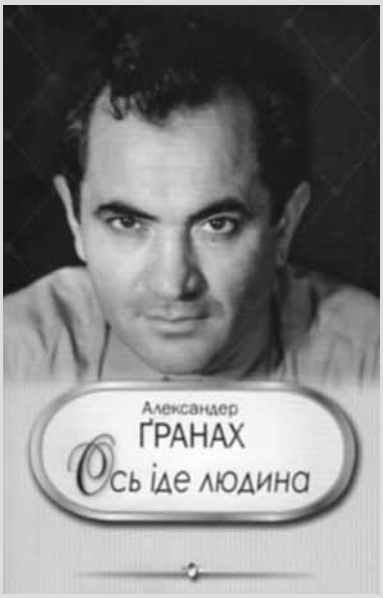

провідних міст Європи. Причому, він не лише споглядає, а й розмірковує, виводить мудрі висновки з побаченого і пережитого.

Мемуари Ґранаха, особливо через ранні спогади, є ще й безцінним свідченням тогочасного побуту єврейської сім'ї, але й українських сімей також, бо розповідає малий Шайко (Єсайя – справжнє ім'я; натомість „Александер" прийшло разом зі сценою), як „дружили й допомагали одне одному, мали ті ж самі клопоти, той самий кір, ту саму віспу, хлюпалися й ковзалися на одному потічку..." Про релігійні суперечності, окрім яких між сусідами і народами все було назагал дружньо, Ґранах згадує з доброю іронією. „Коли ми святкували Песах або Сімхат-Тора, наступного дня діти розповідали нам, щоі казали їхні батьки: яке нещастя і дурість бути євреєм, який не має поняття про благословення викупу, воскресіння, а передовсім – смак свинини. А коли свято було в тих, нам розповідали, як це жахливо бути ґоєм..."

Єсайя Ґранах виріс пекарчуком. Можливо, звідти й така увага в тексті до хліба, який то білий, то чорний, то з присмаком плісняви. І головне: хліб – це сама їжа, а не порізаний на тоненькі скибки додаток до неї. „Ми пекли хліб із найдешевшого, найчорнішого грубо змеленого борошна, але він смакував нам і без масла. Цибуля й часник були сховані, бо з ними ми б проковтнули ще більше хліба. Свіжоспечений хліб теж ховали, але не зі страху, що ми можемо зіпсувати ним свої малі шлунки, а через те, що свіжий хліб з'їдався ще швидше, тому на очі нам він потрапляв лише через кілька днів". Загалом, у книзі багато уваги до того, що є головним.

Багато й про відчуття батьківщини, яке, гадаю, схильне загострюватися, чим довше ти волочишся по землі. Ніби людину тримає гумка-угорка, що другим своїм кінцем прив'язана до цвяшка десь у ріднім селі чи місті. І що далі вибирається та людина, то натяг угорки дужчає. Ґранах часто згадує про вітчизну, а надто, коли опиняється у новому місці. Визначає землю приязною, або ж чужою чи такою, що не приймає, відштовхує. Перед тим, як піти на фронт і, можливо, померти, він повертається до Вербівців та Городенки. Після війни брат просить його поїхати подивитися на батьківську хату і чи можна там жити після погромів. Зрештою, тема дому в книзі завершується розмовою дорогою до Коломиї. „Твоя бббатьківщина уже не є домом для тебе". „Ні, ні, у Вербівцях я вдома, там відчуваю своє коріння!" „Що ти кажеш, ккоріння, – запинаючись, усміхнулась Ґізела, – людина не дерево". За деякий час після цього Александер Ґранах повернувся до Берліна. Помер у США.

На очах у пекаря, актора, солдата Ґранаха світ кришився і набував нових форм, розпалися дві імперії, одна з яких, врешті, отримала страшніше обличчя. Все це знайшло відображення в книзі. Окремі рядки навіть тепер читаються з гірким розуміючим сміхом. „...подався до щойно відкритого Консульства українського уряду. Вони дали мені паспорт, але жодної підтримки".

Попри всі глибини і мудрості, автобіографія Ґранаха захоплює від першої сторінки і тримає вже до кінця. Розмахом своїх життєвих (бо не напишу „сюжетних") перипетій, а подекуди й образністю, ця невигадана історія асоціюється мені з такими великими художніми творіннями, як „Бляшаний барабан" Ґюнтера Ґраса чи Грабалів роман „Я обслуговував англійського короля". Єсайя Ґранах не раз і не два ще малим покидає дім в пошуках роботи, або ж кохання (у дванадцять років!), деякий час перебивається у борделі, куди його згодом візьмуть охоронцем, допомагає повіям писати листи і читає їм книги, зненацька захоплюється театром, утікає до Кракова, звідки, нелегально перетнувши кордон – до Берліна, твердо вирішує стати актором, зважившись задля цього на складну операцію, пізніше йде на війну, дивом уникає смерті – як від своїх, так і від ворогів, – потрапляє в італійський полон і організовує там театр (котрий заборонили, коли трупа угорських полонених вирубала оливкові дерева і влаштувала на сцені справжній густий сад), утікає, здійснюючи перехід через Альпи, й спочатку стає через це героєм, а потім і в'язнем, повертається до Коломиї, а згодом – знов до Берліна. Звісно, що це далеко не все.

Бувало, що аби заспокоїтись, вижити, Ґранах казав собі: „Це всього лише роль". Певною мірою він і справді почав грати роль Александера Ґранаха, створивши прекрасну драму, безумовно, варту того, аби бути прочитаною.

Богдан Ославський, Київ

Лєна Довгапанчоха

Таня Малярчук. Біографія випадкового чуда, Харків, КСД, 2012.

Таня Малярчук народилася в Івано-Франківську, там-таки ми-

рецензії

нуло її дитинство та юність. Може, й не конче було б про це згадувати з самого початку, але хто бував на малій батьківщині письменниці, той, безсумнівно, впізнає чимало її рис в топографії Сан-Франциско. Але не того американського, а того, у якому відбувається дія нового Таниного роману „Біографія випадкового чуда". Як розтлумачено вже

на першій сторінці, це невелике містечко на заході України, яке отримало свою назву в пам'ять про тих, хто на початку XX ст. виїхав до США. Ті ж, хто не виїхав, сказали: „А нам і тут Америка. І назвали своє місто Сан-Франциско".

Такі дещо абсурдні рішення персонажів Тані Малярчук, як-от з назвою міста, наштовхнуть читача на думку, що письменниця лишилася вірною самій собі, і ця думка не буде помилковою. Бо хоч авторка часто експериментує з декором і характерами – це і карпатська містика („Згори вниз"), і київська реальність („Звірослов") – однак незмінно присутній сюр.

Головна героїня „Біографії випадкового чуда" – дівчина Лєна. В кінці твору вона аномально зникає, але перед цим пише листа своєму другові, і в листі, зокрема, таке: „Давно-давно мені сказали, що є добро і є зло. І що порядна людина повинна бути доброю. Це її обов'язок. Я вирішила для себе, що я така. Добра. І чекала, коли нарешті зможу свою добрість довести, показати, використати. Але час минав, і нічого не ставалося. Я нічого доброго не зробила. Навпаки. Прагнучи вчинити добре, я скоїла зло. І тепер я думаю, то що таке насправді добро? Ми знаємо, що є зло, але що таке добро, га?".

Це невеличка рефлексія Лєни чи не повністю відображає філософію роману. Це якби хтось конче хотів дізнатися філософію. Та загалом про неї прямо майже не йдеться, а лише можна відчитувати в тих чи інших подіях. Натомість події карколомні, часом драматичні, але й незрідка феєричні і дуже часто іронічні.

Вся книжка рясно всіяна доволі цікавими „умовиводами". От, наприклад, завідувачка теплиці все життя прибирала, а на старість висновує: „Скільки зусиль, скільки переробленої роботи, а світ все одно не став чистішим"; чи після того, як шкільну працівницю було звільнено, вони з Лєною бачилися все рідше, а коли таки бачилися, то „завжди говорили про "високі матерії", напевно, тому, що людям, які знали лише "низькі", приємно іноді помріяти".

Загалом „Біографію випадкового чуда" читати легко і приємно. Проте, попри позитивне інтонування оповіді, присутня жорстка соціальна критика, якої в сучасній українській літературі, може, й немало, але здебільшого в ній проглядається штучність. Звісно, найбільш оголені нерви і найдетальніше змальовані наші психо-фізіо-суспільні порушення в романах Олеся Ульяненка і Степана Процюка. Але ці автори подали реальність безкомпромісно, натомість Таня Малярчук говорить про серйозні речі в доволі грайливій формі. Скажімо, показує різні реалії 90-х, зокрема, коли з'явився секонд-генд „і всі перекинулися туди. Базари раптом спорожніли. Люди воліли купувати поношені речі з Європи, аніж нові – з Китаю. Це був добрий знак, тішилася Лєна. Місто відразу стало європейським".

Немало показано й недалекості нинішнього українського суспільства. Зокрема, бюрократію, хабарництво і банальне дикунство у поводженні з тваринами і людьми.

Коли Лєна виростає, то стає на захист своєї подруги, яку зве Псом, котра теж виростає, одружується, а потім стає інвалідом. А ще Лєна захищає бездомних псів, яких готували в одному з ресторанів. Її діяльність спрямована і проти браконьєрства, вона дописує в місцеві видання на ці болючі теми, словом, веде активне громадське життя. Про потребу захищати тварин Лєна зазначає, що „неможливо захистити все водночас. Треба починати захищати з малого. І коли мале буде захищене, то може так статися, що захищати велике не доведеться, бо вже ніхто на нього не нападатиме".

І справді, міркування, а понадто вчинки Лєни незрідка нагадують героїню Астрід Ліндґрен. Вони такі ж безпосередні, веселі і відчайдушні. І всю цю соціалку можна не сприймати надто серйозно, бо й подано її не надто серйозним тоном. Хто дуже схильний до мислення, то можна й замислитися над проблемами сьогодення. Але якщо хоча б у літературі прагнеться відірватися від реальності, то й це можна зробити. Адже неспроста в назві присутнє „чудо". Воно ж є і в самій книжці.

Василь Карп'юк, Брустури

А мене з'їдає, що офіційному Києву бракує
стратегії. Тому стратегію мусять виробляти ті,
голосно іменував себе друзями України і чия
на європейській перспективі Києва. «Помиляє
Опозиція впевнена, що Янукович за жодних об
не хоче опинитися у таборі того, хто програє
йде на втрати, в тому числі економічні. **Тюрем**
обвинувачення та суд поводяться зараз, закрив
слідства, присудити Тимошенко до довічного ув
що в процесі триває **«пропагандистська» стаді**
повірити, що позбавлена бодай туманного натяк
це так: він боїться панічно і боїться всього, що
що йому пропонують лягти: або під Росію, або
— залишишся без матеріальної бази свого панув
панькатися з учорашнім шапкокрадом не буду
чесні в європейському значенні слова президент
під зад — і прощавайте, самодержавні плани.
провідних диверсифікаційних проектів Україн
Одесою. Справжнім викликом для успіху та тем
боку провідних олігархів України. Ринат Ахмет
зірка українського бізнесу Сергій Курченко —
щодо участі в проекті будуть тривалими та жор
ніколи не народжується в рамках одного світу й
які поступово наповнюються досвідом — як на
А мене з'їдає, що офіційному Києву бракує
стратегії. Тому стратегію мусять виробляти ті,
голосно іменував себе друзями України і чия з
європейській перспективі Києва. **«Помиляют**
Опозиція впевнена, що Янукович за жодних об